

Augsta līmeņa grupa nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos

Apakšgrupa līdztiesības datu jomā

Norādījumi par *LGBTIQ* līdztiesības datu vākšanu un
izmantošanu

EIROPAS KOMISIJA

Tiesiskuma un patērētāju ģenerāldirektorāts

D direktorāts — Līdztiesība un nediskriminācija

D1 iedaļa — Nediskriminācija: *LGBTIQ*, vecums, horizontālie jautājumi

Eiropas Komisija

B-1049, Brisele

Norādījumi par *LGBTIQ* līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu

Šo dokumentu ir izstrādājusi Augsta līmeņa grupas nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos Apakšgrupa līdztiesības datu jomā.

Apakšgrupā līdztiesības datu jomā ir pārstāvji no ES dalībvalstīm un Norvēģijas, Eiropas Komisijas, *Eurostat*, *Eurofound*, *EIGE* un *FRA*. Dalībvalstu pārstāvji ir eksperti no valdības departamentiem, kas nodarbojas ar diskriminācijas novēršanas politiku, valstu statistikas iestādēm un līdztiesības iestādēm. Tā darbojas kā forums, kurā attiecīgās valstu iestādes un ES iestādes apspriež problēmas un iespējas, kā uzlabot līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu.

Apakšgrupa līdztiesības datu jomā vēlas izteikt pateicību ES Pamattiesību aģentūrai (*FRA*) un diviem ārējiem ekspertiem — Jozam Motmansam (*Joz Motmans*) un Aisai Burgvalai (*Aisa Burgwal*) par lielo ieguldījumu šo norādījumu izstrādē, izmantojot viņu plašās zināšanas un pieredzi.

Manuskripts pabeigts 2023. gada martā.

PDF ISBN 978-92-68-05054-5 doi:10.2838/398439 DS-03-23-327-LV-N

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2023. gads

© Eiropas Savienība, 2023. gads

Eiropas Komisijas dokumentu atkalizmantošanas politiku īsteno, pamatojoties uz Komisijas Lēmumu 2011/833/ES (2011. gada 12. decembris) par Komisijas dokumentu atkalizmantošanu (OV L 330, 14.12.2011., 39. lpp.). Ja nav norādīts citādi, šo dokumentu atkalizmantot atļauts ar *Creative Commons Attribution 4.0 International* (CC-BY 4.0) licenci (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Tas nozīmē, ka ir atļauta atkalizmantošana ar pienācīgu atsaušanos uz dokumentu un norādēm uz grozījumiem.

Satura rādītājs

Satura rādītājs	5
1. Šo norādījumu konteksts un mērķis	7
1.1. Dati ir nepieciešami apzinātai rīcībpolitikas izvēlei	8
1.2. Kas ir "līdztiesības dati"?	9
1.3. Šo norādījumu mērķis un struktūra	12
2. Problēmas, datu aizsardzība un citi ētiski apsvērumi, vācot un izmantojot <i>SOGIESC</i> līdztiesības datus	16
2.1. <i>SOGIESC</i> datu vākšanas un izmantošanas problēmas	16
2.2. Datu aizsardzības noteikumi neliedz vākt līdztiesības datus par <i>SOGIESC</i>	21
2.3. Ētikas apsvērumi saistībā ar datiem par <i>SOGIESC</i>	23
3. Vispārīgi principi līdztiesības datu vākšanai par <i>SOGIESC</i>	27
3.1. Veikt pēc <i>SOGIESC</i> dezagregētu datu lietotāju un potenciālo lietotāju vajadzību novērtējumu	27
3.1.1. Pamatojums	27
3.1.2. Ieteikumi	27
3.2. Apzināt esošos datu avotus, kas sniedz informāciju par <i>SOGIESC</i>	28
3.2.1. Pamatojums	28
3.2.2. Ieteikumi	29
3.3. Saskaņot ar <i>SOGIESC</i> saistītās definīcijas un kategorijas.....	31
3.3.1. Pamatojums	31
3.3.2. Ieteikumi	31
3.4. Informācijas par <i>SOGIESC</i> iekļaušana visos valstu un ES apsekojumos	33
3.4.1. Pamatojums	34
3.4.2. Ieteikumi	41
3.5. <i>SOGIESC</i> datu vākšanā un izmantošanā ieviest intersekcionālo pieeju.....	44
3.5.1. Pamatojums	45
3.5.2. Ieteikumi	45
3.6. Nodrošināt pietiekamu budžetu regulāriem apsekojumiem ar <i>SOGIESC</i> saistītu līdztiesības datu vākšanai	47
3.6.1. Pamatojums	47
3.6.2. Ieteikumi	47
3.7. Veicināt <i>SOGIESC</i> līdztiesības datu rezultātīvu izmantošanu, lai stiprinātu un uzlabotu <i>LGBTIQ</i> personu līdztiesību	48
3.7.1. Pamatojums	48
3.7.2. Ieteikumi	50

4. Ar SOGIESC saistītas informācijas vākšana	52
4.1. Kā vākt datus par seksuālo orientāciju.....	53
4.1.1. Pamatojums	53
4.1.2. Ieteikumi	56
4.1.3. Seksuālās orientācijas noteikšanas piemēri.....	57
4.2. Kā vākt datus par dzimumu un dzimti (dzimtisko identitāti).....	60
4.2.1. Pamatojums	60
4.2.2. Ieteikumi	64
4.2.3. Kā vākt datus par dzimumu, dzimti un dzimtisko identitāti — piemēri.....	67
4.3. Kā vākt datus par dzimtes pašizpaušmēm.....	72
4.3.1. Pamatojums	72
4.3.2. Ieteikumi	73
4.3.3. Dzimtes pašizpaušmes mērīšanas piemēri.....	74
4.4. Kā vākt datus par dzimumpazīmēm	77
4.4.1. Pamatojums	77
4.4.2. Ieteikumi	78
4.4.3. Datu iegūšanas elementi saistībā ar interseksuāļiem	79
Pielikums. Glosārijs	83

1. Šo norādījumu konteksts un mērķis

Līdztiesība un diskriminācijas aizliegums ir Eiropas Savienības (ES) pamatvērtības. Šīs vērtības ir nostiprinātas ES līgumos¹ un [Eiropas Savienības Pamattiesību hartā](#)². Tās ir arī [Eiropas sociālo tiesību pīlāra](#)³ neatņemama daļa.

Pēdējās desmitgadēs likumdošanas attīstība un politikas iniciatīvas valstu un ES līmenī ir palīdzējušas veidot iekļaujošāku sabiedrību, arī attiecībā uz lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem, aseksuāļiem, transpersonām, interseksuāļiem un kvīriem (*LGBTIQ*)⁴. Proti, 2020. gada novembrī Eiropas Komisija publicēja savu pirmo [LGBTIQ līdztiesības stratēģiju 2020.–2025. gadam](#)⁵. Ar šo stratēģiju Eiropas Komisija īsteno savu apņemšanos veidot līdztiesības savienību un iezīmē jaunu laikmetu Eiropas līmeņa centienos veicināt *LGBTIQ* personu līdztiesību.

Tomēr [Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras \(FRA\)](#) nesen veiktais pētījums par [LGBTI personām ES vieš bažas](#). Šis bija lielākais šāda veida pētījums, kas sniedza informāciju par LGBTI personu dzīves realitāti ES. Tajā norādīts uz pastāvīgu un satraucošu pret *LGBTIQ* personām vērstas diskriminācijas, aizspriedumu motivētas vardarbības un aizskaršanas līmeni. Ir steidzami jāvāc ticami un salīdzināmi dati, lai varētu novērtēt progresu līdztiesības un nediskriminēšanas veicināšanā. Tomēr informācija par *LGBTIQ* personu dzīves realitāti visā ES ir nepilnīga un sadrumstalota. Ja dati ir pieejami, tie bieži vien nav pietiekami salīdzināmi vai ir zemas kvalitātes.

Atzīstot vajadzību pēc plašākas un labākas informācijas par seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti, dzimtes pašizpaušmi un dzimumpazīmēm (*SOGIESC*), Eiropas Komisija 2020. gadā aicināja *FRA* un Eiropas Dzimumu līdztiesības institūtu (*EIGE*) "(..) turpināt sniegt dalībvalstīm tehnisko palīdzību un metodisko atbalstu datu vākšanas

---

¹ [LESD](#) 10. pants un [LES](#) 2. pants.

² 21. pants.

³ 3. princips.

⁴ *LGBTIQ* personas ir tādi cilvēki: i) kuru piesaista sava dzimuma pārstāvji (lesbietes, geji) vai vairāku dzimumu pārstāvji (biseksuāļi, panseksuāļi), vai kuri izjūt nelielu vai nekādu seksuālu un/vai emocionālu valdzinājumu (aseksuāļi, aromantiķi); ii) kuru dzimtiskās identitāte un/vai izpaušme neatbilst dzimumam, kas viņiem piešķirts piedzimstot (transpersona, nebināra persona); iii) kuri dzimuši ar tādām dzimumpazīmēm, kas neatbilst ierastajai vīrišķā vai sievišķā dzimuma definīcijai (interseksuāļi); iv) kuru identitāte neietilpst binārajā seksualitātes un/vai dzimuma klasifikācijā (kvīri). Sk. Eiropas Komisija (2020), [LGBTIQ līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam](#), COM(2020) 698 final, Brisele, 2020. gada 12. novembris, 3. lpp.

⁵ Stratēģijas pamatā ir LGBTI līdztiesības veicināšanas pasākumu saraksts 2015.–2019. gadam, kas bija pirmais politikas satvars, ar kuru tika īpaši apkarota LGBTI diskriminēšana. Sk. Eiropas Komisija (2020), [Nobeiguma ziņojums 2015.–2019. gadam par LGBTI līdztiesības veicināšanas pasākumu sarakstu](#), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga (Publikāciju birojs).

pasākumu izstrādē un īstenošanā par *LGBTIQ* personām gan atsevišķos, gan vairākos aspektos⁶.”

1.1. Dati ir nepieciešami apzinātai rīcībpolitikas izvēlei

“Lai varētu novērtēt *LGBTIQ* personu stāvokli un rezultātīvi novērst nelīdztiesību, ir nepieciešami ticami un salīdzināmi dati par līdztiesību.”

[ES *LGBTIQ* līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam](#)

Jebkura datu vākšanas procesa galvenais mērķis ir apkopot informāciju, kas var palīdzēt: i) veicināt pārmaiņas, ii) izstrādāt uz pierādījumiem balstītas, mērķtiecīgas rīcībpolitikas un programmas un iii) nodrošināt budžetu, kas atbilst dažādu iedzīvotāju grupu vajadzībām. Dati atspoguļo cilvēku un kopienu identitātes, pieredzi un vajadzības, un šādiem cilvēkiem un kopienām ir tiesības tikt uzklautiem un respektētiem. Jānodrošina, lai apsekojumos un citos datu vākšanas instrumentos tiktu atspoguļots ikviens cilvēks un viņa identitāte⁷. Tomēr *LGBTIQ* personu daudzveidība tradicionāli nav bijusi redzama valstu apsekojumos vai administratīvajos datu avotos⁸.

Šis vispārējais statistikas datu trūkums vai nepilnīga informācija par *LGBTIQ* personu identitātēm un pieredzēm apgrūtina *LGBTIQ* personu diskriminācijas, strukturālās nelīdztiesības, aizspriedumu motivētu noziegumu un aizskaršanas patiesā apmēra/izplatības novērtēšanu. Līdztiesības datu trūkums arī apgrūtina iespējas uzraudzīt un izvērtēt tiesību aktu un politikas rezultativitāti *LGBTIQ* nelīdztiesības un diskriminācijas novēršanā. Daudzās aptaujās un pētījumos, ko izmanto politikas veidošanai, netiek uzdoti i) jautājumi par *SOGIESC* vai ii) jautājumi par diskriminācijas pieredzi *SOGIESC* dēļ. Tas var padarīt *LGBTIQ* personas “neredzamas” valsts un starptautiskajās datu kopās un uzraudzības pasākumos saistībā ar vienlīdzīgu attieksmi.

Lai pieņemtu pamatotus politiskus lēmumus diskriminācijas novēršanai un vienlīdzīgas attieksmes veicināšanai, likumdevējiem un politikas veidotājiem ir nepieciešami dati par cilvēku sociālo stāvokli un viņu pieredzi diskriminācijas *SOGIESC* dēļ. Līdz šim visā ES dati par *LGBTIQ* personām sistēmiskā un regulārā veidā ir vākti maz, un, ja *SOGIESC* dati ir

---

⁶Eiropas Komisija (2020), [LGBTIQ līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam](#), COM(2020) 698 final, Brisele, 2020. gada 12. novembris, 24. lpp.

⁷ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), Vašingtona: *The National Academies Press*, 6. lpp.

⁸“Administratīvie dati” ir dati, kas ietverti šādos reģistros un ko vāc un glabā valsts aģentūra.

pieejami, to apjoms un kvalitāte ievērojami atšķiras. Tikai dažas dalībvalstis vāc datus par *SOGI*ESC, bet citas apzināti atturas no datu vākšanas, par ko liecina [Komisijas 2017. gada ziņojums par datu vākšanu saistībā ar *LGBTIQ* personām](#). Informācija liecina, ka, lai gan datu pieejamība par seksuālo orientāciju kopumā ir zema, tā joprojām ir ievērojami lielāka nekā datu pieejamība par dzimtisko identitāti, dzimtes pašizpausmi vai dzimumpažīmēm. Kā uzsvērts ES *LGBTIQ* līdztiesības stratēģijā, tas liecina, ka ir jāuzlabo *LGBTIQ* līdztiesības datu vākšana un izmantošana⁹.

A izcēlums1 — Apakšgrupa līdztiesības datu jomā

2018. gadā [ES Augsta līmeņa grupa nediskriminēšanas, līdztiesības un dažādības jautājumos](#) izveidoja Apakšgrupu līdztiesības datu jomā (“apakšgrupa”), lai atbalstītu dalībvalstu centienus uzlabot līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu. Tā uzdeva *FRA* veicināt minētās apakšgrupas darbu atbilstīgi aģentūras pilnvarām izstrādāt metodes un standartus, lai uzlabotu datu salīdzināmību, objektivitāti un uzticamību Eiropas līmenī¹⁰.

Līdz šim apakšgrupa ir izstrādājusi:

- [nesaistošu pamatnostādņu kopumu par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu](#);
- [daudzsološu prakses piemēru apkopojumu par līdztiesības datu vākšanu valstu līmenī](#);
- [diagnostikas kartēšanas rīku](#), lai palīdzētu dalībvalstīm identificēt esošos līdztiesības datu avotus un noteikt datu nepilnības;
- [praktiskus norādījumus dalībvalstīm par to, kā uzlabot datu vākšanu par rasu vai etnisko piederību](#).

1.2. Kas ir “līdztiesības dati”?

[Eiropas rokasgrāmatā par līdztiesības datiem](#) un [Pamatnostādnēs par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) “līdztiesības dati” ir definēti kā jebkura informācija, kas ir noderīga, lai aprakstītu, analizētu, argumentētu un pieņemtu lēmumus par līdztiesības stāvokli. Šī informācija pēc būtības var būt kvantitatīva vai

---

⁹Eiropas Komisija (2020), [LGBTIQ līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam](#), COM(2020) 698 final, Brisele, 2020. gada 12. novembris, 22. lpp.

¹⁰ [Padomes Regula \(EK\) Nr. 168/2007 \(2007. gada 15. februāris\), ar ko izveido Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru, OV L 53, 22.2.2007.](#)

kvalitatīva. Tā var ietvert apkopotus datus, kas atspoguļo nelīdztiesību vai tās cēloņus vai sekas sabiedrībā¹¹.

Līdztiesības statistiku var apkopot no vairākiem datu avotiem, piemēram, tautas skaitīšanām, administratīvajiem reģistriem, mājsaimniecību un individuāliem apsekojumiem, viktimizācijas apsekojumiem un attieksmes apsekojumiem. Citi avoti ietver i) sūdzību datus (arī apkopotus datus par sūdzību iesniedzēju un pārkāpēju profiliem), ii) krimināltiesību datus (tajā skaitā tiesu statistiku un datus par tiesu lietu iznākumu, kā arī par piedāvāto kompensāciju / piemērotajām sankcijām) un iii) citus datu vākšanas veidus (piemēram, diskriminācijas pārbaudes un daudzveidības uzraudzību, ko veic darba devēji, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un pakalpojumu sniedzēji).

Datus, kas dezagregēti pēc noteiktām personas iezīmēm (tajā skaitā vecuma, dzimuma, rasu vai etniskās piederības, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, seksuālās orientācijas, dzimtiskās identitātes vai interseksualitātes/ dzimumpazīmju variācijām), var izmantot, lai statistikas vajadzībām apkopotā līmenī sagatavotu datus par līdztiesību, ja tas tiek darīts brīvprātīgi un pilnībā ievērojot datu aizsardzības juridiskos noteikumus (sk. šo norādījumu [2.2.](#) iedaļu).

A izcēlums 2 — mākslīgais intelekts

Svarīga un salīdzinoši jauna tendence ir saistīta ar datu izmantošanu nolūkā veidot algoritmus lēmumu pieņemšanas un mākslīgā intelekta sistēmu atbalstam. Šādi algoritmi un mākslīgā intelekta sistēmas bieži vien ir balstītas uz sarežģītu datu apstrādi, kuras mērķis ir efektīvāka lēmumu pieņemšana un dažkārt arī procesu pilnīga automatizācija.

Šajās uz datiem balstītajās tehnoloģijās līdztiesībai un nediskriminēšanai ir jābūt vienam no galvenajiem apsvērumiem. Kā norādīts *FRA* nesen publicētajā ziņojumā¹², algoritmiem piemīt ievērojams diskriminējošas neobjektivitātes potenciāls. Datiem, kurus bieži izmanto algoritmu un mākslīgā intelekta sistēmu izveidei (t. s. apmācības datiem), bieži vien ir raksturīga neobjektivitāte. Piemēram, *FRA* veidotajā aizskarošas

---

¹¹ Amerikas Savienoto Valstu Nacionālā zinātnes un tehnoloģiju padome izšķir trīs datu veidus, no kuriem visi ir būtiski uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanā:

“a) dati, kas palīdz mums saprast, cik lielam cilvēku skaitam ir kāda konkrēta pieredze vai iezīme (“kvantitatīvi dati” jeb “dati par izplatību”); b) dati, kas palīdz mums saprast, kā cilvēki atšķirīgi pieredz sistēmas (“kvalitatīvi dati” jeb “dati par atšķirībām”); c) dati, kas palīdz saprast, vai politika un intervences pasākumi ir iedarbīgi dažādām iedzīvotāju grupām (“izpratne par to, kas ir iedarbīgs” jeb “novērtējuma dati”).”

Sk. *Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council* (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 8. lpp.

¹² *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga.

runas noteikšanas algoritmu simulācijā tika izmantoti apmācības dati, ko veidoja reāli sociālo mediju ieraksti, kuri tika atzīmēti kā aizskaroši vai neaizskaroši¹³. Dati par naida izpausmēm tiešsaistē bieži bija vērsti pret *LGBTIQ* personām, musulmaņiem un ebrejiem. Rezultātā *FRA* veiktajā aizskarošas runas noteikšanas algoritmu simulācijā biežāk kā aizskaroši kļūdaini tika atzīmēti ar seksuālo orientāciju saistīti termini, piemēram, “gejs”; tas pats attiecās uz tādiem terminiem kā “musulmanis” un “ebrejs”¹⁴. Izteikta atzīmēšana var būt noderīga, lai identificētu un novērstu naida runas gadījumus pret šīm grupām. Tomēr tas var arī radīt negatīvu ietekmi, kad šo grupu pārstāvju saturu nesamērīgi lielā apjomā atzīmē kā aizskarošu¹⁵. Īpaši problemātiski tas kļūst, ja atzīmēto saturu nepārbauda cilvēks¹⁶.

Ir jāanalizē algoritmu neobjektivitāte, arī pārbaudot apmācības datus, lai konstatētu neobjektivitātes avotus, un pārbaudot pašu algoritmu rezultātus. Pat tad, ja datus nav iekļauta tieša informācija par aizsargātām iezīmēm, algoritmu izmantošana joprojām var izraisīt diskrimināciju, jo pastāv dati, kas ir cieši saistīti ar aizsargātām iezīmēm (aizstājējvērtības). Īpaši problemātisks piemērs ir tiesībaizsardzības iestāžu izmantotā algoritmiskā profilēšana, kurā izmanto dažādas metodes, lai profilētu cilvēkus, pamatojoties uz korelācijām un tendencēm datos¹⁷. Profilēšana, kas izraisa diskrimināciju aizsargāto iezīmju dēļ, ir nelikumīga¹⁸, taču to var būt grūti atklāt. Lielākā daļa algoritmiskās neobjektivitātes veidu rada netiešu diskrimināciju, izmantojot aizstājējvērtības (piemēram, mikrorajoni vai vārdi kā etniskās piederības aizstājējvērtības vai apavu izmērs kā dzimuma aizstājējvērtība). Ņemot vērā to, ka aizstājējvērtību skaits ir potenciāli neierobežots un ka to korelācija ar aizsargāto iezīmi var nebūt acīmredzama, to novērst ir grūtāk¹⁹.

Neobjektivitāte var rasties arī tad, ja apmācības dati nav reprezentatīvi. Piemēram, ja sejas noteikšanas algoritms ir apmācīts, galvenokārt izmantojot vīriešu sejas, tā prognozes var nebūt uzticamas, ja to piemēro sievietes sejām²⁰. Nekvalitatīvu datu izraisītu neobjektivitāti var pastiprināt arī atgriezeniskās saites, kas rodas, kad algoritmu prognozes kļūst par pamatu turpmākajām apmācības datu kopām, piemēram, kriminoloģiskajā prognozēšanā²¹.

---

¹³ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 11.–12. lpp., 55.–56. lpp.

¹⁴ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 11.–12. lpp., 62. lpp.

¹⁵ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 11. lpp.

¹⁶ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 77. lpp.

¹⁷ *FRA* (2018), [“Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 19. lpp.

¹⁸ [Policijas direktīvas](#) 11. panta 3. punkts.

¹⁹ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 24. lpp.

²⁰ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 19. lpp.

²¹ *FRA* (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 77. lpp.

Tāpēc ir svarīgi algoritmu rezultātus analizēt arī attiecībā uz neobjektivitāti. Ja algoritmi ģenerē atšķirīgus rezultātus, kad tiek mainīta vienīgi informācija par aizsargātajām iezīmēm, tas norāda uz diskriminācijas risku²². Tādēļ ir nepieciešams vākt datus par aizsargātajām iezīmēm, arī *SOGIESC*. Pašlaik juridiskais pamats šādu darbību veikšanai algoritmu lietotājiem, iespējams, ir neskaidrs, jo [Vispārīgajā datu aizsardzības regulā \(VDAR\)](#)²³ algoritmiskās diskriminācijas noteikšana nav norādīta kā pamatojums sensitīvu persondatu apstrādei, lai gan zināmu skaidrību varētu sniegt ierosinātais ES Mākslīgā intelekta akts²⁴.

1.3. Šo norādījumu mērķis un struktūra

Tā kā *SOGIESC* kategorijām dažādās kopienās un sociālajos kontekstos var būt dažādas nozīmes, šo kategoriju mērīšanai nav viena acīmredzama risinājuma. Nav arī vienota standarta, kā vislabāk vākt datus par *SOGIESC*. Rezultātā nav iespējams salīdzināt pašreizējos datu vākšanas pasākumus valstu līmenī un visā ES. Turklāt tas palielina attiecīgo kategoriju izstrādes un datu vākšanas laiku un izmaksas. Uzlabojot datu vākšanas centienus un savākto datu kvalitāti, dalībvalstīm un ES būs vieglāk apkopot precīzākus *SOGIESC* datus savu uzraudzības un ziņošanas pasākumu atbalstam. Tas arī palīdzēs palielināt *LGBTIQ* personu uzticēšanos valsts un publisko iestāžu datu vākšanas pasākumiem.

Lai gan ar šiem norādījumiem atbalsta izpratnes veicināšanu par *SOGIESC* datu vākšanas iespējām un problēmām, tie ir vienīgi kā izejas punkts, lai palīdzētu dalībvalstīm rezultatīvi piemērot un uzraudzīt ES tiesību aktus līdztiesības jomā. Šajos norādījumos ir izklāstītas problēmas, kas saistītas ar datu vākšanu par *SOGIESC*, un uzsvērti daudzsološi risinājumi ceļā uz standartizētāku un konsekventāku pieeju, vienlaikus atspoguļojot dažādos valstu kontekstus un atšķirīgās prasības attiecībā uz līdztiesības datu vākšanu, pamatojoties uz *SOGIESC*. Politikas veidotāji un citas ieinteresētās personas var izvēlēties vai noteikt kā prioritārus tos norādījumos izklāstītos pasākumus, kas vislabāk atbilst attiecīgajā brīdī konstatētajām vajadzībām jebkurā dalībvalstī.

ES dalībvalstis tiek aicinātas izmantot šīs vadlīnijas, lai: i) iegūtu informāciju nacionālo rīcības plānu izstrādei un rezultatīvai īstenošanai *LGBTIQ* līdztiesības jomā, ii) iegūtu

---

²² FRA (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 25. lpp.

²³ FRA (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 24. lpp.

²⁴ FRA (2022), [“Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 10. lpp.

informāciju par līdztiesības datu stratēģijām un iii) uzraudzītu šo stratēģiju rezultātus līdztiesības ziņā.

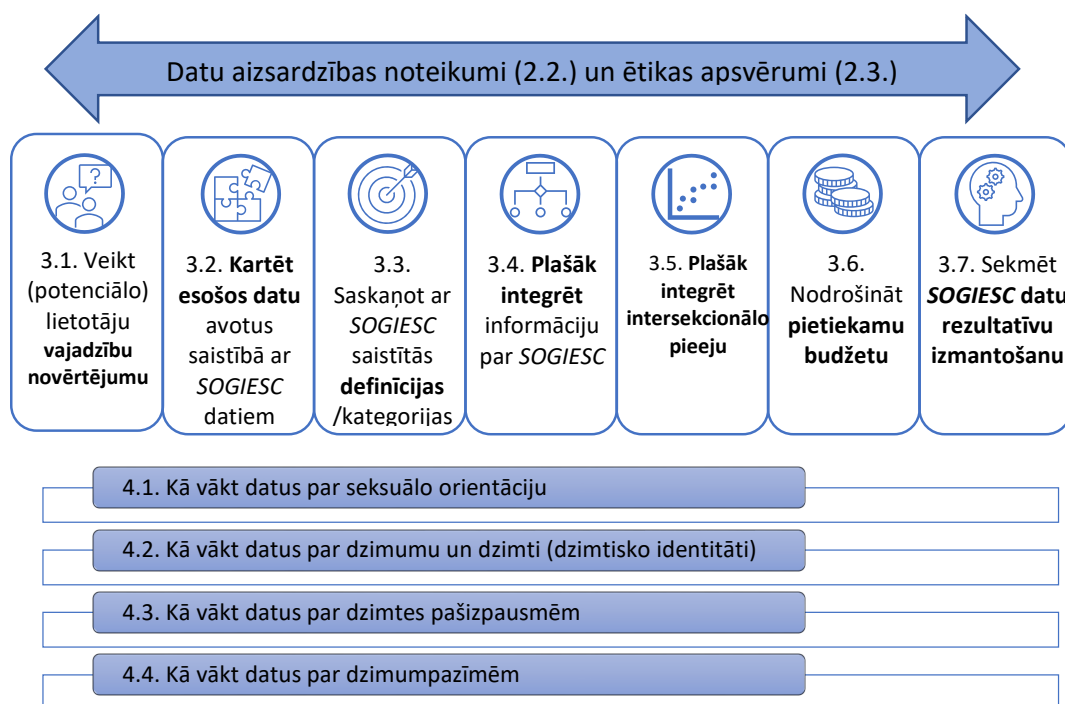
Šo vadlīniju mērķauditorija ir publiskās un privātās struktūras, kas ir iesaistītas *LGBTIQ* personu līdztiesības datu vākšanā un izmantošanā, piemēram:

- datu sagatavotāji politiskajās un administratīvajās struktūrās valsts, reģionālā un vietējā līmenī;
- valstu statistikas biroji;
- privātas un publiskas organizācijas;
- tieslietu sistēmas struktūras un policija;
- līdztiesības iestādes un valstu cilvēktiesību iestādes;
- akadēmiskās aprindas.

Norādījumu sākumā ir izklāstītas problēmas, datu aizsardzības noteikumi un galvenie ētiskie apsvērumi, kas jāņem vērā, vācot un izmantojot *SOGIESC* datus (2. iedaļa). Šo norādījumu galvenajā daļā ir apkopoti divi principu kopumi saistībā ar to, kā vākt un izmantot uz *SOGIESC* balstītus līdztiesības datus. Pirmais septiņu principu kopums ir vispārīgi/transversāli principi, un tie ir aplūkoti 3. iedaļā. Otrais četrus principu kopums ietver praktiskus norādījumus par to, kā vākt datus par *SOGIESC*, un tie ir aplūkoti 4. iedaļā. Otrajā praktisko principu kopumā ir iekļauti vairāki piemēri no iepriekš veiktiem apsekojumiem, lai ilustrētu iespējamās pieejas. Tomēr tie nav uzskatāmi par paraugprakses piemēriem, kas būtu pārņemami tieši. Ja aprakstītajos piemēros ir kādi problemātiski elementi, tie ir izcelti piezīmēs, kas jāapsver pie katra piemēra.

Tā kā prasības attiecībā uz *SOGIESC* līdztiesības datu vākšanu dažādos datu avotos (piemēram, administratīvie, tautas skaitīšanas vai apsekojumu dati) var atšķirties, iespējams, ka tālāk aprakstītos pamatprincipus dažiem datu avotiem piemērot varēs vieglāk nekā citiem. Principi nav izklāstīti īpašā prioritārā secībā. Atkarībā no lietotāja vajadzībām tos var lasīt un piemērot kā vienu veselumu vai arī tos var izmantot atsevišķi vai kombinēt.

1. attēls. Pamatprincipi SOGIESC līdztiesības datu vākšanai un izmantošanai

Alternatīvais teksts: Attēls ar norādījumu struktūru. Augšpusē ir bultiņa ar tekstu “Datu aizsardzības noteikumi (2.2.) un ētikas apsvērumi (2.3.)”. Zemāk ir redzami lodziņi ar vispārējiem/transversāliem principiem un piktogrammām, kas tos ilustrē: “3.1. Veikt (potenciālo) lietotāju **vajadzību novērtējumus**”, “3.2. **Apzināt esošos datu** avotus saistībā ar SOGIESC datiem”, “3.3. Saskaņot ar SOGIESC saistītās **definīcijas/kategorijas**”, “3.4. **Nemt vērā** informāciju par SOGIESC visās politikas jomās”, “3.5. **Nemt vērā intersekcionalo pieeju visās politikas jomās**”, “3.6. Nodrošināt **pietiekamu budžetu**” un “3.7. Sekmēt **SOGIESC datu rezultātīvu izmantošanu**”. Zem tā ir četri lodziņi ar praktiskajiem principiem: “4.1. Kā vākt datus par seksuālo orientāciju”, “4.2. Kā vākt datus par dzimumu un dzimti (dzimtisko identitāti)”, “4.3. Kā vākt datus par dzimtes pašizpaušmi” un “4.4. Kā vākt datus par dzimumpazīmēm”.

Šeit ierakstiet savu parakstu.

© Šeit ierakstiet savu autortiesību informāciju.

Avots: Šeit ierakstiet savu avotu.

Norādījumus papildina [daudzsološu līdztiesības datu vākšanas prakses piemēru apkopojums](#)²⁵, kurā aprakstīta virkne prakses piemēru saistībā ar dažādiem

²⁵ FRA (2023), [“Compendium of practices for equality-data collection”](#).

diskriminācijas iemesliem, arī *SOGIESC*, un kura mērķis ir sniegt praktiskus piemērus, kā īstenot līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas principus.

Apakšgrupa līdztiesības datu jomā šos norādījumus ir izstrādājusi ar *FRA* un divu vadošo *LGBTIQ* līdztiesības ekspertu atbalstu. Pirms to pabeigšanas un apstiprināšanas Augsta līmeņa grupā nediskriminēšanas, līdztiesības un dažādības jautājumos notika apspriešanās ar galvenajām Eiropas *LGBTIQ* pārstāvības organizācijām²⁶ un Apakšgrupu *LGBTIQ* līdztiesības jomā.

---

²⁶ *ILGA Europe, The Eurocentralasian Lesbian* Community (EL *C), OII Europe, Transgender Europe (TGEU), IGLYO.*

2. Problēmas, datu aizsardzība un citi ētiski apsvērumi, vācot un izmantojot *SOGIESC* līdztiesības datus

2.1. *SOGIESC* datu vākšanas un izmantošanas problēmas

Papildus bieži sastopamām problēmām un nepilnībām līdztiesības datu vākšanā un izmantošanā plašākā nozīmē, kas tika aplūkotas apakšgrupas izstrādātajās pirmajās pamatnostādņēs²⁷, saistībā ar *SOGIESC* datu vākšanu un izmantošanu pastāv arī citas un/vai kumulatīvas problēmas. Šīs papildu problēmas ir sīkāk aplūkotas tālāk uzskaitītajos 11 punktos.

- **Maz ticamas informācijas par *LGBTIQ* personu grupu īpatsvaru ES iedzīvotāju vidū un izlases kopu trūkums.** Līdz šim tikai Maltas tautas skaitīšanā²⁸ ir iekļauti jautājumi par seksuālo orientāciju un dzimtisko identitāti, un nevienas ES valsts tautas skaitīšanā netiek uzdoti jautājumi par dzimtes pašizpaušmi vai dzimumpazīmēm. Tāpēc trūkst ticamu aplēšu par *LGBTIQ* personu procentuālo īpatsvaru iedzīvotāju vidū, un tas ierobežo kvantitatīvos pētījumus un apgrūtina uzticamu izlases kopu veidošanu²⁹.
- **Nepieciešamība pēc derīgiem un uzticamiem pasākumiem, kas atspoguļo mūsdienu terminoloģiju un jēdzienus.** Lai nodrošinātu salīdzināmību, ir jāaskaņo definīcijas un kategorijas valstu datu avotos un starp dalībvalstīm (sk. šo norādījumu **3.3** pamatnostādni). *LGBTIQ* identitātes un pieredzes koncepcijas

---

²⁷ Bieži sastopamas problēmas, vācot un izmantojot līdztiesības datus, ir koordinētas pieejas trūkums, pietiekamu resursu trūkums, nepietiekama dažādu datu avotu salīdzināmība, nepietiekama apspriešanās ar attiecīgajām ieinteresētajām personām, nelīdzsvarota datu vākšana par dažādiem diskriminācijas iemesliem un dažādām dzīves jomām, pārmērīga paļaušanās uz aizstājējvērtībām un neprecīza datu aizsardzības sistēmu interpretācija. Sk. Eiropas Augsta līmeņa darba grupa nediskriminācijas, jautājumus, Apakšgrupa līdztiesības datu jomā (2018), "[Pamatnostādnes par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#)", Publikāciju birojs, Brisele, 9.–10. lpp.

²⁸ Valsts statistikas birojs — Malta, [skaitīšana](#).

²⁹ Daly, F., Crehan, P. R., Grzywnowicz, M. (2022), "[The LGBTI Inclusion Index: An Innovative Tool to Incentivize Human Rights and Development Data](#)". *Journal of Human Rights Practice*, 14(2), 600-621, 614. lpp.

pastāvīgi attīstās, tāpēc šīs koncepcijas periodiski jāpārskata, vienlaikus cenšoties nodrošināt dažādu laikposmu datu salīdzināmību³⁰. Jāņem vērā arī valodas, kultūras un vēsturiskās izpratnes atšķirības ([sk. šo norādījumu 4. iedaļu](#)). Turklāt *LGBTIQ* kopienā izplatīti termini var nebūt tik labi zināmi plašai sabiedrībai, tāpēc pētniekiem precīzas terminoloģijas lietošana būtu jālīdzsvaro ar nepieciešamību nodrošināt jautājumu saprotamību, jo īpaši, ja aptauja ir paredzēta plašai sabiedrībai³¹. To darot, pētniekiem būtu jāizvairās no tādu terminu lietošanas, kuri, iespējams, ir vispārpieņemti, bet tiek uzskatīti par novecojušiem un/vai aizskarošiem (piemēram, “hermafrodīts”, nevis “interseksuālis”, vai “transseksuālis” kā termins, ar ko apzīmē visas transpersonas)³².

- **Nelielas izlases, kas mazina statistisko spēku.** Lielākajā daļā iedzīvotāju apsekojumu *LGBTIQ* personu īpatsvars ir mazāk nekā 10 % no izlases. Tā var būt problēma saistībā ar datu dezagregāciju un statistisko spēku. Rezultātā *LGBTIQ* personas var tikt pilnībā izslēgtas no paziņotajiem rezultātiem vai tajos iekļautas tikai tad, ja izmanto lielu ticamības intervālu. Turklāt tas var ierobežot jebkādu nozīmīgu intersekcionalo analīzi. To var novērst, palielinot kopējo izlases lielumu, veicot *LGBTIQ* personu pielāgotu iekļaušanu izlasē³³, izmantojot papildizlases³⁴ vai veicot īpašus apsekojumus. Jāatzīmē gan, ka visas šīs pieejas ir saistītas ar papildu izmaksām³⁵.
- **Datu vākšanas metodes.** Aptaujājot *LGBTIQ* personas ar tradicionālām metodēm, piemēram, veicot individuālas intervijas klātienē vai pa tālruni, pastāv specifiskas problēmas. Daudzas *LGBTIQ* personas publiski nepauž savu statusu visos savas dzīves aspektos un var nevēlēties atklāt savas privātās identitātes vai pieredzes aspektus vai arī vēlas to darīt tikai anonīmi. Klātienē intervijā to var novērst, izmantojot paša respondenta aizpildāmu iedaļu (*CASI* — datorizēta pašintervija), kas nodrošina konfidencialitāti, vai arī izmantojot kādu tiešsaistes aptaujas metodi

---

³⁰ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), Vašingtona: *The National Academies Press*, 124. lpp.

³¹ Center for American Progress (2022), [“Collecting Data About LGBTQI+ and Other Sexual and Gender-Diverse Communities – Best Practices and Key Considerations”](#).

³² Plašāka informācija par terminiem, kurus ieteicams lietot un no kuriem vajadzētu izvairīties, ir atrodamā Eiropas Parlamenta 2020. gadā sagatavotajā publikācijā [“Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications”](#), kā arī *GINICOLA, M, SMITH, C un FILMORE, J. (Eds.)* (2017), [“Affirmative Counseling with LGBTQI+ People”](#), *American Counseling Association*, 368.–370. lpp.

³³ Pielāgota iekļaušana izlasē ir prakse, kad respondenti tiek atlasīti tā, lai dažas grupas veidotu lielāku aptaujas izlases daļu nekā ģenerālkopā.

³⁴ Vācijas sociālekonomiskajā panelī (*SOEP*), lai papildinātu esošo uz varbūtību balstīto izlasi, tika izmantota seksuālo un dzimtieskos minoritāšu respondentu “papildizlase”; sk. *Fischer M., Kroh M., De Vries L., Kasproski D., Kühne S., Richter D. un Zindel Z.* (2022), [“Sexual and Gender Minority \(SGM\) Research Meets Household Panel Surveys: Research Potentials of the German Socio-Economic Panel and Its Boost Sample of SGM Households”](#), *European Sociological Review*, (38(2)).

³⁵ *Sell, R. L.* (2017), [“Challenges and Solutions to Collecting Sexual Orientation and Gender Identity Data”](#). *American Journal of Public Health*, 107 (8), 1212-1214, 1213.–1214. lpp.

(piemēram, *CAWI*: datorizēta intervēšana tīmeklī), tādējādi nodrošinot anonimitāti. Ar šādām metodēm varētu panākt, ka tradicionālā aptaujā, kas tiek veikta klātienē vai pa tālruni, piedalīties būtu gatavs lielāks skaits respondentu no dažādiem mērķgrupas slāņiem, arī tie, kuri nevēlas atklāt, ka ir *LGBTIQ* personas. Bieži vien, ņemot vērā to, ka trūkst izlases kopu³⁶, ieteicamā datu vākšanas metode ir tiešsaistes aptauja, kurā atbildes izvēlas paši respondenti. Tomēr arī tam ir savas problēmas, jo radīsies neobjektīva tendence izlasē iekļaut cilvēkus, kas ir aktīvāki *LGBTIQ* kopienā, jo īpaši, ja šāda aptaujāšana netiek apvienota ar labi izstrādātu informatīvo kampaņu. Tiešsaistes metodēm kopumā ir vēl viena problēma — tās izslēdz personas, kurām nav piekļuves tehnoloģijām vai digitālo prasmju.

- **Svērto vienību iegūšanas metodes ir atkarīgas no datu vākšanas metodes.** Ja ir pieejami dati par reprezentatīvu izlasi (piemēram, kā Maltas tautas skaitīšanas gadījumā³⁷), no šiem datiem iespējams iegūt svērtās vērtības, pamatojoties uz iedzīvotāju īpatsvaru un sastāvu. Ja tiek izmantota nestohastiska pieeja, var piemērot pēcstratifikācijas svēršanu, lai saskaņotu pabeigto izlasi ar aplēstajiem iedzīvotāju kopējiem rādītājiem. Veicot svēršanu, jācenšas arī koriģēt iespējamās neobjektivitātes aspektus, ko izraisa izslēgšana, atlase un nepiedalīšanās. Šajā saistībā var, piemēram, ņemt vērā apsekojuma popularizēšanai izmantotos kanālus³⁸.
- **Neesoša vai nepietiekama *LGBTIQ* personu un viņu pārstāvošo organizāciju līdzdalība/ apspriešanās ar tām** i) datu vākšanas plānošanā un īstenošanā, ii) rezultātu interpretācijā un iii) izplatīšanas pasākumos. Šāda neiesaistīšanās var novest pie nepareizas kategorizācijas un secinājumu interpretācijas, kā arī ierobežotas ietekmes. Ņemot vērā kopienu pieredzi un ekspertu zināšanas, ir svarīgi izstrādāt politikas pasākumus, kas atspoguļo mūsdienu terminoloģiju un attiecīgo situāciju. Aktīva apspriešanās ar *LGBTIQ* personām/organizācijām visos datu vākšanas, analīzes un izmantošanas posmos var būt noderīga, lai izprastu kultūras kontekstu, stigmu, ar ko varētu saskarties *LGBTIQ* personas, un citu specifisku pieredzi.
- **Nepieciešamība veidot uzticēšanos.** Ņemot vērā to, ka *LGBTIQ* personas ir ilgstoši tikušas vajātas un kriminalizētas un ar šīm problēmām saskaras joprojām, iespējams, tās nevēlēsies sniegt informāciju par savu seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti vai to, vai viņas ir interseksuāli vai ar dzimumpazīmju

---

³⁶ Izlases kopa ir vienību/personu saraksts, no kuriem tiek veidota izlase.

³⁷ Valsts statistikas birojs — Malta, [skaitīšana](#).

³⁸ Piemēram, *FRA LGBTI apsekojumā 2019.* gadā tika izmantoti piederības svērumi, lai koriģētu piederīgo respondentu un respondentu, kuri tika uzrunāti *LGBTIQ* organizāciju kampaņās, pārmērīgu pārstāvību. Sk. *FRA (2020), "Technical report. A long way to go for LGBTI equality", Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 76.–85. lpp.*

variācijām. Tas jo īpaši attiecas uz cilvēkiem, kuri pieder pie vairākām marginalizētām grupām. Tāpēc ir svarīgi: i) veidot uzticību, sadarbojoties ar pilsoniskās sabiedrības grupām, un ii) precizēt, kā un kādam nolūkam dati tiek glabāti un izmantoti (sk. šo norādījumu **2.3** iedaļu). Ja iespējams, *LGBTIQ* kopienām un organizācijām būtu jādara pieejami anonimizēti dati, lai tās šos datus varētu izmantot savām vajadzībām. Visām valsts iestādēm būtu jāpublicē līdztiesības dati, kurus var viegli izmantot sabiedrība, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un neatkarīgi pētnieki. Tiem būtu jābūt pieejamā formātā cilvēkiem, kuri nav šīs jomas eksperti. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, lai šie dati būtu pieejami cilvēkiem ar invaliditāti³⁹.

- **Grūtības sasniegt nepietiekami pārstāvētas un grūti sasniedzamas grupas.** Vācot datus, ir jāapzinās, ka ir jāpieņem tādas izlases veidošanas stratēģijas, kas aptver nepietiekami pārstāvētas *LGBTIQ* personas. Šajos centienos cita starpā būtu jāņem vērā tādi faktori kā dzimte, vecums, invaliditāte, rasu un etniskā piederība, migrācija un bēgļa statuss, šķira, sociālā izcelsme, valodas, kurās runā potenciālie respondenti, respondentu iesaistes līmeni *LGBTIQ* kopienā, piekļuve mājoklim (jo *LGBTIQ* personas nesamērīgi bieži ir bezpajumtnieki), piekļuve tehnoloģijām, kā arī šo faktoru mijiedarbība. Apsekojumu metodes būtu jāpielāgo mērķgrupām, un atklāti jāatzīst metodoloģiskie ierobežojumi. Piemēram, apsekojums, kas vērsts uz *LGBTIQ* kopienu centriem, pārsvarā ietvers cilvēkus, kuri jau ir aktīvi iesaistījušies kopienā, un mazāk ticams, ka tas ietvers cilvēkus, kuri publiski neatklāj, ka ir *LGBTIQ* personas⁴⁰.
- **Nepieciešamība uzlabot *LGBTIQ* sieviešu informēšanu.** *LGBTIQ* kopienā datu vākšanā pārsvarā ir pārstāvēti bioloģiskajam dzimumam atbilstoši⁴¹, “endoseksuāli”⁴² geji⁴³. Tādēļ būtu jāpieliek īpašas pūles: i) nodrošināt citu kopienu locekļu līdzdalību, īpaši pievēršoties sievietēm *LGBTIQ* kopienā, un ii) nodrošināt, ka visos informācijas izplatīšanas procesa posmos tiek iesaistītas pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kuras vada *LGBTIQ* sievietes vai kuru darbība vērsta uz *LGBTIQ* sievietēm.

---

³⁹ Pasākumi var ietvert “vienkāršas angļu valodas” (vai līdzvērtīgas valodas), zīmju valodas tulkojuma, teksta ar lieliem drukātiem burtiem, attēlu alternatīvā teksta izmantošanu un tādu krāsu izmantošanu datu vizualizācijās, kas ir pieejamas personām, kas nespēj atšķirt krāsas.

⁴⁰ *Human Rights Campaign Foundation* (2019), [“LGBTQ-Inclusive Data Collection: A Lifesaving Imperative”](#). Vašingtona, *Human Rights Campaign Foundation*, 17. lpp.

⁴¹ Cispersonas jeb bioloģiskajam dzimumam atbilstošas personas ir personas, kuru dzimtskaidā identitāte atbilst dzimumam, kas tām piešķirts piedzimstot.

⁴² Endoseksuāla persona ir persona, kuras dzimumpazīmes atbilst medicīniskajiem vai sociālajiem priekšstatiem par sievietes un vīrieša ķermeni.

⁴³ Piemēram, *FRA* 2019. gadā veiktajā *LGBTI* II aptaujā 42 % respondentu bija bioloģiskajam dzimumam atbilstoši homoseksuāli vīrieši. *FRA* (2020), [“Technical report. A long way to go for LGBTI equality”](#), *Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga*, 63. lpp.

- **Nepieciešamība nepārprotami iekļaut transpersonas un interseksuāļus.** Bieži vien pētījumos par *LGBTIQ* kopienām tiek aplūkota tikai seksuālā orientācija (sk. šo norādījumu 3.4 pamatnostādni), neuzdodot jautājumus par dzimtisko identitāti, dzimtes pašizpaušmi un dzimumpazīmēm. Ir svarīgi nodrošināt, lai datos būtu pārstāvētas visas kopienas daļas un lai tiktu ņemtas vērā piederība vairākām *LGBTIQ* kategorijām (piemēram, kāda persona var būt transpersona, interseksuālis, lesbiete un sieviete).
- **Administratīvie dati un aizstājējvērtību izmantošana** (sk. šo norādījumu 3.4. pamatnostādni). Dalībvalstis arvien vairāk izmanto administratīvos datus, lai sagatavotu gan ar iedzīvotājiem saistītu statistikas informāciju, gan tautas skaitīšanas vajadzībām. Tā kā administratīvie datu avoti reti kad ietver informāciju par seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti vai interseksualitāti / dzimumpazīmju variācijām, pastāv risks, ka *LGBTIQ* personas tiks arvien vairāk izslēgtas no šo datu tvēruma. *SOGIESC* informācijas vākšana administratīvajos datos, nenorādot juridisku pamatu vai pamatojumu, var arī radīt jautājumus par datu aizsardzību un sniegtās informācijas derīgumu⁴⁴. Administratīvo *SOGIESC* datu vākšana vienmēr tiks ierobežota ar: i) juridisko pamatu, kas nosaka šīs vākšanas mērķi, un ii) atbilstību datu aizsardzības noteikumiem. *SOGIESC* informācijas apkopošana administratīvajos datos var arī ierobežot datu avotu salīdzināmību gan valstu iekšienē, gan starp valstīm. Tas tāpēc, ka mērījumi dažādos datu avotos un dažādās valstīs var būt balstīti uz atšķirīgiem jēdzieniem. Ja tiek izmantota aizstājējinformācija, tā var neatspoguļot to, kā attiecīgā persona būtu sevi identificējusi, tāpēc pastāv iespēja, ka šāda pieeja šo personu īpatsvaru atspoguļotu nepilnīgi. Lai gan šādi dati ir jāuztver piesardzīgi, tie var būt noderīgi, piemēram, ja tie ir pamats turpmākai izpētei, kurā personām ir iespēja paust savu identitāti⁴⁵.

A izcēlums 3 — gatavība dalīties ar *SOGIESC* informāciju

[Eiropas Komisijas Eiropas Barometra speciālaptaujas Nr. 437](#) rezultāti liecina par plašu atbalstu sensitīvas personiskas informācijas sniegšanai anonīmi, jo īpaši to personu vidū, kuras sevi raksturo kā piederīgas minoritāšu grupām, kurām draud diskriminācija. Aptuveni 83 % respondentu, kuri sevi identificēja kā piederīgus kādai no seksuālajām minoritātēm, atbalstīja iespēju informāciju par savu seksuālo orientāciju sniegt anonīmi⁴⁶.

⁴⁴ Ashley, F. (2021), "[Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#)". *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, 504., 514.–515. lpp.

⁴⁵ Ashley, F. (2021), "[Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#)". *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, 504., 514.–515. lpp.

⁴⁶ Eiropas Komisija (2015), [Eiropas Barometra speciālaptauja Nr. 437: "Diskriminācija ES 2015. gadā"](#), *Eiropas Savienība*, 99. lpp.

2.2. Datu aizsardzības noteikumi neliedz vākt līdztiesības datus par *SOGI/ESC*

“Nodrošināt, ka prasības personām sniegt informāciju par savu dzimumu vai dzimti ir atbilstošas, pamatotas un nepieciešamas, kā to pieprasa likums, lai sasniegtu likumīgu mērķi apstākļos, kad tā tiek pieprasīta, un ka, piemērojot šādas prasības, tiek ievērotas visu personu tiesības uz dzimtes pašnoteikšanu.”

-[Jogjakartas principi plus 10](#)⁴⁷, 6.(G) princips

Eiropas Savienībā tādu persondatu vākšanu, kas dezagregēti pēc sensitīvām personas iezīmēm (piemēram, *SOGI/ESC*), aizsargā ES datu aizsardzības tiesību akti un [ES Pamattiesību harta](#). Tomēr datu aizsardzības noteikumi nekādi neierobežo līdztiesības datu vākšanu statistikas vajadzībām. Gluži pretēji, šie noteikumi ļauj apstrādāt datus, vienlaikus nodrošinot pamattiesību ievērošanu⁴⁸.

[VDAR](#) paredz vienotu datu aizsardzības noteikumu kopumu visā ES, un tas nozīmē, ka visa datu vākšana un apstrāde attiecībā uz līdztiesību būtu jāveic, pilnībā ievērojot tajā noteiktos principus un garantijas. VDAR ir noteikts, ka, vācot datus, ir jācenšas sasniegt skaidri definētu mērķi, piemēram, mērīt un dokumentēt nelīdztiesību vai izpildīt juridiskās ziņošanas prasības⁴⁹. Uz sensitīvu datu apstrādi attiecas stingrāki nosacījumi, kā minēts [VDAR](#) saistībā ar “īpašām personas datu kategorijām”⁵⁰.

Turklāt ES vispārējā datu aizsardzības režīma pamatā ir “**datu minimizēšanas**” princips, kas paredz, ka būtu jānodrošina, ka persondati ir “adekvāti, atbilstīgi un ietver tikai to, kas nepieciešams to apstrādes nolūkos (“datu minimizēšana”);⁵¹. Tas nozīmē, ka:

---

⁴⁷ 2006. gadā starptautiskie cilvēktiesību eksperti pieņēma starptautisku principu kopumu attiecībā uz seksuālo orientāciju un dzimtisko identitāti, kas kalpo kā universāls cilvēktiesību ceļvedis. Šie Jogjakartas principi apstiprina saistošus starptautiskos tiesību standartus, kas jāievēro visām valstīm. 2017. gadā tika pieņemti [Jogjakartas principi plus 10 \(YP+10\)](#), lai papildinātu sākotnējos [Jogjakartas principus](#).

⁴⁸ Sk. *FRA* (2021), “[Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#)”, Publikāciju birojs, Brisele; Eiropas Komisija (2021), [2021. gada septembra apalais galds par līdztiesības datiem](#).

⁴⁹ Jebkurai organizācijai, kas apstrādā persondatus, ir jābūt derīgam juridiskajam pamatam šādas apstrādes veikšanai. Tiesību aktā ir paredzēti seši apstrādes juridiskie pamati: piekrišana, līguma izpilde, likumīgas intereses, vitālas intereses, juridiska prasība un sabiedrības intereses. Sk. [Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regulas \(ES\) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK \(OV 2016 L 119\) \(Vispārīgā datu aizsardzības regula\)](#) 6. pantu.

⁵⁰ [VDAR 9. pantā](#) ir noteiktas personas datu īpašas kategorijas, kas ietver tādu persondatu apstrādi, kas aptver “rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās”, kā arī “ģenētisko datu, biometrisku datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju” apstrādi.

⁵¹ [Vispārīgās datu aizsardzības regulas](#) 5. panta 1. punkta c) apakšpunkts un 39. apsvērums.

- datu apstrādei būtu jāaprobežojas tikai ar to, kas ir nepieciešams, lai sasniegtu likumīgu mērķi;
- persondatu apstrāde būtu jāveic tikai tad, ja tās mērķi nevar saprātīgi sasniegt ar citiem līdzekļiem;
- datu apstrāde nedrīkst nesamērīgi ietekmēt attiecīgās intereses, tiesības un brīvības⁵²;

VDAR 9. panta 2. punktā skaidri noteikts, ka vispārējais aizliegums apstrādāt īpašu kategoriju persondatus saskaņā ar “datu minimizēšanas” principu nav piemērojams vairākos gadījumos, tajā skaitā, ja:

- datu subjekts ir devis nepārprotamu piekrišanu;
- apstrāde ir vajadzīga būtisku sabiedrības interešu dēļ, pamatojoties uz ES vai valsts tiesību aktiem;
- apstrāde ir nepieciešama: i) arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, ii) zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos vai iii) statistikas vajadzībām.

Turklāt **VDAR** 26. apsvērumā ir precizēts, ka datu aizsardzības principi attiecas uz jebkādu informāciju par identificētu vai identificējamu fizisku personu. Turpretī tie neattiecas uz anonīmu informāciju vai persondatiem, ko sniedz anonīmi tādā veidā, ka datu subjekts nav identificēts vai vairs nav identificējams⁵³. Ņemot vērā informācijas sensitivitāti, datu anonimitāte būtu jānodrošina pat tad, ja datu kopas tiek savstarpēji saistītas. Būtu jāveic pasākumi, lai novērstu jebkādu ļaunprātīgu izmantošanu vai datu noplūdi pēc datu vākšanas.

Ar datu vākšanas pasākumiem jānodrošina arī līdzsvars starp ieguvumiem, ko sniedz savāktie dati, un riskiem, kas saistīti ar iespējamu ļaunprātīgu izmantošanu vai neatļautu datu izpaušanu⁵⁴. Tas nodrošina, ka dati tiek vākti tikai tad, ja ieguvumi no informācijas vākšanas ir lielāki par privātuma aizskārumu⁵⁵. Tāpēc datus nedrīkst publicēt vai darīt

---

⁵² FRA, Eiropas Padome (2018. gada izdevums), [Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā](#), 3.3. iedaļa, Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁵³ Papildu informāciju sk.: i) pamatprincips Nr. 4 [norādījumos par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību](#); ii) [Eiropas Komisijas 2017. gada ziņojumu par datu vākšanu saistībā ar LGBTIQ personām](#); iii) EDAU sākotnējais atzinums par datu aizsardzību un zinātnisko pētniecību no 2020. gada 6. janvāra; kā arī iv) gaidāmās EDAK vadlīnijas par datu aizsardzību un zinātnisko pētniecību.

⁵⁴ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), *The National Academies Press*, Vašingtona, 61. lpp.

⁵⁵ Eiropas Statistiķu konference, 67. plenārsesija (2019). [“In-Depth Review of Measuring Gender Identity”](#). Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomikas un sociālo lietu padome, Parīze.

publiski pieejamus tādā veidā, kas ļauj tieši vai netieši identificēt atsevišķus datu subjektus.

2.3. Ētikas apsvērumi saistībā ar datiem par *SOGIESC*

“Atzīt, ka iedzīvotāju vajadzības, iezīmes un cilvēktiesību situācijas saistībā ar dažādajām seksuālajām orientācijām, dzimtiskajām identitātēm, dzimtes pašizpaušmēm un dzimumpazīmēm savstarpēji atšķiras, un nodrošināt, ka dati par katru iedzīvotāju grupu tiek vākti un pārvaldīti atbilstoši ētikas, zinātnes un cilvēktiesību standartiem un ka tie ir pieejami dezagregētā veidā.”

- [Jogjakartas principi plus 10](#), 19. princips.

Statistisko un analītisko kategoriju izmantošana jebkurai datu vākšanai vai datu dezagregācijai vienmēr būtu jāpamato ar cilvēktiesībās balstītu pamatprincipu — **nenodarīt kaitējumu**. Šo principu Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstais cilvēktiesību komisārs (*OHCHR*) ir izklāstījis savā publikācijā [“Human Rights-Based Approach to Data”](#).

“Nenodarīt kaitējumu” nozīmēt to, ka: i) neviena datu vākšanas darbība nedrīkst radīt vai pastiprināt pastāvošo diskrimināciju, aizspriedumus vai stereotipus; un ii) savākti dati būtu jāizmanto aprakstīto grupu labā.

Šajos norādījumos ir atzīts un vēlreiz apstiprināts *OHCHR* sešu principu kopums, kas nosaka uz cilvēktiesībām balstītu pieeju datu vākšanai: līdzdalība, datu dezagregācija, pašidentifikācija, pārredzamība, privātums un pārskatatbildība.

Papildus uz cilvēktiesībām balstītu datu vākšanas principu kopumam visos valsts pasākumos, vācot datus par *SOGIESC*, būtu jāievēro ētikas principi, kas izklāstīti tālāk uzskaitītajos punktos.

- Jautājumiem par *SOGIESC* būtu jābūt **brīvprātīgiem**: proti, nevienam nevajadzētu būt spiestam atklāt savu seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti vai dzimumpazīmju variācijas, ja persona to nevēlas. Tāpēc respondentiem būtu jānodod iespēja atbildēt uz *SOGIESC* jautājumiem ar atbildi “nevēlos teikt/atklāt” un “nezinu” vai “vēl šaubos”.

- Ļoti svarīgi dalībai iegūt **informētu piekrišanu**⁵⁶. Lai piekrišana būtu informēta, datu subjektam skaidri un apstiprinošā veidā jāpauž piekrišana savu datu apstrādei. Piekrišanai ir jābūt brīvprātīgai, konkrētai un nepārprotamai. Tai jāaptver visi datu apstrādes nolūki un visas apstrādes darbības, kas tiek veiktas šajos nolūkos⁵⁷.
- Ja īpašu kategoriju persondatu vākšanas mērķis nav skaidrs, ieteicams informēt datu subjektu par: **i) datu vākšanas juridisko pamatu, ii) nolūku, kādam dati tiek vākti, un iii) kā dati tiks apstrādāti un aizsargāti.**
- Jānodrošina, ka visos aptaujas vai datu vākšanas instrumenta izstrādes posmos pēc iespējas vairāk tiek iesaistītas **pilsoniskās sabiedrības organizācijas — arī LGBTIQ organizācijas un apsekojumu eksperti.** Kad vien iespējams, tie arī jāiesaista rezultātu interpretēšanā un kontekstualizēšanā saskaņā ar pamatprincipu “nenodarīt kaitējumu”. **LGBTIQ** pārstāvji nedrīkst justies spiesti piedalīties jebkurā apspriešanas procesā, un viņiem par savu ieguldījumu jāsaņem pienācīga atlīdzība.
- **Neatbilstības SOGIESC informācijā, ko respondenti snieguši dažādos administratīvos avotos, nav automātiski jāuzskata par falsificēšanas mēģinājumiem vai par kļūdām, kas jālabo vai jāprecizē.** Tas ir īpaši svarīgi situācijās, kad **SOGIESC** informācija tiek apkopota kā daļa no administratīvās informācijas nolūkā izdot atļaujas, sniegt pakalpojumus, piešķirt pabalstus vai piedāvāt darba iespējas. Neatbilstības var rasties dažādu iemeslu dēļ, piemēram: i) respondentu identitātes maiņa, ii) izmaiņas viņu komforta līmenī attiecībā uz šādas informācijas izpaušanu vai iii) ierobežoti atbilžu varianti (piemēram, bināru dzimtes vai dzimuma kategoriju izmantošana). **SOGIESC** informācijas vākšanas veidlapās skaidri jānorāda, ka respondenti netiks sodīti par jebkādam nesakritībām⁵⁸.
- Rezultātus var ietekmēt paši **intervētāji**, jo cilvēki var nevēlēties intervētājam atklāt savu seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti / dzimtes pašizpaušmi vai interseksualitāti / dzimumpazīmju variācijas (informāciju par datu vākšanas veidiem sk. šo norādījumu **2.1** iedaļā).
- Individuālajās intervijās ir svarīgi **radīt drošu vidi**, kurā respondenti var atbildēt uz jautājumiem savā tempā, privāti un nebaidoties, ka viņu sacīto dzirdēs citi

---

⁵⁶ *IE SOGI — ANO neatkarīgais eksperts aizsardzībai pret vardarbību un diskrimināciju seksuālās orientācijas un dzimtiskās identitātes dēļ* (2019), [“Data collection and management: An essential component in creating awareness and providing effective measures to address violence and discrimination based on SOGI”](#), *United Nations Human Rights Special Procedures*.

⁵⁷ [Vispārīgās datu aizsardzības regulas](#) (VDAR) 32. apsvēruma.

⁵⁸ *Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council* (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 39.–40. lpp.

mājsaimniecības locekļi vai garāmgājēji⁵⁹. Intervētājam būtu jāņem vērā, ka atbildes uz sensitīviem jautājumiem var būt emocionāli smagas un dažos dalībniekos var izraisīt izteiktu reakciju⁶⁰.

- Kaitējuma nenodarīšanas principi būtu jāattiecina arī uz intervētājiem. Tā kā pētniecisko projektu laikā **intervētāji var apmeklēt** viņiem nepazīstamu cilvēku **mājokļus**, viņi pakļauj sevi zināmam psiholoģiskam un fiziskam riskam. Šādos gadījumos intervētājiem lauka darba laikā ir jābūt pieejamam psiholoģiskajam atbalstam⁶¹.
- Ja aptaujas mērķis ir novērtēt sensitīvus tematus, piemēram, vardarbību, diskrimināciju un seksuālu vardarbību, aptaujas sākumā un beigās respondentiem jāsniedz brīdinājumi par saturu un informācija par **specializētiem atbalsta dienestiem**.
- Ja aptaujas jautājumā kā izvēles iespēja ir iekļauta atbilžu kategorija “citi”, kad vien iespējams, jābūt **iespējai atbildi ierakstīt**. Tas ļauj respondentiem pašiem saviem vārdiem sīkāk izklāstīt konkrēto jautājumu/pamatojumu un samazina risku iegūt neuzticamus datus, kas iekļauti slēgtā kategorijā “citi”. Iekļaujot atbilžu variantu “citi”, var arī iegūt informāciju, ko var izmantot iespējamai atbilžu kategoriju izmaiņu veikšanai turpmākās šāda veida aptaujās. Ja jautājums attiecas uz respondenta identitāti, iespējams, būtu vēlams izmantot alternatīvu formulējumu, piemēram, “Lūdzu, raksturojiet” vai “Vēlos sevi raksturot pats/pati”.
- Veicot kvalitatīvos pētījumus, pētniekiem jāapzinās, ka iespējama netieša neobjektivitāte, tāpēc viņiem jābūt **apmācītiem daudzveidības un nediskriminēšanas jautājumos**, lai darbā ar respondentiem mazinātu iespējamo diskomfortu un spēka pozīciju nelīdzsvarotību. **Intervētāja piemeklēšana** (proti, pārliedzināšanās, ka intervētājs ir līdzīgs intervētajai personai, piemēram, pēc dzimuma, lietotās valodas vai migrācijas pieredzes) var palielināt respondentu atsaucību un pieņemšanu un tādējādi uzlabot pētījuma rezultātus⁶². **Interviju stenogrammu pārskatīšana** (t. i., ļaujot intervētajām personām noklausīties intervijas ierakstu, lai tās varētu pārdomāt un labot sniegto informāciju) var būt

---

⁵⁹ Eiropas Komisija (2021), [“Norādījumi par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 55. lpp.

⁶⁰ Reakciju izraisoši vārdi var izraisīt spēcīgas emocijas (piemēram, neapmierinātību) iepriekšējās pieredzes dēļ.

⁶¹ Eiropas Komisija (2021), [“Norādījumi par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 55. lpp.

⁶² Eiropas Komisija (2021), [“Norādījumi par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 55. lpp.

noderīgs instruments, lai izvairītos no nepareizas informācijas sniegšanas vai pētnieka neobjektivitātes, runājot par *SOG/ESC* tēmām⁶³.

Datu aizsardzības noteikumi un citi ētiski apsvērumi pēc būtības ir vispārīgi/transversāli, un tie būtu jāņem vērā, īstenojot šajos norādījumos izklāstītos pamatprincipus.

---

⁶³ Hagens, V., Dobrow, M.J. un Chafe, R. (2009), "[Interviewee Transcript Review: assessing the impact on qualitative research](#)". *BMC Med Res Methodol* 9, 47; Rowlands, J. (2021), "[Interviewee Transcript Review as a Tool to Improve Data Quality and Participant Confidence in Sensitive Research](#)". *International Journal of Qualitative Methods*, 20.

3. Vispārīgi principi līdztiesības datu vākšanai par *SOGIESC*

3.1. Veikt pēc *SOGIESC* dezagregētu datu lietotāju un potenciālo lietotāju vajadzību novērtējumu

3.1.1. Pamatojums

Pēc *SOGIESC* dezagregētu datu lietotāju un potenciālo lietotāju vajadzību novērtējumam būtu jāpalīdz noteikt, kāda veida līdztiesības dati ir nepieciešami gan uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanai, gan līdztiesības un cilvēktiesību stāvokļa uzraudzībai.

Šāda vajadzību novērtējuma pamatā būtu jābūt: i) attiecīgiem ES tiesību aktiem; ii) starptautiskiem un valsts līmeņa normatīvajiem standartiem, kas ir saistoši dalībvalstīm (piemēram, [ES Pamattiesību harta](#)); iii) ES tiesību aktiem līdztiesības jomā; iv) starptautiskajām cilvēktiesībām; un v) valsts tiesību aktiem. Visos šajos standartos un tiesību aktos līdztiesības un nediskriminēšanas jautājumi saistībā ar *SOGIESC* var būt aplūkoti dažādi. Novērtējumā būtu jāatspoguļo arī attiecīgās politikas jomas un politiskās saistības, tajā skaitā [Eiropas sociālo tiesību pīlārs](#), [LGBTIQ līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam](#) un [Apvienoto Nāciju Organizācijas \(ANO\) Ilgtspējīgas attīstības programma](#).

Vajadzību novērtējumu varētu veicināt vai koordinēt valsts statistikas pārvalde vai attiecīgā ministrija/ valdības departaments. Varētu arī piešķirt īpašas pilnvaras un resursus novērtējuma veikšanai kādai valsts cilvēktiesību iestādei, līdztiesības iestādei vai pētniecības institūtam.

3.1.2. Ieteikumi

Dalībvalstis tiek aicinātas:

- veikt visaptverošu vajadzību novērtējumu par līdztiesības datiem saistībā ar *SOGIESC*, ņemot vērā visas attiecīgās politikas un tiesību aktu izmaiņas, tajā skaitā starptautiskās cilvēktiesības un attiecīgās politiskās saistības;

- periodiski (piemēram, ik pēc 4–5 gadiem) veikt lietotāju vajadzību novērtējumu, ņemot vērā tiesību aktu un politikas jauninājumus vai esošo tiesību aktu un politikas izvērtējumus;
- noteikt datu vākšanas prioritātes, pamatojoties uz lietotāju vajadzību steidzamību;
- dažādos kanālos un dažādos formātos darīt zināmus vajadzību novērtējumu rezultātus visām attiecīgajām iestādēm, struktūrām, statistikas iestādēm, pētniecības institūtiem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām utt.

3.2. Apzināt esošos datu avotus, kas sniedz informāciju par *SOGIESC*

3.2.1. Pamatojums

Ir nepieciešams apzināt visus pieejamos datus (arī datus no administratīviem, valdības, akadēmiskiem un pilsoniskās sabiedrības avotiem), kas saistīti ar *SOGIESC*, lai i) izstrādātu koordinētu pieeju datu vākšanai un ii) pieņemtu vienotas kategorijas, jēdzienus un definīcijas. Visu šo datu apzināšana ļautu radīt pamatu sistemātiskākai pieejai *SOGIESC* datu vākšanai. Tas arī ļautu nodrošināt stabilu pamatu nepieciešamajiem uzlabojumiem, nosakot trīs svarīgus faktoros, kas izklāstīti tālāk uzskaitītajos punktos.

- Pirmais faktors ir dažādie datu avoti un ar *SOGIESC* saistītu līdztiesības datu sniedzēji. Tos identificējot, ir svarīgi ņemt vērā arī tos avotus un pakalpojumu sniedzējus, kuri nav īpaši paredzēti līdztiesības datu vākšanai, bet kuriem tomēr ir mainīgie lielumi, ko varētu izmantot, lai novērtētu pastāvošos strukturālās nelīdztiesības aspektus.
- Otrs svarīgs faktors ir pētījuma struktūras un izmantoto metožu, koncepciju un mērījumu nepilnības un neatbilstības (šīs neatbilstības ietver arī nevajadzīgu datu vākšanas dublēšanos).
- Var nošķirt starptautiskos/Eiropas datu avotus un valstu datu avotus. Ir salīdzinoši maz starptautisku/Eiropas pētījumu, kuros apkopoti starptautiski dati par *LGBTIQ*

- kategorijas/klasifikācijas, kas izmantotas dezagregācijai, vai jautājumi, kas izmantoti aptaujā, lai mērītu *SOGIESC*, kā arī jēdzieni un definīcijas, kas ir šo jautājumu pamatā (un attiecīgās kategoriju/klasifikāciju izmaiņas laika gaitā);
  - diskriminācijas iemeslu mijiedarbības aspekti;
  - dzīves jomas, par kurām tiek vākti dati, piemēram: darbs, piekļuve darbam, mājoklis, piekļuve mājoklim, izglītība, veselība, tiesu iestāžu pieejamība, piekļuve precēm un pakalpojumiem utt.
  - kvalitatīvo un kvantitatīvo datu vākšanas metodes (piemēram, klātienēs intervija, tiešsaistes aptauja, aptauja pa pastu, telefonintervija u. c.), izlases lielums, reprezentativitāte un ģeogrāfiskais tvērums;
  - datu un analīžu publiska pieejamība;
  - datu vākšanas biežums (t. i., atjauninājumu veikšanas biežums un esošās laikrindas, kā arī jebkādi pārtraukumi vai veikšanas biežuma izmaiņas).
- Tiem būtu jāpārskata datu kartēšanas rezultāti kopā ar lietotāju vajadzību novērtējuma rezultātiem (sk. šo norādījumu [3.1](#) pamatnostādni) un jānovērtē pašreizējās vajadzības vākt datus, iedalot tos pēc seksuālās orientācijas, dzimtiskās identitātes/pašizpaušmes un dzimumpazīmēm.
  - Tiem būtu jānodrošina, lai uz *SOGIESC* balstīti apkopotie statistikas dati pārredzamā veidā tiktu darīti publiski pieejami, jo īpaši gadījumos, kad šādus datus var izmantot tiesas ([ES Pamattiesību hartas](#) 47. pants).
  - Tiem būtu jāizveido datu centrs (ar īpašu tīmekļa vietni), lai apkopotu un atspoguļotu *SOGIESC* datus, kas apzināti identificēšanas/kartēšanas procesā, saskaņā ar [pamatnostādnu par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) 3. pamatnostādni. Šādu centru var uzturēt arī iestāde/struktūra, kas ir pilnvarota veikt vajadzību novērtējumu (sk. šo norādījumu [3.1](#) pamatnostādni).
  - Tiem būtu periodiski jāveic *LGBTIQ* līdztiesības datu identificēšana, ņemot vērā gan i) to, cik bieži tiek atjaunināti identificētie datu avoti (piemēram, ik pēc 4–5 gadiem), gan ii) jaunus potenciālos datu avotus un datu nodrošinātājus.
  - Dalībvalstīm, kuras nevāc *SOGIESC* datus oficiālās statistikas ietvaros vai plaša mēroga apsekojumos, būtu jāapsver strukturēts dialogs ar dažādām ieinteresētajām personām (piemēram, lēmumu pieņēmējiem, publiskajām iestādēm, pētniecības institūtiem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām u. c.), lai

panāktu vienprātību par to, kādus datus vajadzētu un varētu vākt un ar kādiem nosacījumiem.

3.3. Saskaņot ar *SOGIESC* saistītās definīcijas un kategorijas

3.3.1. Pamatojums

Vienota pieeja datu vākšanā (arī piemērojamo *SOGIESC* definīciju saskaņošana) palīdzētu saskaņot savāktos datus: i) laika gaitā, ii) dažādu datu avotu ietvaros un iii) starp dažādiem datu avotiem. Seksuālās orientācijas, dzimuma, dzimtes, dzimtikās identitātes, dzimtes pašizpaušmes un dzimumpazīmju definīciju saskaņošana ļautu labāk mērīt un tādējādi maksimāli palielināt savākto datu salīdzināmību, derīgumu un ticamību. Tas arī samazinātu datu vākšanas izmaksas. Seksuālās orientācijas, dzimuma, dzimtes, dzimtikās identitātes, dzimtes pašizpaušmes un dzimumpazīmju labāka noteikšana ļaus vieglāk identificēt seksuālo un dzimtisko minoritāšu grupas un izprast problēmas, ar kurām tās saskaras. Par izejas punktu šādai saskaņošanai var izmantot šo norādījumu glosārijā iekļautās definīcijas.

Kopumā vienota pieeja šajā jomā palīdzētu:

- maksimāli palielināt salīdzināmību (valstu līmenī un visā ES);
- palielināt *SOGIESC* koncepciju derīgumu un uzticamību;
- maksimāli palielināt iespējas sasaistīt dažādus datu avotus turpmākai analīzei un ziņošanai par līdztiesību;
- samazināt laiku, izmaksas un nevajadzīgu dublēšanos starp datu avotiem.

3.3.2. Ieteikumi

Dalībvalstis un attiecīgās iestādes/struktūras, kas ir iesaistītas vai atbildīgas par datu vākšanu, pamatojoties uz *SOGIESC*, tiek aicinātas veikt nākamajos punktos izklāstītos 12 pasākumus.

- Tām būtu jābalstās uz jaunākajām atziņām par *SOGIESC*, kas gūtas socioloģijas un sociālās psiholoģijas akadēmiskajos pētījumos, lai palielinātu potenciālo datu

vācēju un datu lietotāju izpratni par šādu terminu sociālo veidošanos: dzimums, dzimte, dzimtiskā identitāte, dzimtes pašizpaušme, seksuālā orientācija un dzimumpazīmes.

- Tām būtu jāiesaistās strukturētās apspriešanās ar visu attiecīgo *LGBTIQ* kopienu pārstāvjiem ar mērķi i) noteikt vispiemērotākās dezagregācijas kategorijas/ jautājumus par pašidentifikāciju, kas jāuzdod aptaujā, un ii) vienoties par darba definīcijām. Saskaņā ar [ANO uz cilvēktiesībām balstīto pieeju datiem](#) apspriešanās ar sabiedrību un tās iesaistīšana pēc iespējas plašāk jāveic visos pētniecības līmeņos, arī anketu un mērījumu izstrādes posmā.
- Pamatojoties uz apspriešanās ar sabiedrību rezultātiem, tām būtu jāapspriežas ar: i) apsekojumu metodikas ekspertiem, ii) apsekojumu plānošanas ekspertiem un iii) administratīvo datu (piemēram, valsts reģistru un tautas skaitīšanas datu) vākšanā iesaistītajiem datu ekspertiem. Šajās apspriešanās būtu jāapspriež problēmas un izaicinājumi, kas saistīti ar iespējamo kategorizāciju dezagregācijas veikšanai/ aptaujas jautājumu sagatavošanai (tajā skaitā *SOGIESC* aizstājējdatiem) dažādās datu kolekcijās. Šajās apspriešanās būtu jācenšas panākt vienošanos par visiedarbīgāko, visderīgāko un visuzticamāko pieeju ar *LGBTIQ* personām saistīto datu vākšanai un izmantošanai. Šīs apspriešanas varētu arī būt par pamatu standartu vai daudzsološas prakses izstrādāšanai attiecīgo kategoriju noteikšanā.
- Tām būtu jāuzlabo atsaucības līmenis, vajadzības gadījumā pielāgojot un pārskatot jautājumus/kategorijas (jo īpaši neskaidros jautājumus un kategorijas). Šos pielāgojumus un pārskatīšanu varētu veikt, pamatojoties uz apspriešanās ar sabiedrību gūtajām atziņām.
- Tām būtu jāizmanto precīza un no aizspriedumiem brīva terminoloģija, kas atspoguļo interesējošos konstruktus. Izmantotajos jautājumos būtu skaidri jānorāda, kuri aspekti tiek apsekoti (piemēram, dzimums, dzimte, dzimtiskā identitāte, dzimumpazīmes un seksuālā orientācija). Tām jāpārliecinās, ka viens konstrukts netiek izmantots kā cita konstrukta aizstājējs⁶⁷. Šajā saistībā tām būtu pienācīgi jāņem vērā [šo norādījumu 4.1.–4.4. pamatnostādne](#).
- Tām būtu pienācīgi jāapsver atšķirīgās prasības attiecībā uz dažādiem datu avotiem (administratīvie reģistri/ tautas skaitīšanas/ apsekojumu dati utt.) un vienotu kategoriju piemērošanas iespējamību/ rīcības brīvību dažādos datu avotos.
- Tām būtu: i) jādokumentē pamatkritēriji un klasifikācijas procedūras saistībā ar *SOGIESC*, ii) jādokumentē šo kritēriju un procedūru kombinācija, ko tās

---

⁶⁷ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), "Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation", The National Academies Press, Vašingtona, 6. lpp.*

ierosinājušas, un iii) jāinformē datu lietotāji par jēdzieniem, uz kuriem balstās šie kritēriji un procedūras.

- Tām būtu pienācīgi jāņem vērā [pamatnostādnu par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) 9. pamatnostādne “Sasmērēt vienlīdzības datu derīgumu un uzticamību” un 11. pamatnostādne “Uzlabot vienlīdzības datu salīdzināmību”.
- Tām būtu jābalstās uz identifikācijā (šo norādījumu 3.2 pamatnostādne) gūtajiem secinājumiem, lai noteiktu kopīgās iezīmes un atšķirības starp kategorijām/definīcijām, kas lietotas dažādos datu avotos un laikā.
- Tām būtu pienācīgi jāņem vērā šo norādījumu 3.4 pamatnostādne par informācijas par *SOGIESC* ņemšanu vērā visās politikas jomās, lai ES un valstu apsekojumos iekļautu i) *SOGIESC* definīcijas/kategorijas, par kuru dezagregāciju panākta vienošanās, un nepieciešamās šo definīciju/kategoriju kombinācijas, kā arī ii) jautājumus, ar ko vērtē diskrimināciju/ noziegumu viktimizāciju, pamatojoties uz *SOGIESC*.
- Tām būtu jānostiprina un visās politikas jomās jāņem vērā saskaņoto *SOGIESC* kategoriju regulāra izmantošana, lai dezagregētu visus Eiropas statistikas sistēmas vajadzībām savāktos datus.
- Tām būtu jāstiprina sadarbība starp dažādām valstu un starptautiskajām līdztiesības iestādēm, lai uzlabotu un koordinētu datu vākšanu, pamatojoties uz *SOGIESC*.

3.4. Informācijas par *SOGIESC* iekļaušana visos valstu un ES apsekojumos

Datu vācējiem un datu lietotājiem ir nepieciešami vairāki un savstarpēji papildinoši līdztiesības datu avoti, lai varētu veidot uz pierādījumiem balstītu politiku un novērtēt *LGBTIQ* personu līdztiesības stāvokli. Lai pienācīgi novērtētu politiku līdztiesības un nediskriminēšanas jomā, ir nepieciešama regulāra datu vākšana par visiem diskriminācijas veidiem un visām dzīves jomām, kurās piemēro attiecīgos tiesību aktus. Tomēr centieni, kas veltīti, lai līdztiesības datus vāktu lielākā apjomā un tie būtu kvalitatīvāki, būtu jālīdzsvaro un jāvada ar ES datu aizsardzības noteikumiem, kuros paredzēts, ka valstīm persondati jāvāc tikai “konkrētos, skaidros un legītimos nolūkos”

un tikai tādi persondati, kas ir “atbilstīgi un ietver tikai to, kas nepieciešams to apstrādes nolūkos⁶⁸.”

3.4.1. Pamatojums

3.4.1.1. Tautas skaitīšanas

Vērtīgs līdztiesības datu avots var būt tautas skaitīšanas, plaša mēroga valsts un starptautiski apsekojumi un administratīvie dati. Tomēr bieži vien tajos savāktie dati ir ierobežoti.

Tautas skaitīšanas sniedz informāciju par iedzīvotāju skaitu, sastāvu un izplatību, kā arī par to sociālekonomiskajām un demogrāfiskajām iezīmēm. Tautas skaitīšanās tiek apkopoti dati par katru iedzīvotāju, pamatojoties uz reģistriem, aptaujām vai jaukta tipa datu avotiem.

Tādu persondatu vākšanu, kas iedalīti pēc cilvēku personīgajām iezīmēm, aizsargā konstitucionālās normas, ES datu aizsardzības tiesību akti un [ES Pamattiesību harta](#). Saskaņā ar spēkā esošajiem ES tiesību aktiem katrā tautas skaitīšanā ir jābūt un jāpieprasa informācija par personas **dzimumu**. Jautājums ir obligāts, un atļautās atbilžu kategorijas ir “vīrietis” vai “sieviete”⁶⁹. Tas ir radījis problēmu *LGBTIQ* personām, jo dažas transpersonas, dzimtieski daudzveidīgas personas un interseksuāļi neietilpst binārajā dzimuma un/vai dzimtes sistēmā. Tādējādi šie ierobežotie atbilžu varianti ir izslēdzoši un ietekmēs datu derīgumu. Turklāt, ja valstīs oficiālajos dokumentos ir likumīgi paredzēti dzimtes apzīmējumi, kas nav bināri (kā tas ir Austrijā⁷⁰, Vācijā⁷¹, Dānijā⁷², Itālijā⁷³, Maltā⁷⁴ un Nīderlandē⁷⁵), bināru atbilžu variantu gadījumā respondentiem var nākties sniegt nepatiesu informāciju par savu oficiālo juridisko statusu. Vācija⁷⁶ savās tautas skaitīšanās iekļauj kategorijas “dažādi” un “dzimšanas reģistrā nav norādīts”, bet Malta⁷⁷

---

⁶⁸ [Vispārīgās datu aizsardzības regulas](#) (VDAR) 5. panta 1. punkta c) apakšpunkts un 39. apsvērumš.

⁶⁹ Eurostat (2019), [“EU legislation on the 2021 population and housing censuses: Explanatory notes”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 66. lpp.

⁷⁰ Finanšu ministrija (2023), [“Changing Assigned Sex”](#). Ņemiet vērā, a šie dzimtes apzīmējumi attiecas tikai uz interseksuālām personām.

⁷¹ Federālā diskriminācijas novēršanas aģentūra (*Antidiskriminierungsstelle des Bundes*) (2023), [“Male – Female – Diverse: The ‘third option’ and the General Act on Equal Treatment”](#). Nav skaidrs, vai šie dzimtes apzīmējumi ir pieejami arī nebinārām personām, kas nav interseksuāļi.

⁷² TGEU (2014), Dānija: [“X in Passports and New Trans Law Works”](#).

⁷³ Baska, M. un Milton, J. (2022), [“Italian court recognises non-binary person’s gender identity in historic first”](#), *Pink News*.

⁷⁴ Cilvēktiesību direktorāts (2020), [“Legal Gender Recognition and Bodily Integrity”](#).

⁷⁵ Nīderlandes valdība (2022), [“Changing the registration of gender on official documents”](#).

⁷⁶ *Statistische Ämter des Bundes und der Länder* (2022), https://www.zensus2022.de/DE/Wer-wird-befragt/Musterfragebogen_Uebersicht/Fragebogen.html?nn=610864 \ "Haushaltebefragung

⁷⁷ Valsts statistikas birojs — Malta, [skaitīšana](#).

jautājumā par dzimumu iekļauj kategoriju "citi", bet tikai tiktāl, ciktāl tas atbilst ierakstam dzimšanas reģistrā. Austrija, Dānija un Nīderlande izmanto administratīvos datus, nevis veic iedzīvotāju skaitīšanu. Savukārt Itālijā 2022. gada tautas skaitīšanā kā atbilžu varianti bija norādīti tikai "vīrietis" un "sieviete"⁷⁸.

Kopumā tautas skaitīšanās reti kad tiek apkopota informācija par "īpašu kategoriju personas datiem", piemēram, tādiem, kas saistīti ar *SOGIESC*⁷⁹. Jautājumu par *SOGIESC* neiekļaušana tautas skaitīšanās rada plašākas sekas, jo ar tautas skaitīšanas datiem tiek regulāri veidotas izlases kopas dažādiem apsekojumu veidiem. Tāpēc ir svarīgi vēlreiz uzsvērt, ka datu aizsardzības noteikumi netraucē vākt līdztiesības datus statistikas vajadzībām un ka datu aizsardzības principi neattiecas uz anonīmu informāciju vai persondatiem, kas padarīti anonīmi tādā veidā, ka datu subjekts nav identificēts vai vairs nav identificējams⁸⁰. Līdz šim Malta ir vienīgā ES dalībvalsts, kas savās tautas skaitīšanās iekļāvusi īpašus jautājumus par seksuālo orientāciju un dzimtisko identitāti⁸¹. Ārpus ES jautājumu par dzimtisko identitāti savās tautas skaitīšanās ir iekļāvušas Apvienotā Karaliste, Kanāda un Austrālija, savukārt Nepāla, Indija un Pakistāna ir pārskatījušas savas tautas skaitīšanas, lai tajās iekļautu nebināra dzimuma vai dzimtes kategorijas⁸².

Ja nav īpašu *SOGIESC* jautājumu, zināmu priekšstatu par *LGBTIQ* personu dzīves realitāti var iegūt, izmantojot aizstājējinformāciju, piemēram, tautas skaitīšanā uzdodot jautājumus par: i) tautas skaitīšanas respondenta partneri, ii) tautas skaitīšanas respondenta attiecībām ar citiem māsaiņniecības locekļiem vai iii) partnera/ māsaiņniecības locekļu dzimumu. Pēdējos gados šādas aizstājējinformācijas vākšana ir palielinājusies, galvenokārt tāpēc, ka arvien vairāk valstīs savas attiecības var reģistrēt vai likumīgi laulāties arī viendzimuma pāri. ES regulās par 2021. gada tautas skaitīšanu⁸³ paredzēts, ka dalībvalstīm obligāti jāsniedz dati par kategorijām "Laulība vai reģistrētas partnerattiecības ar pretēja dzimuma personu" vai "Laulība vai reģistrētas partnerattiecības ar sava dzimuma personu". Tomēr ar šīm regulām arī atceļ atšķirību starp pretējā dzimuma partneriem un viendzimuma partneriem kategorijā "Partneri civillaulībā"⁸⁴, tādējādi apgrūtinot informācijas

---

⁷⁸ ISTAT (2022), "[Popolazione e Abitazioni: Documentazione](#)".

⁷⁹ [VDAR](#) 9. pantā ir noteiktas īpašas persondatu kategorijas, kas ietver tādu persondatu apstrādi, kas "atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās", kā arī "ģenētisko datu, biometrisko datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju" apstrādi.

⁸⁰ Sk.: Eiropas Komisija (2021), [Apsaules galds par līdztiesības datiem 2021. gada septembrī](#) un 4. princips [norādījumos par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību](#).

⁸¹ Valsts statistikas birojs — Malta, [skaitīšana](#).

⁸² *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), "[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)", *The National Academies Press*, Vašingtona, 114. lpp.

⁸³ [Regula \(ES\) 2017/543](#).

⁸⁴ *Eurostat* (2019), "EU legislation on the 2021 population and housing censuses – Explanatory Notes", Publikāciju birojs, Luksemburga, 66.–67. lpp.

apkopošanu par to viendzimuma pāru skaitu, kuri nav precējušies vai nav reģistrētās partnerattiecībās.

Kaut arī dati par viendzimuma partnerattiecībām bieži tiek izmantoti kā aizstājējdati seksuālās orientācijas noteikšanai, to sniegtā informācija ir ierobežota. Tie neaptver cilvēkus, kuri pašlaik nav attiecībās vai kuri nevēlas sniegt ziņas par savām attiecībām, vai arī viņiem ir neērti to darīt. Tajos nav iekļauti arī respondenti, kuri pašlaik ir attiecībās ar pretējo dzimumu, kas jo īpaši radīs pārāk zemu tādu biseksuālu un panseksuālu personu, kā arī transpersonu skaitu, kuras nav juridiski reģistrējušas savu dzimti.

A izcēlums 4 — *SOGIESC* jautājumi Maltas tautas skaitīšanā

5. jautājums.

Norādiet savu reģistrēto dzimumu (atzīmējiet tikai vienu)

- Vīrietis
- Sieviete
- Cits

7. jautājums.

Vai dzimte, ar kuru jūs identificējaties, sakrīt ar jūsu reģistrēto dzimumu?

- Jā (pārejiet pie 9. jautājuma)
- Nē

8. jautājums.

Norādiet dzimti, ar kuru jūs identificējaties

(Atvērta teksta lauks)

9. jautājums.

Kurš no šiem apzīmējumiem vislabāk raksturo jūsu seksuālo orientāciju? (Atzīmējiet tikai vienu)

- Heteroseksuāls
- Gejs vai lesbiete
- Biseksuāls
- Citi (precizējiet)

Piezīmes apsvērumiem

Tautas skaitīšanai ir zināmi ierobežojumi. Piektajā jautājumā kategorija “cits” attiecas konkrēti uz reģistrēto dzimumu, tāpēc šo jautājumu nevajadzētu izmantot, lai

norādītu, cik izplatītas ir nebināras vai interseksuālas personas. 7. jautājuma mērķis ir noskaidrot, vai respondenta dzimte atšķiras no personas reģistrētā dzimuma, nevis no dzimuma, kas tai piešķirts piedzimstot. Tāpēc šajā jautājumā tiks iekļautas tikai tie respondenti, kas ir transpersonas, kuru dzimte nav juridiski atzīta. Arī 9. jautājums ir ierobežots piedāvāto atbilžu variantu ziņā, piemēram, tajā nav iekļauti aseksuāli cilvēki.

3.4.1.2. Plaša mēroga apsekojumi

Lai gan lielākajā daļā valstu *SOGIESC* dati tautas skaitīšanās joprojām netiek apkopoti, šķiet, ka situācija mainās iedzīvotāju aptaujās. **Plaša mēroga apsekojumi** ir iedarbīgs instruments, ar kura palīdzību var savākt visaptverošu līdztiesības datu kopumu. Iedzīvotāju aptauju pamatā ir izlase, kas reprezentē visus iedzīvotājus, piemēram, [darbaspēka apsekojums](#), [ES apsekojums par dzīves apstākļiem](#) (*EU-SILC*) vai valstu veselības apsekojumi.

Savā nesen publicētajā ziņojumā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*ESAO*) norāda, ka ir svarīgi vākt **reprezentatīvus** datus par *SOGIESC*⁸⁵. Reprerentivitāte parāda, cik lielā mērā izlases iezīmes (piemēram, tās sastāvs attiecībā uz *SOGIESC*) atbilst tās iedzīvotāju daļas iezīmēm, no kuras saskaņā ar konkrētiem noteikumiem izlase ņemta. [Pamatnostādnes par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) norādīts: “Reprezentativitāti var negatīvi ietekmēt pārāk mazs izlases lielums, [proti,] ja tajā neietilpst pietiekams skaits personu, kas pieder mērķa iedzīvotāju grupai, vai ja konkrētas iedzīvotāju apakšgrupas tiek sistemātiski izslēgtas no datu vākšanas (valodas grūtības, traucējumi utt.)⁸⁶.”

Jautājumus par *SOGIESC* savās iedzīvotāju aptaujās jau ir iekļāvušas vairākas ES un Eiropas Ekonomikas zonas valstis⁸⁷. Beļģija⁸⁸, Dānija⁸⁹, Somija⁹⁰, Francija⁹¹, Īrija⁹²,

---

⁸⁵ ESAO (2020), [“Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion”](#), *OECD Publishing*, Parīze, 29. lpp.

⁸⁶ Eiropas Komisija (2018), [Pamatnostādnes par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 21. lpp.

⁸⁷ Pilns saraksts ar valstu līmeņa reprezentīvajām aptaujām, kurās jautāts par seksuālo orientāciju un dzimtisko identitāti un kuras veikušas valsts iestādes ESAO valstīs, sākot no 2018. gada, ir pieejams ESAO 2019. gada publikācijā [“Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators”](#), *OECD Publishing*, Parīze, 52.–56. lpp. Sīkāka informācija par dalībvalstu apkopotajiem datiem ir sniegta arī Eiropas Komisijas 2017. gada publikācijā [“Data collection in relation to LGBTI People”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁸⁸ Sieviešu un vīriešu līdztiesības institūts (*Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen*) (2022), [“Enquête #YouToo?”](#).

⁸⁹ *Statens Serum Institut* (2019), [Projekts SEXUS](#).

⁹⁰ Somijas Veselības un labklājības institūts (2021), [Skolu veselības veicināšanas pētījums](#).

⁹¹ *Institut National D'Études Démographiques* (2020), [VIRAGE](#).

⁹² Centrālais statistikas birojs (2019), [Vispārējais mājsaimniecību apsekojums](#).

Nīderlande⁹³, Zviedrija⁹⁴ un Norvēģija⁹⁵ ir veikušas aptaujas, kurās jautāts gan par seksuālo orientāciju, gan par dzimtisko identitāti. Vācija⁹⁶, Itālija⁹⁷, Spānija⁹⁸ un Islande⁹⁹ ir iekļāvušas jautājumus par seksuālo orientāciju. Itālija ir īstenojusi izmēģinājuma aptauju par diskrimināciju, kurā iekļauti jautājumi par seksuālo orientāciju un dzimtisko identitāti. Portugāles mērķis ir iekļaut arī jautājumus par seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti un dzimumpazīmēm gaidāmajā aptaujā par dzimumbalstītu vardarbību¹⁰⁰. Dzimuma iezīmju iekļaušana būtu īpaši svarīga, jo nevienā vispārējā iedzīvotāju aptaujā netiek jautāts par to, vai respondenti ir interseksuāli vai personas ar dzimumpazīmju variācijām¹⁰¹.

3.4.1.3. Administratīvie dati

Administratīvie dati atšķiras no datiem, kas tiek vākti tikai statistikas vajadzībām (dati, kas tiek vākti tikai statistikas vajadzībām, ietver tautas skaitīšanas datus un apsekojumu datus). Administratīvie dati ir jebkuri dati, ko vāc valsts iestādes. Administratīvajiem datiem galvenokārt ir kāds cits mērķis, kas nav statistikas sagatavošana¹⁰², piemēram, nodokļu nomaksa vai dzimšanas un miršanas reģistrēšana.

Atšķirībā no apsekojumu datiem administratīvie dati bieži aptver veselas iedzīvotāju grupas (piemēram, visus nodokļu maksātājus), un tie var atklāt informāciju, kas citādi nekad netiktu iegūta. Administratīvos datus var vākt biežāk nekā statistikas vajadzībām vāktos datus. Piemēram, par *LGBTIQ* personu stāvokli Eiropā parasti ir atrodami administratīvi dati no reģistriem, kuros uzskaita: i) to personu skaitu, kas stājas juridiski atzītās viendzimuma partnerattiecībās (laulībā vai citā statusā), un ii) to personu skaitu, kurām piešķirta atļauja mainīt dzimšanas brīdī piešķirto dzimumu.

Lai gan administratīvie dati var būt noderīgi, tie rada daudz problēmu un var būt problemātiski kā *SOGIESC* datu avots. Administratīvo datu vākšanas pasākumi netiek koordinēti un uzraudzīti tādā pašā veidā kā statistikas datu vākšanas pasākumi. Dažos

---

⁹³ Nīderlandes statistikas pārvalde (2021), "[Safety Monitor](#)".

⁹⁴ Zviedrijas Sabiedrības veselības aģentūra (2022), "[Sabiedrības veselības apsekojums](#)".

⁹⁵ Norvēģijas statistikas pārvalde (2021), "[Dzīves kvalitāte Norvēģijā](#)".

⁹⁶ Vācijas Ekonomisko pētījumu institūts (*DIW Berlin*) (2022), "[Sociālekonomiskais panelis](#)".

⁹⁷ *Istituto Nazionale di Statistica* (2015), "[Apsekojums par diskrimināciju dzimuma, seksuālās orientācijas un etniskās piederības dēļ](#)".

⁹⁸ *Instituto Nacional de Estadística* (2006), "[Veselības un seksuālās uzvedības apsekojums](#)".

⁹⁹ Veselības direktorāts (2022), "[Veselības un labklājības pētījums](#)".

¹⁰⁰ *OHCHR* (2018), "[ziņojums "Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity: Responses by the Portuguese Authorities"](#)", 3. lpp.

¹⁰¹ ESAO (2019), "[Society at a Glance 2019: ECD Social Indicators](#)", *OECD Publishing*, Parīze, 15. lpp.

¹⁰² Eiropas Komisija (2016), "[European Handbook on Equality Data](#)" (2016. gada redakcija), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2.1.1. iedaļa.

gadījumos grupas līmeņa dati vispār nav pieejami¹⁰³. Arī mainīgie var būt ar ierobežotu tvērumu, piemēram, ja tiek vākti dati par tiesiski atzīto dzimumu, bet netiek vākti dati par dzimtisko identitāti. Daudzos gadījumos *SOGIESC* dati tiek vākti bez juridiska pamata vai pamatojuma (piemēram, piesakoties bibliotēkas kartes saņemšanai) — to var uzvert kā procedūru, kas pārmērīgi pārkāpj personas privātumu, un dažos gadījumos atturēt *LGBTIQ* personas no konkrēta pakalpojuma saņemšanas¹⁰⁴.

3.4.1.4. Aizstājējvērtību izmantošana

Aizstājējvērtība ir rādītājs, ko izmanto, lai aptuvenā veidā atspoguļotu kādu parādību, kas ir saistīta ar kādu mainīgo lielumu, bet nav tieši izmērāma objektīvākā veidā. Lai mainīgais būtu derīga aizstājējvērtība, tam jābūt cieši saistītam ar mainīgo, kuru tas aizstāj.

[OHCHR publikācijā “Human Rights-Based Approach to Data”](#) ir norādīts, ka iedzīvotāju grupām ir jābūt pašidentificējošām, proti, ka iedzīvotāju iezīmes nevar uzspiest kāda ārēja puse vai piešķirt, attiecinot vai izmantojot aizstājējvērtību. Galvenās bažas saistībā ar ziņu sniegšanu, kurā izmanto aizstājējvērtības, ir saistītas ar to, ka iegūtie dati neatspoguļos to, kā persona būtu sevi identificējusi, ja tā būtu varējusi attiecīgās atbildes sniegt pati¹⁰⁵. Tāpēc informācijas vākšana par personu pašidentifikāciju *SOGIESC* ziņā ir prioritārāka par informāciju, ko iegūst, izmantojot aizstājējvērtības.

Daudzas dalībvalstis regulāri vāc iedzīvotāju vai tautas skaitīšanas datus, kurus var izmantot kā nepilnīgas *SOGIESC* datu aizstājējvērtības (piemēram, jautājumos par respondentu un viņu partneru dzimumu, kas ir aizstājējvērtība, ar ko precizē *LGBTIQ* personu attiecību formu). Šāda veida informācija var būt neprecīza vairāku iemeslu dēļ. Piemēram, tajā nav ņemti vērā transpersonas, kuras nav juridiski reģistrējušas savu dzimti, vai biseksuāļi vai panseksuāļi, kuriem ir attiecības ar cita dzimuma personu. Tāpēc šāda informācija būtu jāizmanto tikai tad, ja nav citu *SOGIESC* datu vākšanas līdzekļu.

Atsevišķos gadījumos (piemēram, vācot datus par zīdaiņiem) var būt nepieciešams izmantot ziņu sniegšanu ar aizstājējvērtību palīdzību, taču tas var izraisīt attiecīgās grupas īpatsvara nepilnīgu atspoguļošanu. Piemēram, ja statistika balstās tikai uz prenatalo skrīningu (kā aizstājējvērtību personām ar dzimumpazīmju variācijām), tajā

---

¹⁰³ Piemēram, veselības datubāzēs interseksuāli cilvēki nav šādi īpaši definēti statistikas analīzes vajadzībām un tāpēc datubāzēs netiek iekļauti. Sk.: Slovēnijas Republika, līdztiesības principa aizstāvis (2022), [“Special report. “Situation of Intersex People in Medical Procedures”](#), līdztiesības principa aizstāvis, Lūbļana.

¹⁰⁴ Ashley, F. (2021), [“Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information”](#). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, 504., 514.–515. lpp.

¹⁰⁵ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), *The National Academies Press*, Vašingtona, 50. lpp.

netiks iekļautas tās personas, kuru dzimumpazīmju variācijas atklājas vēlāk dzīves gaitā. Līdzīgā veidā arī standarta bināri dzimuma rādītāji ir neatbilstošas aizstājējvērtības dzimtes un dzimumpazīmju primārajam rādītājam, jo īpaši iedzīvotāju grupās, kurām raksturīgas seksuāli daudzveidīgas un dzimtiski daudzveidīgas personas¹⁰⁶. Ja datus par tiesiski atzītās dzimtes reģistrācijas gadījumu skaitu izmanto kā aizstājējvērtību, kas raksturo transpersonu populācijas lielumu (vai to iedzīvotāju daļu, kas ir transpersonas), tas var izraisīt šā lieluma vai īpatsvara nepilnīgu atspoguļošanu, jo ne visas transpersonas var vai vēlas mainīt savu tiesiski atzīto reģistrēto dzimti. Tas varētu arī radīt neprecizitātes, jo tajā var tikt iekļauti interseksuāļi, kuri sevi neidentificē kā transpersonas. Aizstājējdatu uzticamību varētu uzlabot uz citu valstu aplēsēm balstīts svērums par to, cik liela ir to transpersonu daļa, kuras vēlas panākt savas dzimtes tiesisku atzīšanu (DTA). Tomēr tas ir iespējams tikai tad, ja valstīs ir līdzīgi tiesību akti, jo juridiskie šķēršļi var būtiski ietekmēt to cilvēku skaitu, kuri vēlas panākt DTA.

A izcēlums 5 — aizstājējvērtību izmantošana EU-SILC mājsaimniecību apsekojumā

EU-SILC mājsaimniecību apsekojumā ir iekļauts jautājums par dzimumu un jautājums par visu mājsaimniecības locekļu ģimenes stāvokli¹⁶⁶. Ir iekļauta piezīme par viendzimuma pāriem, lai precizētu, ka par ģimenes stāvokli tiek uzskatītas arī reģistrētas partnerattiecības. Kombinējot abus jautājumus, varētu novērtēt viendzimuma pāru izplatību, lai gan šī informācija aptvers tikai tos viendzimuma pārus, kuri ir precējušies vai reģistrējuši savas partnerattiecības.

[Dzimums] (*jautājums tiek atkārtots par visiem mājsaimniecības locekļiem*)

- Vīrietis
- Sieviete

[PIEZĪME: visi esošie mājsaimniecības locekļi vecumā no 16 gadiem.]

[Ģimenes stāvoklis] (*jautājums tiek atkārtots visiem mājsaimniecības locekļiem*)

- Nav bijis(-usi) precējies(-usies)
- Precējies(-usies)
- Dzīvo šķirti
- Atraitnis(-e)
- Šķīries(-usies)

[PIEZĪME: visi esošie mājsaimniecības locekļi vecumā no 16 gadiem.] Dažās valstīs pastāv tiesiskais regulējums partnerattiecību reģistrēšanai (lielākajā daļā valstu tās ir viendzimuma partnerattiecības, un to juridiskais statuss ir līdzvērtīgs laulāto statusam).

---

¹⁰⁶ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), "[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)", The National Academies Press, Vašingtona, 44. lpp.

Arī šī informācija ir jāapstrādā saskaņoti, un ir ierosināts šos tiesiski atzītos partnerus uzskatīt par laulātajiem un klasificēt tos ar 2. kodu, ja attiecības joprojām pastāv, vai attiecīgā gadījumā ar 3.–5. kodu (laulāto atšķiršana, viena partnera nāve u. c.)]

Eurostat un dalībvalstis bieži vien neveic šo datu dezagregāciju, lai novērtētu viendzimuma pāru izplatību, kaut gan šāda informācija ir pieejama. Ja nav pieejami precīzāki dati, šāda dezagregācija var būt noderīgs līdzeklis.

3.4.2. Ieteikumi

Dalībvalstis un attiecīgās iestādes un struktūras, kas ir iesaistītas *SOGIESC* datu vākšanā vai ir atbildīgas par šādu datu vākšanu, tiek aicinātas ņemt vērā informāciju par *SOGIESC* visās politikas jomās. Tālāk izklāstītajos punktos ir sīkāk aprakstīti daži apsvērumi, kas dalībvalstīm būtu jāņem vērā.

- Ja tautas skaitīšanu dati nesniedz informāciju par *SOGIESC*, izlases veida apsekojumiem būtu jāpapildina tautas skaitīšanas un tajos būtu regulāri jāiekļauj jautājumi/moduļi, kuros būtu ietvertas *SOGIESC* iezīmes.
- Izstrādājot apsekojumus vai vācot datus kā daļu no [Eiropas statistikas sistēmas](#), izmantojot [darbaspēka apsekojumu](#) un [EU-SILC](#), dalībvalstīm attiecīgā gadījumā būtu sistemātiski jāiekļauj informācija, kas balstīta uz *SOGIESC*. Vēl viena iespēja ir pievienot arī izvēles jautājumus par pašidentifikāciju. Informāciju, kas balstīta uz *SOGIESC*, varētu arī iekļaut, izstrādājot un īstenojot tematiskus apsekojumu moduļus, piemēram, par: i) diskriminācijas pieredzi dažādās dzīves jomās, ii) aizspriedumu motivētu aizskaršanu un vardarbību, iii) informētību par tiesībām un iv) ziņošanu par diskriminācijas gadījumiem.
- Lai aptvertu nelīdztiesības aspektus, kas savstarpēji pārklājas, dalībvalstīm būtu jāievieš atsevišķi mainīgie un aptaujas jautājumi, kas īpaši attiecas uz nelīdztiesības un dažādu iemeslu (arī *SOGIESC*) dēļ izjustās diskriminācijas noteikšanu dažādās dzīves jomās.
- Ja tas ir lietderīgi un iespējams, dalībvalstīm būtu jāizvairās no *SOGIESC* datu vākšanas tikai par pieaugušajiem. Kaut arī nepilngadīgajiem ir nodrošināta lielāka aizsardzība saskaņā ar vairākiem svarīgākajiem datu privātuma tiesību aktiem (tajā skaitā [VDAR](#)), dati, kas iegūti Eiropas apsekojumos, pierāda, ka ir svarīgi vākt datus arī par personām, kas ir jaunākas par 18 gadiem. Piemēram, *FRA* veiktajā *LGBTIQ II* apsekojumā tika vākti dati no jauniešiem vecumā no 15 līdz 17 gadiem¹⁰⁷. Lai gan [VDAR](#) rekomendētas vecums, no kura var sniegt piekrišanu dalībai aptaujās, ir 16

---

¹⁰⁷ ES Pamattiesību aģentūra (2020), [“A long way to go for LGBTI equality”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga;

gadi, dalībvalstis saskaņā ar [8. panta 1. punktu](#) var pieņemt tiesību aktus, kas pazemina piekrišanas vecumu līdz 13 gadiem (bet ne zemāk)¹⁰⁸.

- Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izmantot jautājumu par piederību minoritāšu grupām, ja *SOGIESC* aspektus aptaujā nav iespējams noteikt tieši. Ja nav iespējams pievienot vismaz četrus papildu jautājumus (jautājumus par seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti, dzimtes pašizpaušmi un/vai dzimumpazīmju variācijām), alternatīva, bet ne tik precīza pieeja ir jautāt respondentiem, cik lielā mērā viņi pieder pie citām minoritāšu grupām, sniedzot atbilstošu piemēru sarakstu, kurā ir arī piederība *LGBTIQ*. Būtu jāsniedz katras konkrētās minoritāšu grupas skaidrojums vai definīcija (*SOGIESC* izpratnē). Par izejas punktu šādam skaidrojumam var kalpot definīcijas, kas sniegtas [šo norādījumu pielikumā iekļautajā glosārijā](#).
- Dalībvalstīm papildizlašu veidā būtu jāpalielina to cilvēku skaits, kuri citādi nebūtu pienācīgi pārstāvēti apsekojumu izlasēs, jo to skaits kopējā populācijā ir neliels.
- Ja kādā kategorijā ir pārāk maz respondentu, lai veiktu jēgpilnu analīzi (piemēram, neliels skaits respondentu, kas ir nebināras personas, salīdzinājumā ar vīriešiem un sievietēm), dalībvalstīm tehniskajos ziņojumos būtu jādokumentē tas, ka izmantotas "neuzticami" mazas izlases vai mazi intervāli, un jānorāda, kāpēc galvenajā analīzē nav iespējams iekļaut noteiktas kategorijas. Tas palielina redzamību un novērš pārāk vienkāršotas interpretācijas.
- Dalībvalstīm būtu jāveicina *SOGIESC* iekļaušana garengriezuma apsekojumos (apsekojumi, kuros atkārtoti tiek vākti dati par vienām un tām pašām personām ilgākā laikposmā, piemēram, paneļapsekojumi), lai būtu iespējams novērtēt individuālās izmaiņas laika gaitā.
- Ja īpašu kategoriju persondatu vākšanas nolūks nav skaidrs, dalībvalstīm ieteicams norādīt juridisko pamatu un nolūku, kādam dati tiek vākti. Kā noteikts Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) 6. pantā, datu vākšanas juridiskais pamats ir piekrišana, līgums, juridisks pienākums, vitālas intereses, uzdevums, ko veic sabiedrības interesēs, vai likumīgas intereses. Jautājumi, kas pārmērīgi pārkāpj personas privātumu un kas neatbilst nevienam no iepriekš minētajiem nolūkiem, var palielināt *LGBTIQ* personu atstumtību, atturot tās no konkrētu pakalpojumu saņemšanas. Savāktajiem datiem jābūt nepieciešamiem, samērīgiem un jāatbilst vispārējam principam "nenodarīt kaitējumu". Tāpēc, ja nav juridiska pamata vākt

---

¹⁰⁸ [Vispārīgās datu aizsardzības regulas](#) 8. panta 1. punkts.

SOGIESC datus, saistībā ar administratīvajiem datiem ir ieteicams atturēties no *SOGIESC* datu vākšanas

- Bieži vien personas dzimte tiek noskaidrota tikai tāpēc, lai šo personu varētu pareizi uzrunāt. Šādos gadījumos vaicāriet personai, kā to vispareizāk uzrunāt, arī par dzimumneitrāliem variantiem. Šādā veidā persona var jūs informēt par vēlamo uzrunas veidu, nedaloties ar personisko informāciju. Piemēram, jautājums varētu būt šāds: *Kā vēlaties, lai jūs uzrunātu? Kundze, kungs, dzimumneitrāls variants vai bez uzrunas, tikai mans vārds.*
- Ja nav iespējams piemērot uz cilvēktiesībām balstītu pašidentifikācijas principu, dalībvalstīm būtu jāizmanto aizstājējvērtības/kategorijas esošajos datu avotos.
- Mājsaimniecību apsekojumos, kuros viens mājsaimniecības loceklis sniedz informāciju par citiem mājsaimniecības locekļiem (tā dēvētais aizstājējinformētājs), pēc iespējas jāizvairās no *SOGIESC* informācijas vākšanas¹⁰⁹, jo tā ir saistīta ar sensitīviem datiem, kuriem nepieciešama attiecīgās personas piekrišana. Tāpēc jautājumi par *SOGIESC* ir jāuzdod tikai izlasē iekļautajam mērķa respondentam. Organizācijas, kas nav statistikas organizācijas, un citas pētniecības iestādes vajadzības gadījumā var piemērot savu iedibināto praksi, lai aizstātu mājsaimniecības vai respondentus, kuri atsaka dalību intervijām vai nav pieejami.
- Ja iespējams, datu vākšanas procesā respondentiem būtu jādod iespēja pašidentificēties, un jebkādam aizstājējvērtībām jāatspoguļo zināmā informācija par personas pašidentifikāciju.
- Visu datu vākšanas darbību veikšanai būtu nepieciešama pienācīgi informēta piekrišana no potenciālajiem respondentiem, nesodot tos, kas atsakās sniegt personisku informāciju par sevi vai citiem mājsaimniecības locekļiem.

Būtu skaidri jānorāda, ka dati, kas savākti, izmantojot aizstājējvērtības, var neatspoguļot to, kā persona būtu sevi identificējusi, ja tai būtu bijusi dota iespēja sevi identificēt pašai, un ka, visticamāk, marginalizēto iedzīvotāju grupu īpatsvars būs atspoguļots nepilnīgi. Analizējot šādus datus, šis ierobežojums jāņem vērā¹¹⁰.

---

¹⁰⁹ Aptaujas modulis diskriminācijas pieredzes novērtēšanai, ko izstrādājusi *Praia Group* Nediskriminēšanas un līdztiesības darba grupa.

¹¹⁰ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), "[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)", *The National Academies Press*, Vašingtona, 50. lpp.

3.5. SOGIESC datu vākšanā un izmantošanā ievieš intersekcionālo pieeju

“Diskriminācija bieži vien ir daudzdimensionāla, tāpēc ilgtspējīgas un cieņpilnas pārmaiņas sabiedrībā var panākt tikai, izmantojot intersekcionālo pieeju.”

ES [LGBTIQ līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam.](#)

ES valstu tiesību aktos par līdztiesību reti kad ir iekļauti noteikumi, kas attiecas uz multiplo vai intersekcionālo diskrimināciju. Kā norāda Eiropas dzimumu līdztiesības un nediskriminēšanas juridisko ekspertu tīkls¹¹¹, gadījumos, kad šādos aktos ir iekļauti šādi noteikumi, dažādās dalībvalstīs tie ir atšķirīgi. Neatkarīgi no tiesiskā regulējuma un noteikumiem, pētījumu dati un pierādījumi liecina, ka intersekcionālā diskriminācija ir problēma, ar ko bieži saskaras daudzi cilvēki visā ES.

Piemēram, FRA aptaujas dati liecina, ka cilvēki saskaras ar diskrimināciju dažādu iemeslu dēļ — gan atsevišķi, gan kā vairāku iemeslu kopumu —, piemēram, vecuma un etniskās piederības vai reliģijas un etniskās piederības (arī migrantu izcelsmes) dēļ¹¹². FRA veiktās LGBTI II aptaujas rezultāti liecina, ka seksuālo orientāciju kā papildu diskriminācijas iemeslu minējuši 60 % interseksuālu un 46 % transpersonu, savukārt 46 % biseksuālu sieviešu un 29 % lesbiešu kā papildu diskriminācijas iemeslu minējušas dzimumu. No tiem LGBTI respondentiem, kuri sevi uzskatīja par etnisko minoritāti (ieskaitot migrantus), 35 % ziņoja par diskrimināciju etniskās izcelsmes vai migrantu izcelsmes dēļ. No tiem, kuri uzskatīja sevi par piederīgiem kādai reliģiskajai minoritātei, 28 % minēja reliģiju vai ticību. No tiem, kuri sevi uzskatīja par minoritāti invaliditātes ziņā, 33 % minēja invaliditāti kā papildu iemeslu pēdējam aizskaršanas gadījumam, ko viņi bija piedzīvojuši. No interseksuālajiem respondentiem kā papildu diskriminācijas iemeslu, ar ko viņiem nācies saskarties, 41 % minēja arī dzimtisko identitāti un dzimtes pašizpaušmi¹¹³.

---

¹¹¹ Eiropas dzimumu līdztiesības un nediskriminēšanas juridisko ekspertu tīkls (2020), [“A comparative analysis of non-discrimination law 2019”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 36.–37. lpp.

¹¹² FRA (2021), [“Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives”](#), Publikāciju birojs, Brisele, 42. lpp.

¹¹³ FRA (2020), [“A long way to go for LGBTI equality”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 45. lpp. Plašāku intersekcionālo analīzi, kas iegūta no FRA otrā LGBTI pētījuma rezultātiem par LGBTI personām ES, Ziemeļmaķedonijā un Serbijā, sk. šeit: Calderon-Cifuentes, PA. (2021), “Trans Discrimination in Europe. A TGEU analysis of the FRA LGBTI Survey 2019”; ILGA Europe, EuroCentralAsian Lesbian Community (EL*G) (2022), [“Intersections, Lesbian Briefing”](#) un ILGA-Europe un IGLYO (2022), [“Intersections, Youth Briefing”](#). Turpmākajos brīfingos tiks aplūkoti interseksuālu, reliģisko un etnisko minoritāšu, vecāka gadagājuma LGBTI personu, transpersonu un citu cilvēku intersekcionālā pieredze.

Visās jaunākajās ES līdztiesības stratēģijās un rīcības plānos ir pievērsta uzmanība interseksionalitātei, aicinot veikt pasākumus, lai novērstu interseksionālo un multiplo diskrimināciju. ES rasisma apkarošanas rīcības plānā Eiropas Komisija mudina dalībvalstis “strauji panākt vienošanos par Komisijas 2008. gada priekšlikumu par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu neatkarīgi no reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas¹¹⁴.” Turklāt jomas profesionāļi atzīst, ka, risinot diskriminācijas jautājumus, ņemot vērā tikai vienu diskriminācijas iemeslu, nav iespējams pienācīgi risināt dažādos veidus, kādos var izpausties nevienlīdzīga attieksme¹¹⁵.

A izcēlums 6 — multiplā un interseksionālā diskriminācija

Ar jēdzienu “**multiplā diskriminācija**” raksturo diskrimināciju, kas notiek vairāku atsevišķu iemeslu dēļ.

Ar jēdzienu “**interseksionālā diskriminācija**” apraksta situāciju, kurā vairāki diskriminācijas iemesli pastāv vienlaikus un savstarpēji mijiedarbojas tā, ka tie nav nošķirami un rada īpašus diskriminācijas veidus¹¹⁶.

3.5.1. Pamatojums

LGBTIQ identitāšu un pieredzes sarežģītību nav iespējams aptvert ar vienu diskriminācijas iemeslu, jo tie ietver vairākas savstarpēji saistītas iezīmes, kas būtu jāatzīst¹¹⁷. Tāpēc, lai izstrādātu rezultātīvus pasākumus un politiku, ir svarīgi izprast savstarpēji saistītos pieredzes aspektus, lai pienācīgi aptvertu situācijas, kurās dažādi diskriminācijas iemesli savstarpēji mijiedarbojas vai rada kombinētu ietekmi.

3.5.2. Ieteikumi

Dalībvalstis un attiecīgās iestādes/struktūras, kas ir iesaistītas SOGIESC datu vākšanā vai ir par to atbildīgas, tiek aicinātas SOGIESC datu vākšanā un izmantošanā ievērot interseksionālo pieeju. Tās tiek aicinātas iesaistīt procesā arī kopienas. Tālāk izklāstītajos punktos ir sniegti papildu ieteikumi dalībvalstīm.

---

¹¹⁴ Eiropas Komisija (2020), [Savienība, kurā valda līdztiesība: ES rasisma apkarošanas rīcības plāns 2020.–2025. gadam, COM\(2020\) 565 final](#), Brisele, 6. lpp.

¹¹⁵ FRA (2017), [2017. gada ziņojums par pamattiesībām](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 58. lpp.

¹¹⁶ FRA un Eiropas Cilvēktiesību tiesa (2018), [Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata. 2018. gada izdevums](#), Publikāciju birojs, Luksemburga, 59. lpp.

¹¹⁷ Skatīt arī EIGE (2022), [jēdziena “interseksionalitāte” aprakstu](#).

- Dalībvalstīm un attiecīgajām iestādēm/struktūrām būtu jāizstrādā stratēģijas, lai: i) pienācīgi aptvertu situācijas, kurās dažādi diskriminācijas iemesli savstarpēji mijiedarbojas vai rada kombinētu ietekmi, un ii) datu analīzē ņemtu vērā multiplo un intersekcionālo diskrimināciju. Šajā nolūkā ES dalībvalstīm būtu jāizmanto visaptverošs instrumentu kopums, lai vāktu datus par līdztiesību, tajā skaitā plaša mēroga kvantitatīvi apsekojumi, kas aptver dažādas iedzīvotāju grupas un diskriminācijas iemeslus¹¹⁸.
- Dalībvalstīm un attiecīgajām iestādēm/struktūrām būtu jāņem vērā savstarpējās mijiedarbības aspekti gan *LGBTIQ* kopienā (piemēram, transseksuāla lesbiete var saskarties ar īpašu diskrimināciju, kas atšķiras no diskriminācijas, ar kuru saskaras bioloģiskajam dzimumam atbilstošas lesbietes vai transpersonas, kas nav lesbietes), gan ar diskrimināciju, kas nav saistīta ar *SOGIESC* (vecums, etniskā piederība, invaliditāte, reliģija u. c.).
- Dalībvalstīm un attiecīgajām iestādēm/struktūrām būtu jāizmanto visaptverošs instrumentu kopums, lai vāktu datus par līdztiesību¹¹⁹, arī liela mēroga kvantitatīvi apsekojumi, kas aptver dažādas iedzīvotāju grupas un dažādus diskriminācijas iemeslus.
- Dalībvalstīm un attiecīgajām iestādēm/struktūrām visās esošajās datu vākšanas sistēmās būtu jāiekļauj multiplās un intersekcionālās diskriminācijas mērījumi. Piemēram, vāktajiem datiem par invaliditāti ideālā gadījumā būtu jāietver informācija par *SOGIESC* un citām potenciālām pazīmēm, kas var radīt lielāku diskriminācijas risku vairāku faktoru vai savstarpēji saistītu nelīdztiesības aspektu dēļ.
- Attiecībā uz datu vākšanu apsekojumos dalībvalstīm un attiecīgajām iestādēm/struktūrām būtu jānodrošina pietiekams neto izlases lielums, lai būtu iespējams veikt datu turpmāku dezagregāciju un intersekcionālo analīzi. Lai to panāktu, tām jāapsver iespēja izmantot piemērotu izlases veidošanas metodi. Lai iegūtu atbilstošu izlases lielumu, kas pilnībā atspoguļo variācijas *LGBTIQ* mērķgrupā, var izmantot dažādas izlases veidošanas stratēģijas.

---

¹¹⁸ FRA (2021), [“Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives”](#), Publikāciju birojs, Brisele, 20. lpp.

¹¹⁹ Plašāka informācija pieejama [Eiropas rokasgrāmatā par līdztiesības datiem](#), kā arī [pamatnostādnēs par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#).

3.6. Nodrošināt pietiekamu budžetu regulāriem apsekojumiem ar *SOGIESC* saistītu līdztiesības datu vākšanai

3.6.1. Pamatojums

Valdībām būtu jānodrošina līdztiesība datu regulāra vākšana, lai uzraudzītu atbilstību ES tiesību aktos noteiktajām saistībām¹²⁰, pat ja nav iespējams vākt administratīvos datus. Šādos gadījumos valsts/reģionālā līmenī būtu jāpiešķir pietiekami budžeta resursi, lai, izmantojot regulārus valsts/reģionālus apsekojumus, ko veic kompetenta iestāde, vāktu līdztiesības datus par *SOGIESC*.

3.6.2. Ieteikumi

Tā kā *SOGIESC* dati netiek regulāri vākti, izmantojot administratīvus avotus vai apsekojumus, dalībvalstīm būtu jānodrošina **pietiekami budžeta resursi, lai reizi 4–5 gados vāktu šādus datus, veicot visaptverošu valsts mēroga apsekojumu.**

Šādam apsekojumam būtu jāsasniedz četri tālāk dotajos punktos izklāstītie mērķi.

- Tā ietvaros būtu jāvēršas pie visām *LGBTIQ* grupām un aktīvi jāiesaista grupas, kas strādā tieši ar konkrētām *LGBTIQ* kategorijā ietilpstošām grupām un to labā. Tā ietvaros būtu jāuzrunā un jāiesaista arī vairākas marginalizētas grupas, piemēram, *LGBTIQ* personas ar invaliditāti, *LGBTIQ* personas ar atšķirīgu ādas krāsu un *LGBTIQ* seksa pakalpojumu sniedzēji.
- Tas būtu jāveic ar mērķi atspoguļot šīs kopienas daudzveidību un aptvert iedzīvotāju grupas, kas definētas kā “grūti sasniedzamas”, tajā skaitā nabadzīgos, bezpajumtniekus, seksa pakalpojumu sniedzējus, migrantus, patvēruma meklētājus un cilvēkus, kuri ikdienā publiski nepauž savu dzimtisko identitāti. Tas nozīmētu arī apsekojuma rīka (aptaujas anketas un citu lauka

---

¹²⁰ Kā minēts [Eiropas rokasgrāmatā par līdztiesības datiem](#), Nodarbinātības līdztiesības direktīva “skaidri atļauj, bet neprasa dalībvalstīm saglabāt vai ieviest noteikumus, kas ļauj diskrimināciju konstatēt ar “ar jebkuriem līdzekļiem, to skaitā, pamatojoties uz pierādījumiem, ko sniedz statistika”.” Turklāt pašas valdības vairākkārt ir atzinušas nepieciešamību vākt datus par līdztiesību (Kopenhāgenas Deklarācija par sociālo attīstību un Pasaules samita par sociālo attīstību 1995. gada 19. aprīļa rīcības programma, A/CONF.166/9); Durbanas deklarācija un rīcības plāns; Vīnes 1993. gada 12. jūlija deklarācija un rīcības programma, A/CONF.157/23; Pasaules programma par rīcību attiecībā uz personām ar invaliditāti; standartnoteikumi attiecībā uz vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu personām ar invaliditāti).

darba materiālu) tulkošanu šīm grūti sasniedzamajām grupām atbilstošās valodās, kā arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšanu¹²¹.

- Apsekojums būtu jābalsta uz pietiekami lielu izlasi, lai būtu iespējams veikt detalizētāku datu analīzi un noteikt ģeogrāfiskās atšķirības, tajā skaitā arī intersekcionalās atšķirības. Tas nozīmē, ka izlasei jābūt pietiekami lielai, lai būtu iespējams veikt turpmāku datu analīzi par: ģeogrāfisko sadalījumu, vecumu, rasu vai etnisko piederību, invaliditāti, reliģiju, dzimumu, kas piešķirts piedzimstot, seksuālo orientāciju, dzimtsisko identitāti / dzimtes pašizpaušmi, dzimumpazīmēm utt.
- Ar to būtu jāspēj gūt ticamus un derīgus datus par visām *LGBTIQ* grupām, t. i., izmantojot jaunākās apsekojumu mērījumu vadlīnijas un izvēloties tādu izlases modeli, kas aptver arī grūti sasniedzamas iedzīvotāju grupas.

Regulārus apsekojumus, kuros tiek vākti ar *SOGIESC* saistīti līdztiesības dati, var veikt kā neatkarīgu apsekojumu, īpaši pievēršoties iedzīvotāju grupām, kas sevi identificē kā *LGBTIQ* personas, vai kā daļu no vispārēja līdztiesības apsekojuma (t. i., apsekojuma, kurā tiek aplūkoti arī citi aizsargātie iemesli). To valsts (un attiecīgā gadījumā reģionālā) līmenī var veikt kompetentā iestāde, statistikas iestāde, līdztiesības iestāde vai pētniecības organizācija, kurai ir atbilstošas spējas un zināšanas pētījumu veikšanai.

3.7. Veicināt *SOGIESC* līdztiesības datu rezultātīvu izmantošanu, lai stiprinātu un uzlabotu *LGBTIQ* personu līdztiesību

3.7.1. Pamatojums

Uzticami, derīgi un salīdzināmi *SOGIESC* dati ir priekšnoteikums uz pierādījumiem balstītai politikai, lai veicinātu līdztiesību un nediskriminēšanu ES, valstu un reģionālā līmenī. *SOGIESC* dati tiek uzskatīti par būtisku elementu visos politikas cikla posmos, lai uzlabotu *LGBTIQ* personu līdztiesību. Tāpēc šie *SOGIESC* dati būtu sistemātiski jāizmanto,

---

¹²¹ UNECE (2020), "[Poverty Measurement: Guide to Data Disaggregation](#)", ANO, Ņujorka un Ženēva.

lai izstrādātu, īstenotu un uzraudzītu gan īpašu *LGBTIQ* politiku/pasākumus, gan plašākas līdztiesības sistēmas ES/valstu līmenī.

ASV Nacionālā zinātnes un tehnoloģiju padome sniedz detalizētu sarakstu ar potenciālajiem pētniecības jautājumiem, kurus var risināt, izmantojot *SOGIESC* datus veselības aprūpes, mājokļu, izglītības, ekonomiskās drošības, fiziskās drošības un tiesiskuma jomās¹²². Daži ilustratīvi piemēri ir izklāstīti trīs tālāk minētajos punktos.

- “Kāda ir bezpajumtniecības izplatība *LGBTQI+* pieaugušo vidū? Kāda tā ir to personu vidū, kas nav *LGBTQI+*”¹²³?
- “Cik izplatīti ir dažādi ar darbu saistītas diskriminācijas veidi, aizskaršana vai attriebība pret *LGBTQI+* personām, piemēram, diskriminācija darbā, diskriminācija atalgojuma ziņā, diskriminācija saistībā ar vienlīdzīgām nodarbinātības iespējām, taisnīgu attieksmi, paaugstināšanu amatā vai karjeras attīstību, vai atlaišanu no darba”¹²⁴?
- “Kādi institucionālie konteksti, rīcībpolitikas vai prakses veicina pozitīvu akadēmisko vidi un sekmē augstāku *LGBTQI+* studentu mācību turpināšanas un absolvēšanas līmeni? Kādi *LGBTQI+* personu individuālie, ģimenes vai kopienas līmeņa aizsargājošie faktori palīdz viņiem gūt panākumus izglītībā un darba tirgū”¹²⁵?

Jautājumos ir sniegti arī piemēri, kā atspoguļot intersekcionālo diskrimināciju, piemēram, jautājums “Ar kādiem šķēršļiem jāsaskaras nepilngadīgām *LGBTQI+* personām un pilngadīgām *LGBTQI+* personām ar invaliditāti, lai piekļūtu veselības aprūpes pakalpojumiem, kuros nepieciešama aizbildņu līdzdalība”¹²⁶?. Atbildot uz šiem jautājumiem, *SOGIESC* datiem var būt ļoti liela nozīme politikas izstrādē un novērtēšanā.

---

¹²² Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 18.–33. lpp.

¹²³ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 23. lpp.

¹²⁴ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 25. lpp.

¹²⁵ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 26. lpp.

¹²⁶ Subcommittee on Sexual Orientation, Gender Identity, and Variations in Sex Characteristics (SOGI) Data and Subcommittee on Equitable Data of the National Science and Technology Council (2023), [“Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity”](#), Amerikas Savienoto Valstu valdība, 22. lpp.

3.7.2. Ieteikumi

Lai veicinātu *SOG/ESC* līdztiesības datu rezultātīvu izmantošanu, dalībvalstis un attiecīgās iestādes un dalībnieki, kas ir iesaistīti *SOG/ESC* datu vākšanā vai ir atbildīgi par to vākšanu, tiek aicināti veikt tālāk uzskaitītajos punktos izklāstītos pasākumus.

- Lai novērtētu abus šos rādītājus, tiem būtu jāizmanto *SOG/ESC* līdztiesības dati, lai noteiktu gan i) konkrētu ar *LGBTIQ* saistīto tiesību aktu un politikas ietekmi, gan arī ii) plašākas līdztiesības un nediskriminēšanas politikas un pasākumu ietekmi uz *LGBTIQ* personām.
- Tiem būtu jāizmanto *SOG/ESC* līdztiesības dati, lai: i) ziņotu par progresu *LGBTIQ* līdztiesības jomā valsts līmenī un ii) atbalstītu ziņošanas centienus par ES [LGBTIQ līdztiesības stratēģijas 2020.–2025. gadam](#) īstenošanu un citiem attiecīgiem instrumentiem, piemēram, citām ES līdztiesības stratēģijām¹²⁷ un Eiropas sociālo tiesību pīlāru.
- Tiem būtu jāizmanto *SOG/ESC* līdztiesības dati un rādītāji, lai nodrošinātu informāciju procesiem un politikai plašākā Eiropas un ANO līmenī. *SOG/ESC* dati varētu nodrošināt informāciju valstīm: i) ziņojot par attiecīgajiem Eiropas Padomes ieteikumiem¹²⁸; ii) ziņojot par progresu, kas panākts, lai sasniegtu Programmu 2030. gadam ar ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM)¹²⁹; iii) sadarbojoties ar citiem starptautiskiem cilvēktiesību uzraudzības mehānismiem, piemēram, ar ANO līgumu izpildes uzraudzības struktūrām un īpašo procedūru struktūrām (piemēram, ar neatkarīgo ekspertu aizsardzībai pret vardarbību un diskrimināciju seksuālās orientācijas un dzimtiskās identitātes dēļ); vai iv) veicot turpmākus pasākumus saistībā ar ANO vispārējos regulārajos pārskatos sniegtajiem ieteikumiem.
- Tiem būtu jāizmanto *SOG/ESC* dati, lai nodrošinātu informāciju visiem politikas izstrādes posmiem. To varētu sākt ar: i) *SOG/ESC* datu izmantošanu kā pamatu politikas izstrādei, ii) rādītāju izstrādi uzraudzības vajadzībām un iii) kritēriju

---

¹²⁷ Eiropas Komisija, veicinot līdztiesības Savienību, ir pieņēmusi vairākus politikas instrumentus, kas papildina [LGBTIQ līdztiesības stratēģiju 2020.–2025. gadam](#), tajā skaitā: [ES rasisma apkarošanas rīcības plānu 2020.–2025. gadam](#), [ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars 2020.–2030. gadam](#), [rīcības plānu integrācijai un iekļaušanai 2021.–2027. gadam](#), [ES dzimumu līdztiesības stratēģiju 2020.–2025. gadam](#), [Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānu](#) un [Personu ar invaliditāti tiesību stratēģiju 2021.–2030. gadam](#).

¹²⁸ Piemēram, Ministru komitejas [Ieteikums CM/Rec\(2010\)5 par pasākumiem cīņai pret diskrimināciju seksuālās orientācijas vai dzimtiskās identitātes dēļ](#) vai Eiropas Padomes [ECRI valstu uzraudzības dati](#). Lai iegūtu vairāk informācijas, skatiet tematisko lapu par [Seksuālās orientācijas un dzimtiskās identitātes \(SOGI\) nodalu](#).

¹²⁹ [IAM](#) 17.18. apakšmērķī valstīm prasīts veikt pasākumus, lai “ievērojami palielinātu tādu augstas kvalitātes, savlaicīgu un uzticamu datu pieejamību”, kas dezagregēti atbilstīgi dzimtei un “citiem parametriem, kas ir būtiski valstu kontekstā.”

noteikšanu. Vēlāk, izstrādājot politiku, tiem būtu jāizmanto *SOGIESC* dati vidusposma pārskatu sagatavošanai. Savukārt vēlākajos politikas īstenošanas posmos tiem būtu jāizmanto *SOGIESC* dati, lai izstrādātu rādītājus, novērtētu pasākumu īstenošanas rezultativitāti un izvērtētu šo pasākumu rezultātus, kā arī uzraudzītu tendences.

- Tiem būtu jānodrošina, ka datus var dezagregēt pēc *SOGIESC* un citām attiecīgām iezīmēm (vecums, invaliditāte, etniskā vai rasu piederība, reliģija un sociālekonomiskais statuss), lai pārdomātu, analizētu un ziņotu par pieredzes atšķirībām saskaņā ar šo norādījumu 3.5 pamatnostādni par interseksionālās pieejas izmantošanu datu vākšanā un izmantošanā.
- Tiem būtu jāizmanto izpētes laikā iegūti ilustratīvi piemēri (anonīmi citāti, personiski stāsti u. c.), lai palīdzētu kontekstualizēt pētījuma konstatējumus un palielinātu rezultātu paziņošanas ietekmi un izplatību.
- Tiem būtu jānodrošina savlaicīga savākto datu izplatīšana un jādara tie brīvi pieejami gan tiešsaistē, gan bezaistē ieinteresētajām kopienām/ pētniekiem/ politikas veidotājiem.
- Dati būtu jāprezentē pieejamā un saprotamā valodā un formātos, lai tos varētu izmantot dažādas ieinteresētās personas un grupas (piemēram, *LGBTIQ* pārstāvošās organizācijas savā interešu aizstāvības darbā vai līdztiesības iestādes, veicot uzraudzību un ziņojot par diskriminācijas jautājumiem).
- Tiem būtu jāpielāgo datu izklāsts atkarībā no auditorijas (piemēram, politikas veidotāji, eksperti, datu speciālisti, masu mediji) un jānodrošina, ka šie dati ir pienācīgi kontekstualizēti.
- Vajadzības gadījumā tiem būtu jānodrošina, ka tiek sniegti datu skaidrojumi un interpretācijas, lai izvairītos no datu vai izdarīto secinājumu nepareizas interpretācijas un nepareizas izmantošanas.
- Tiem būtu jādokumentē datu vākšana un visi metadati saskaņā ar augstiem profesionāliem standartiem. Tiem būtu jā sagatavo tehniskais ziņojums, lai dokumentētu: i) apsekojuma metodiku, ii) datu vākšanu uz vietas (arī atsaucības līmeni), iii) datu apstrādes darbības un iv) jebkādu būtisku kontekstuālu informāciju (piemēram, iedzīvotāju datus, kas dezagregēti pēc attiecīgajiem sociāli demogrāfiskajiem rādītājiem). *LGBTIQ* datu izmantošana un ziņošana vienmēr būtu jākontekstualizē, pievienojot piezīmes un dokumentāciju, kurā paskaidrots, kā attiecīgie dati vākti.

4. Ar SOGIESC saistītas informācijas vākšana

Kā norādīts [OHCHR publikācijā “Human Rights-Based Approach to Data”](#), jebkuros datu vākšanas pasākumos būtu jāiekļauj līdzekļi, kas nodrošina attiecīgo ieinteresēto personu (jo īpaši visvairāk marginalizēto iedzīvotāju grupu) brīvu, aktīvu un jēgpilnu līdzdalību. Vācot datus par SOGIESC, ir svarīgi izmantot konkrētajai kopienai atbilstošu terminoloģiju un nodrošināt, lai datu vākšanā tiktu ņemta vērā attiecīgā kultūra¹³⁰. SOGIESC aspektu datu vākšanas centieni ir jāiekļauj kontekstā, lai izskaidrotu kultūras un vēsturiskos faktorus. Definīcijas un tulkojumi būtu jāizstrādā ciešā sadarbībā ar LGBTIQ pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kā arī ņemot vērā vietējo kultūras terminoloģiju¹³¹. Vajadzības gadījumā pilsoniskās sabiedrības organizācijām, valsts civiltiesību iestādēm, līdztiesības iestādēm un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām būtu jāsniedz attiecīgs viedoklis un informācija (ja tās ir kvalificētas vai spēj pārstāvēt grupas intereses). Lai izstrādātu datu vākšanas metodiku, ieteicams arī cieši sadarboties ar apsekojumu ekspertiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Tas ir īpaši svarīgi: i) saistībā ar attiecīgo jautājumu formulējumiem un iespējamām atbilžu kategorijām; un ii) ņemot vērā SOGIESC jēdzienu tulkojamības pakāpi attiecīgajā dalībvalstī, vienlaikus ievērojot kaitējuma nenodarīšanas principus.

Viena no pieejām, kā panākt lielāku skaidrību par pamatjēdzieniem, ja aptauju veic dažādās kultūrās un valodās, ir iekļaut “informācijas pogas”¹³². Tās varētu būt noderīgas, lai sniegtu papildu informāciju par jautājumu vai atbilžu kategorijām. Tomēr, tā kā daudzi šādas informācijas pogas saturu neatver, tās nevajadzētu izmantot svarīgai informācijai. Pievienojot paskaidrojošu tekstu, izmantojot informācijas pogas, tiek sniegts plašāks ieskats un piemēri par attiecīgajiem terminiem, un tas galu galā nodrošina lielāku aptaujas respondentu izpratnes līmeni un padara aptauju uzticamāku.

Vācot SOGIESC datus, ir būtiski **nesajaukt seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti, dzimtes pašizpaušmi un dzimumpazīmes**. Kad respondentiem tiek jautāts, kā viņi sevi identificē, viņiem vienmēr jābūt iespējai izteikt dažādus savas identitātes un pieredzes aspektus (piemēram, sievietei, kas sevi identificē kā aseksuālu transpersonu, vajadzētu

---

¹³⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), The National Academies Press, Vašingtona, 66. lpp.

¹³¹ Piemēram, FRA 2019. gada LGBTIQ apsekojumā tika veikts četru posmu tulkošanas process, kurā tulkotāji centās panākt konceptuālu līdzvērtību, nevis burtiskus tulkojumus. Tulkojumus pārbaudīja valstu LGBTIQ jomas eksperti. Sk.: ES Pamattiesību aģentūra (2020), [“A long way to go for LGBTIQ equality”](#). Tehniskais ziņojums, Publikāciju birojs, Luksemburga, 18.–19. lpp.

¹³² “Informācijas poga” ir lodziņš tīmekļa lapā, uz kura novietojot kursoru, tiek sniegta papildu informācija (piemēram, kāda termina definīcija).

būt iespējai aptaujā izvēlēties visus šos aspektus). Ja precizēšana¹³³ tiek veikta, pamatojoties uz identitātes kategorijām, respondentiem ar vairākām identitātēm būtu jāsaņem visi attiecīgie jautājumi.

Nākamajās iedaļās ir sniegti praktiski norādījumi par to, kā vākt datus par dzimumu, dzimti (dzimtisko identitāti), dzimtes pašizpaušmi, seksuālo orientāciju un dzimumpazīmēm, tajā skaitā piemēri no iepriekš veiktām aptaujām, lai ilustrētu iespējamās pieejas. Tomēr šie piemēri nav paredzēti, lai demonstrētu labāko praksi, kas būtu tieši pārņemama, kā tas ir uzsvērts piezīmēs, kas jāapsver pie katra piemēra.

4.1. Kā vākt datus par seksuālo orientāciju

4.1.1. Pamatojums

Seksuālā orientācija: “Tas, kā cilvēku valdzina (vai nevaldzina) cita persona seksuālā un/vai romantiskā veidā¹³⁴.” “Tā ietver emocionālu, afektīvu un seksuālu valdzinājumu, kā arī intīmas un seksuālas attiecības ar cita dzimuma, tā paša dzimuma vai vairāku dzimumu personām¹³⁵.”

Pētījumi liecina, ka cilvēki aptaujās ir gatavi ziņot par savu seksuālo orientāciju¹³⁶. Šķiet, ka ir vairāki faktori, kas var pozitīvi ietekmēt šo gatavību sniegt atbildes un palielināt atsaučības līmeni. Būtisks faktors ir respondentu uzticēšanās atbilžu konfidencialitātei¹³⁷. Atsaučības līmeni pozitīvi ietekmē arī izvairīšanās no stigmatizējošiem formulējumiem un skaidru definīciju sniegšana¹³⁸, ¹³⁹. Īsi, vienkārši jautājumi un mazāks atbilžu kategoriju skaits, šķiet, samazina to personu īpatsvaru, kas izvēlas atbildes nesniegt, savukārt sarežģītus jautājumus, jo īpaši tos, kuros mēģināts

---

¹³³ Precizēšana (*routing*) ir metode, kad gadījumā, ja aptaujas respondenti uz kādu no jautājumiem atbild ar konkrētu atbildi, saskaņā ar šo atbildes variantu aptaujā viņiem tiek uzdoti citi jautājumi, kuri attiecas uz šo atbildi un kuri netiek uzdoti citiem respondentiem, kas attiecīgajā jautājumā izvēlējušies citu atbildes variantu.

¹³⁴ Eiropas Parlaments (2020), [“Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications”](#), 12. lpp.

¹³⁵ *International Commission of Jurists* (2007), [“Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity”](#), 8. lpp.

¹³⁶ Eiropas Komisija (2015), [Eiroparometra speciālaptauja Nr. 437: “Diskriminācija ES 2015. gadā”](#), *Eiropas Savienība*, 99. lpp.

¹³⁷ Saewyc, E. M. et al. (2004). [“Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys”](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), 345.e.2.–345.e15. lpp.

¹³⁸ Hayes, J. et al. (2012). [“Prevalence of Same-Sex Behaviour and Orientation in England: Results from a National Survey”](#). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), 631.–639. lpp.

¹³⁹ Saewyc, E. M. et al. (2004). [“Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys”](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), 345.e.2.–345.e15. lpp.

apvienot vairākus aspektus, biežāk mēdz izlaist. Nozīme būs arī jautājumu izkārtojumam. Parasti uz sensitīviem jautājumiem atbildes tiek sniegtas retāk, ja tie ir pašā aptaujas sākumā, un kopumā jebkuru jautājumu neatbildēšanas īpatsvars palielinās, jo tālāk tie ievietoti aptaujā. Biežāk mēdz izlaist arī jautājumus, kas ir ievietoti uzreiz pēc sensitīva jautājuma, piemēram, par seksuālu vai noziedzīgu uzvedību¹⁴⁰.

Dažādās kultūrās un kontekstos pastāv dažādi jēdzieni un apzīmējumi, lai aprakstītu savu seksuālo un/vai romantisko orientāciju, taču daudzās valodās visbiežāk sastopami tādi jēdzieni kā heteroseksuālis, gejs, lesbiete, biseksuālis, panseksuālis un aseksuālis. Cilvēkus, kuri sevi neidentificē kā heteroseksuālus, bieži dēvē par “neheteroseksuāli orientētiem”¹⁴¹.

Vācot datus, ir svarīgi ne tikai koncentrēties uz minoritāšu grupām, piemēram, *LGB+* personām¹⁴². Seksuālā orientācija ir *katras personas* cilvēciskā stāvokļa daļa, un tā var izraisīt gan pozitīvu, gan negatīvu pieredzi. Tāpēc ar seksuālās orientācijas rādītāju būtu jāspēj aptvert gan seksuālā vairākuma, gan seksuālo minoritāšu iedzīvotāju grupas.

Seksuālā orientācija ir daudzdimensionāls konstrukts, kas ietver 1) emocionālu, romantisku un seksuālu valdzinājumu, 2) identitāti un 3) uzvedību¹⁴³.

1. *Valdzinājums* attiecas uz dzimumu(-iem), kas personu emocionāli, romantiski vai seksuāli piesaista, un šī valdzinājuma stiprumu — arī to, vai persona vispār izjūt jebkādu valdzinājumu.
2. *Identitāte* attiecas uz cilvēka iekšējo seksualitātes izjūtu, arī uz to, kā persona domā par sevi un kā viņa vēlas, lai viņu uztver citi.
3. *Uzvedība* attiecas uz seksuālo partneru dzimti(-ēm) un to, kā persona romantiski un/vai seksuāli mijiedarbojas ar citiem.

Seksuālo orientāciju bieži definē, pamatojoties uz personas vēlamo vai faktisko partneru dzimti(-ēm) salīdzinājumā ar savu dzimti. Trīs seksualitātes dimensijas — valdzinājums,

---

¹⁴⁰ Saewyc, E. M. et al. (2004). [“Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys”](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), 345.e.2.–345.e15. lpp.

¹⁴¹ Rieger, G., & Savin-Williams, R. C. (2012). [“Gender Nonconformity, Sexual Orientation, and Psychological Well-Being”](#). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), 611.–621. lpp.; Coleman, E. (1990). “Towards a synthetic understanding of sexual orientation.” Publikācijā D. P. McWhirther, S. A. Sanders, & R. J. Macher (Eds.), “Homosexuality/Heterosexuality”. Oxford University Press, Oksforda.

¹⁴² Dean, J. J. (2011). [“The Cultural Construction of Heterosexual Identities”](#). *Sociology Compass*, 5(8), 679.–687. lpp.

¹⁴³ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), *The National Academies Press*, Vašingtona, 5. lpp.

identitāte un uzvedība — var savstarpēji nesakrist^{144, 145}. Piemēram, kādu var piesaistīt tas pats dzimums/ tā pati dzimte, bet seksuālā uzvedībā iesaistīties tikai ar pretējā dzimuma/dzimtes pārstāvjiem; vai arī šādai personai ir seksuāla pieredze ar tā paša dzimuma/ tās pašas dzimtes pārstāvjiem, bet viņi joprojām uzskata sevi par heteroseksuāļiem.

Seksuālās orientācijas identitāte ir savas seksuālās orientācijas kognitīvā (t. i., kā respondents sevi redz vai domā par sevi) un sociālā izpausme (t. i., tā sniedz apzīmēšanas iespējas, kas atspoguļo sociālo statusu vai kopien). Tātad seksuālās orientācijas identitāte ir dimensija, kas visbiežāk ir saistīta ar pieredzi, kas ietver materiālās diskriminācijas veidus, un tā ir skaidri norādīta tiesību aktos un politikas dokumentos, kuru mērķis ir aizsargāt vai kaitēt seksuālajām minoritātēm¹⁴⁶. Tā ir arī dimensija, kas visbiežāk tiek izmantota iedzīvotāju datu vākšanā, lai saskaitītu un nošķirtu pieaugušo seksuālo minoritāšu un seksuālā vairākuma iedzīvotāju grupas. Vācot datus par jauniešiem, valdzinājums var būt ticamāks rādītājs, jo pastāv lielāka iespēja, ka jaunieši vēl meklē savu identitāti.

Seksuālās orientācijas identitātes var iedalīt kategorijās, kā izklāstīts tālāk dotajos punktos (skatīt arī [glosāriju pielikumā](#)).

- **Heteroseksuāls:** “Persona, kuru romantiski, emocionāli un/vai fiziski piesaista cita dzimuma cilvēki¹⁴⁷.”
- **Gejs:** Vīrietis, kuru romantiski un/vai seksuāli piesaista vīrieši. Latviešu valodā šis termins attiecas tikai uz vīriešiem, taču angļiski runājošajā pasaulē ar vārdu *gay* sevi mēdz apzīmēt arī personas, kuras piesaista tās pašas dzimtes vai vairāku dzimšu pārstāvji¹⁴⁸.
- **Lesbiete:** “Sieviete, kuru romantiski un/vai seksuāli piesaista sievietes. Ar šo terminu sevi var apzīmēt arī dažas nebināras personas¹⁴⁹.”
- **Biseksuālis:** “Kopējs termins, ko izmanto, lai aprakstītu romantisku un/vai seksuālu orientāciju uz vairāk nekā vienu dzimti¹⁵⁰.”

---

¹⁴⁴ Laumann, E., Gagnon, J. H., Michael, R. T., & Michaels, S. (1994), “The social organization of sexuality: sexual practices in the United States”, *University of Chicago Press*, Čikāga.

¹⁴⁵ Richters, J. et al. (2014). “[Sexual identity, sexual attraction and sexual experience: the Second Australian Study of Health and Relationships](#)”. *Sexual health*, 11(5), 451.–460. lpp.

¹⁴⁶ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, *The National Academies Press*, Vašingtona, 75. lpp.

¹⁴⁷ IOM UN Migration (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, UNHCR, 2. lpp.

¹⁴⁸ ILGA Europe (2022), [Mūsu glosārijs](#).

¹⁴⁹ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

¹⁵⁰ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

- **Kvīrs:** kopējs termins, kas apzīmē piederību *LGBTIQ* kopienai un kas var attiekties uz jebkuru vai visiem *SOGIESC* elementiem. Agrāk angļu valodā tas tika lietots kā aizskarošs apzīmējums *LGBTIQ* personām, bet tagad kvīra apzīmējumu ar pozitīvu nozīmi ieviesuši cilvēki, kuri sevi identificē ārpus tradicionālajām dzimtes kategorijām un heteronormatīvajām sociālajām normām. Tomēr atkarībā no konteksta dažiem cilvēkiem tas joprojām var šķist aizskarošs¹⁵¹.
- **Panseksuālis:** persona, kuru emocionāli un/vai seksuāli piesaista cilvēki neatkarīgi no viņu dzimtes¹⁵².
- **Aseksuālis:** persona, kura izjūt nelielu vai nekādu seksuālo valdzinājumu, lai gan var izjust romantisku valdzinājumu¹⁵³.

4.1.2. Ieteikumi

Dalībvalstis tiek aicinātas ievērot tālāk sniegtos ieteikumus.

- Tām būtu jāizmanto precīza terminoloģija, kas atspoguļo attiecīgos jēdzienus. Būtu skaidri jādefinē/jāpaskaidro jēdziens “seksuālā orientācija”. Informācijas poga ar definīciju varētu palīdzēt aptauju respondentiem saprast šo jēdzienu.
- Nosakot seksuālo orientāciju, tām būtu jāizvairās no valdzinājuma, identitātes un/vai uzvedības sajaukšanas. Tā kā seksuālā orientācija ir daudzdimensionāls konstrukts, jautājumos skaidri jānorāda, kura(-s) seksuālās orientācijas sastāvdaļa(-s) tiek noteikta. Atkarībā no nosakāmās dimensijas (valdzinājums, identitāte un uzvedība) definīcija var atšķirties.
- Dalībvalstīm būtu jāizstrādā definīcijas ciešā sadarbībā ar *LGBTIQ* pilsoniskās sabiedrības organizācijām un ņemot vērā vietējo kultūras terminoloģiju.
- Vācot datus, respondentiem, kad vien iespējams, jāļauj pašiem sevi identificēt; jebkurai ziņu vākšanai, kas ietver aizstājējvērtību izmantošanu, būtu jāatspoguļo tas, kas zināms par to, kā persona sevi identificē.
- Ja datu vākšana ir vērsta uz jaunākiem cilvēkiem, ieteicams izmantot tikai seksuālā valdzinājuma skalu, ja vien aptaujas mērķis nav noteikt seksuālo uzvedību.
- Ja jautājums attiecas uz seksuālo pieredzi/uzvedību, būtu jāizmanto dimensija “seksuālā uzvedība”. Piemēram, pētījumos par HIV ir svarīgāk noteikt seksuālo

---

¹⁵¹ Pārņemts no *ILGA Europe* (2022), [Mūsu glosārijs](#).

¹⁵² *ILGA Europe* (2022), [Mūsu glosārijs](#).

¹⁵³ Pārņemts no *IOM UN Migration* (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 2. lpp.

uzvedību nekā seksuālo valdzinājumu vai identitāti¹⁵⁴. Seksuālā uzvedība identificēs arī tās personas, kuri sevi neidentificē kā LGB+, bet kuras romantiski un/vai seksuāli mijiedarbojas ar personām, kurām ir tāds pats dzimums/ dzimtiskā identitāte.

- Jautājumos par seksuālo orientāciju būtu jāizmanto skaidrs laikposms (respondenta dzīves laikā, pēdējo piecu gadu laikā, pēdējā gada laikā un pašlaik). Atbildes uz jautājumu par seksuālo orientāciju ir subjektīvs viedoklis par sevi, un tās var mainīties cilvēka dzīves laikā un atkarībā no konteksta.
- Dalībvalstīm būtu jāizmanto terminoloģija, ko pieņem attiecīgās kopienas, un jānodrošina, lai atbilžu varianti aptvertu dažādas interešu apakšgrupas.
- Uzdodot jautājumu par romantiskiem un/vai seksuāliem partneriem, jāņem vērā, ka respondentiem var būt vairāk nekā viens partneris.

4.1.3. Seksuālās orientācijas noteikšanas piemēri

4.1.3.1. Jautājumu par seksuālo identitāti piemērs

Nākamais piemērs no **Beļģijas**¹⁵⁵ atspoguļo faktu, ka cilvēka seksuālā orientācija dzīves laikā var mainīties.

J.: Kā jūs pašlaik raksturotu savu seksuālo orientāciju?

- Heteroseksuāls
- Gejs
- Lesbiete
- Biseksuāls
- Aseksuāls
- Cits:...
- Nezinu
- Nevēlos teikt

Piezīmes apsvērumiem

---

¹⁵⁴ Badgett, M. (2009). [“Best Practices for Asking Questions about Sexual Orientation on Surveys”](#). Viljamsa institūts, Losandželosa.

¹⁵⁵ Burgwal, A., & Motmans, J. (tiks publicēts). *“Enough: research into the experiences with violence of LGBTI people in Flanders, Belgium”*. Rakstā angļu valodā tika lietots tulkojums “heterosexual” un “homosexual”, nevis “straight” un “gay”.

Norādot laikposmu, šis jautājums precīzāk atspoguļo respondenta pieredzi. Tomēr ir svarīgi nodrošināt, lai respondents varētu izvēlēties vairākus atbilžu variantus, jo aseksuāla persona var identificēties arī ar kādu no citām orientācijām.

4.1.3.2. Jautājuma par seksuālo valdzinājumu piemērs — seksuālās veselības pētījums Beļģijā

Beļģijā notiekošā seksuālās veselības pētījumā respondentiem tika lūgts norādīt, kas viņus seksuāli piesaista¹⁵⁶. Šis piemērs ir problemātisks, jo tajā visas transpersonas ir apvienotas vienkopus. Drīzāk būtu vēlams izmantot tajā pašā pētījumā izmantotās seksuālās uzvedības kategorijas ([sk. tālāk](#)).

J.: Mēs vēlētos uzzināt, kas jūs pašlaik seksuāli/romantiski piesaista. Mani piesaista... (atzīmējiet visu, kas attiecas uz jums).

- (Cisdzimte) vīrieši
- (Cisdzimte) sievietes
- Transpersonas un/vai nebināras personas
- Neviens
- Man jautājums par dzimti ir vienaldzīgs
- Nevēlos teikt
- Cits, proti: (tekstlodziņš)

Piezīmes apsvērumiem

Vairāku atbilžu atļaušana padara šo jautājumu elastīgāku. Tomēr visu transpersonu grupēšana vienā kategorijā neatspoguļo to respondentu pieredzi, kurus, piemēram, piesaista sievietes (gan bioloģiskajam dzimumam atbilstošas, gan transpersonas), bet ne citu dzimšu pārstāvji. Atkarībā no mērķauditorijas arī termina “cisdzimte” (bioloģiskajam dzimumam atbilstošs) lietošana var mulsināt, jo šis termins nav plaši zināms ārpus *LGBTIQ* kopienām. Būtu noderīgs īss paskaidrojums (piemēram, “termins “cisdzimte” apzīmē tos, kas nav transpersonas”). Turklāt, nošķirot cispersonas un transpersonas, pastāv risks izslēgt interseksuālus.

---

¹⁵⁶ De Brier, N., et. al. (2022). [“Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling”](#). *PLoS ONE*, 17(4), 1.–22. lpp.; De Brier, N., et. al. (2022). [“Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling”](#). *PLoS ONE*, 17(4), 1.–22. lpp.

4.1.3.3. Jautājuma par seksuālo uzvedību piemērs — seksuālās veselības pētījums Beļģijā

Tajā pašā pētījumā seksuālā uzvedība tika noteikta tā, lai izvairītos no bināro dzimumu atbilžu variantiem un ļautu sniegt vairākas atbildes, dodot iespēju nošķirt seksuālos partnerus, kas ir cispersonas vai transpersonas. Tas tika panākts ar tālāk minēto jautājumu¹⁵⁷.

J.: Ar ko jums ir bijuši seksuāli kontakti pēdējo 12 mēnešu laikā? (Iespējamās vairākas izvēles un vairākas atbildes)

- Cisvīrietis(-ši)
- Cissieviete(-s)
- Transvīrietis(-ši)
- Transsieviete(-s)
- Nebināra(-as) persona(-as)
- Nezinu

Anketas sākumā respondentiem tika jautāts, vai pēdējo 12 mēnešu laikā viņiem ir bijuši seksuāli kontakti ar vismaz vienu personu. Lai noteiktu seksuālo pieredzi (seksuālo uzvedību), terminam “seksuāls kontakts” ir nepieciešama definīcija, lai respondents saprastu, ko pētnieki ar to domā. Šajā aptaujā seksuālie kontakti tika definēti kā “visa veida seksuāla tuvība, kas ietver ģenitālus kontaktus, t. i., pieskaršanos otra dzimumorgāniem orāli, vagināli vai anāli¹⁵⁸.”

Piezīmes apsvērumiem

Šajā piemērā ir izmantotas visaptverošas atbilžu kategorijas (tās ir vēlamākas par kategorijām, kādas ir iepriekš minētajā piemērā par seksuālo valdzinājumu), un iespēja izvēlēties vairākus atbilžu variantus ļauj respondentiem precīzāk aprakstīt savu seksuālo uzvedību. Tāpat kā iepriekš minētajā piemērā, arī termina “cisdzimte” lietošana var muldināt atkarībā no mērķauditorijas, jo šis termins nav plaši zināms ārpus *LGBTIQ* kopienām. Turklāt, nošķirot cispersonas un transpersonas, pastāv risks izslēgt interseksuāļus.

---

¹⁵⁷ De Brier, N., et. al. (2022). [“Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling”](#). *ONE*, 17(4), 1.–22. lpp.

¹⁵⁸ De Brier, N., et. al. (2022). [“Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling”](#). *ONE*, 17(4), 1.–22. lpp.

4.2. Kā vākt datus par dzimumu un dzimti (dzimtisko identitāti)

4.2.1. Pamatojums

Vācot datus, bieži vien tiek sajaukts dzimums, kas ir bioloģisks mainīgais lielums, ar dzimti vai dzimtisko identitāti, kas ir sociāli definēts mainīgais lielums, vai arī attiecīgie jēdzieni tiek uzskatīti par savstarpēji aizstājamiem. Dati bieži tiek vākti tikai par tiesiski atzīto dzimumu/dzimti, neļaujot veikt pašidentifikāciju. Dažkārt mērķis ekstrapolēt datus no dažādiem apsekojumiem vai nepieciešamība veikt salīdzinājumus laika gaitā tiek izmantoti kā argumenti, lai nepielāgotu jau esošās anketas/ mainīgos lielumus, pievienojot jaunus jautājumus vai pārskatot jau lietotos terminus/kategorijas. Piemēram, lai saglabātu informācijas vēsturisko nepārtrauktību, dažas valstis var saglabāt apvienotu dzimuma un dzimtes kategoriju un neizmantojot pārskatītu versiju (kurā tiek nošķirts dzimums, kas piešķirts piedzimstot, un dzimtiskā identitāte).

Tomēr ar jautājumu par dzimtisko identitāti tiek noteikta *atšķirīga* informācija nekā ar jautājumu par dzimumu vai jautājumu par tiesiski atzīto dzimumu/dzimti¹⁵⁹, un šie jēdzieni ne vienmēr atbilst cits citam. Jautājums par dzimumu bieži vien nav vienkāršs transseksuāliem un interseksuāliem respondentiem, kuri var nebūt pārliecināti, vai norādīt dzimumu, kas tiem piešķirts piedzimstot, vai arī savu dzimtisko identitāti. Arī tiesiski atdzītais dzimums/dzimte neatspoguļo daudzu transpersonu pieredzi. Ne visas transpersonas vēlas vai spēj panākt savas dzimtes tiesisku atzīšanu (DTA). Tam var būt daudz iemeslu. Piemēram, dažas dzimtiskās identitātes nav iespējams noformēt juridiski (piemēram, nebinārās identitātes), un atkarībā no konkrētās valsts tiesību aktiem dažām personām var nebūt pieejamas tiesiski atzīta dzimuma/dzimtes iespējas (piemēram, ierobežojumi medicīnisku kritēriju dēļ vai minimālais vecums, kas nepieciešams DTA). Tā rezultātā, novērtējot tiesiski atzīto dzimumu/dzimti, netiek pareizi novērtēta dzimtiskā identitāte.

---

¹⁵⁹ Tiesiski atzītā dzimte apzīmē dzimti, kas pašlaik ir atzīta ar likumu. Daudzas dalībvalstis atzīst tikai vīriešu un sieviešu dzimumu, tādējādi oficiālos dokumentos, piemēram, pasēs, nav iespējams ierakstīt citas identitātes, piemēram, nebinārās identitātes.

Tā kā **dzimums**, **dzimte** un **dzimtiskā identitāte** nav viena un tā paša pamatjēdziena rādītāji, tie ir jānodala un jāvērtē atsevišķi^{160, 161, 162, 163}. Var nošķirt dzimumu, kas piešķirts piedzimstot, dzimti un dzimtisko identitāti. Lai to izdarītu, ir jāprecizē šo dažādo jēdzienu pamatdefinīcijas un par tām jāvienojas.

Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisijas (UNECE) pārskatu par dzimtiskās identitātes noteikšanu viena no galvenajām problēmām, kas jāņem vērā, vācot informāciju par dzimtisko identitāti, ir **valoda**. Pārskatā norādīts:

“Dažās valodās (piemēram, grieķu) izmantotā terminoloģija ir balstīta uz bināro dzimumu sistēmu, kur termini atšķiras atkarībā no tā, vai runā vīrietis vai sievietē, vai arī tiek uzrunāts vīrietis vai sievietē. Savukārt citās valodās (..) nav atšķirīgu vārdu dzimuma un dzimtes apzīmēšanai (piemēram, rumāņu un grieķu valodās; iespējams, arī citās). Rumāņu valodā vārds “gen” (“dzimte”) apzīmē arī jēdzienus “suga” un “dzimums”, tāpēc “identitate sexuala” tiek lietots gan dzimtiskās identitātes, gan seksuālās identitātes apzīmēšanai¹⁶⁴.”

Dzimums ir “daudzdimensionāls konstrukts, kuras pamatā ir anatomisku un fizioloģisku pazīmju kopums (**dzimumpazīmes**), kas ietver ārējos dzimumorgānus, sekundārās dzimumpazīmes, gonādas, hromosomas un hormonus. Parasti personu definē kā sievieti vai vīrieti, un visbiežāk to nosaka dzimšanas brīdī, pamatojoties uz ārējo dzimumorgānu vizuālu apskati¹⁶⁵.” Lietojot šo terminu kopā ar bināro modeli, kas paredz vīrieša un sievietes dzimumu, pastāv risks, ka netiek ņemta vērā interseksuālu personu pastāvēšana. Daudzām transpersonām arī dzimums nav vienkāršs jēdziens.

Dzimšanas brīdī piešķirtais dzimums ir “dzimums, kas cilvēkam tiek piešķirts piedzimstot, parasti pamatojoties uz zīdaiņa ārējo anatomiju¹⁶⁶.”

Dzimte ir “daudzdimensionāls konstrukts, kas saista dzimtisko identitāti (cilvēka individuālās pašapziņas pamatelementu), dzimtes pašizpaušmi un sociālās un kultūras gaidas attiecībā uz statusu, īpašībām un uzvedību, kas saistītas ar dzimumpazīmēm¹⁶⁷.” “Termins “dzimte” parasti apzīmē sociālo un kultūras konstruktu, kas saistīts ar vīrieša

¹⁶⁰ Angus, J. (2012). [“Gender, Sex, and Health Research: Developments and Challenges”](#). *Canadian Journal of Nursing Research*, 44(3), 3.–5. lpp.

¹⁶¹ Lorber, J. (2006). [“Shifting Paradigms and Challenging Categories”](#). *Social Problems*, 53(4).

¹⁶² Ritz, S. A. et al. (2017). [“First steps for integrating sex and gender considerations into basic experimental biomedical research”](#). *the FASEB Journal*, 28(1), 4.–13. lpp.

¹⁶³ Westbrook, L., & Saperstein, A. (2015). [“New categories are not enough: rethinking the measurement of sex and gender in social surveys”](#). *Gender & Society*, 29(4), 534.–560. lpp.

¹⁶⁴ UNECE (2019), [“In-Depth Review of Measuring Gender Identity”](#). Eiropas statistiķu konference, Parīze.

¹⁶⁵ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), The National Academies Press, Vašingtona, 3. lpp.

¹⁶⁶ IOM UN Migration (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 7. lpp.

¹⁶⁷ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), The National Academies Press, Vašingtona, 4. lpp.

vai sievietes identitāti. Tomēr daži cilvēki neidentificējas ar dzimumu bināro sistēmu — vīrietis/sieviete. Dzimte pastāv neatkarīgi no dzimuma, un indivīda dzimte ne vienmēr atbilst dzimumam, kas tam piešķirts piedzimstot^{168, 169}.”

Dzimtiskā identitāte attiecas uz “katra cilvēka dziļi izjusto iekšējo un individuālo dzimtes pieredzi, kas var atbilst vai neatbilst dzimumam, kurš piešķirts piedzimstot, ieskaitot personīgo ķermeņa izjūtu (kas var ietvert ķermeņa izskata vai funkciju pārveidošanu ar medicīniskiem, ķirurģiskiem vai citiem līdzekļiem, ja šāda izvēle izdarīta no brīvas gribas) un citu dzimtes pašizpaušmes aspektus, arī apģērbu, runu un manieres¹⁷⁰.”

Termins “**dzimtiski daudzveidīgs**” apzīmē personas, ko raksturo dzimtiskās pieredzes daudzveidība, tātad šis termins ir plašāks nekā cisdzimte (bioloģiskajam dzimumam atbilstoša dzimumidentitāte) vai transdzimte. “Dzimtiski daudzveidīgs” ir virsējdziedziens, kas apzīmē daudzas iespējamās dzimtiskās identitātes, piemēram, ar mainīgu dzimti (*gender-fluid*), bezdzimtes (*gender-free, agender*), divdzimšu (*bigender*) utt.¹⁷¹

Nebinārs: “Īpašības vārds, ar ko apzīmē cilvēkus, kuru dzimtiskā identitāte neatbilst vīriešu un sieviešu dzimuma binārajam iedalījumam. “Nebinārs” ir kopējs termins, kas ietver plašu dzimtiskās pieredzes dažādību, arī personas ar konkrētu dzimtisko identitāti, kas nav vīrietis vai sieviete, cilvēkus, kuri identificējas kā divu vai vairāku dzimšu pārstāvji (*bigender* vai *pan/polygender*), un cilvēkus, kuri neidentificējas ne ar vienu dzimti (*agender*)¹⁷².”

Dzimtes tiesiska atzīšana (DTA) ir process (vai šā procesa rezultāts), kurā transseksuālas un/vai interseksuālas personas dzimte tiek atzīta ar likumu¹⁷³.

Bioloģiskajam dzimumam atbilstošs / cisdzimte: “Persona, kuras pašreizējā dzimtiskā identitāte atbilst dzimumam, kas tai piešķirts piedzimstot¹⁷⁴.”

---

¹⁶⁸ TGEU (2016), [Glosārijs](#).

¹⁶⁹ Sk. arī [ES dzimumu līdztiesības stratēģiju 2020.–2025. gadam, kurā dzimte definēta kā](#) “sociālās lomas, uzvedība, nodarbošanās un īpašības, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem”, un šo terminu ar šādu nozīmi parasti izmanto ES iestādes, arī Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE).

¹⁷⁰ *International Commission of Jurists* (2007), [“Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity”](#), 8. lpp.

¹⁷¹ Sk., piemēram, dzimtisko identitāšu sadalījumu [ES Pamattiesību aģentūras veiktajā LGBTI II aptaujā](#), FRA (2020), [“A long way to go for LGBTI equality”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga; Eiropas Komisija (2019).

¹⁷² *IOM UN Migration* (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 5. lpp.

¹⁷³ *ILGA Europe* (2022), [Mūsu glosārijs](#).

¹⁷⁴ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), *The National Academies Press*, Vašingtona, 4. lpp.

Transpersona: “Kopējs termins, ar ko apzīmē cilvēkus, kuru dzimte neatbilst dzimumam, kas tiem piešķirts piedzimstot, vai arī ar to nesader¹⁷⁵.”

Endoseksuālis(-e) (endosex): “Termins, ar ko apzīmē personu, kura piedzimusi ar dzimumpazīmēm, kas atbilst tipiskiem binārajiem priekšstatiem par vīriešu vai sievietes ķermeni. Endoseksuālis(-e) var identificēties ar jebkuru dzimtisko identitāti vai seksuālo orientāciju¹⁷⁶.” Sk. arī terminu “**interseksuālis(-e)**”.

Interseksuāļi jeb personas ar dzimumpazīmju variācijām piedzimst ar dzimumpazīmēm (seksuālo anatomiju, reproduktīvajiem orgāniem, hormonālo struktūru un/vai līmeni un/vai hromosomu struktūru), kas neatbilst tipiskajai sabiedrībā pieņemtajai vīrieša un sievietes definīcija (skatīt šo norādījumu [4.4](#) pamatnostādni).

Runājot par dzimtiskajām identitātēm, ir svarīgi apzināties pastāvošo daudzveidību. Daudzi cilvēki sevi identificē ārpus binārajām vīriešu un sievietes identitātēm. Cilvēkus, kuru dzimtiskā identitāte un dzimums, kas tiem piešķirts piedzimstot, nesakrīt vai pilnībā nesakrīt, parasti apvieno jēdzienā “**transpersonas un dzimtiski daudzveidīgas personas/ nebināri**” (TGD)¹⁷⁷. Šāda automātiska grupēšana rada risku, ka tajā var tikt nepareizi iekļautas interseksuālas personas, kuras var sevi neidentificēt ar dzimumu, kas tām piešķirts piedzimstot, bet kuras netiktu identificētas kā transseksuāļi. No otras puses, tas arī rada risku, ka tiks izslēgti tie interseksuāļi, kuri sevi identificē kā transpersonas, bet kuru dzimtiskā identitāte *atbilst* dzimumam, kas viņiem piešķirts piedzimstot.

Arī termins “dzimtiski daudzveidīgs” (*gender-diverse*) ir virsjēdziens, kas apzīmē daudzas iespējamās dzimtiskās identitātes, piemēram, nebinārs, ar mainīgu dzimti (*gender fluid*), bezdzimtes (*gender-free, agender*), divdzimšu (*bigender*) utt. (sk., piemēram, dzimtisko identitāšu sadalījumu [FRA veiktajā LGBTI II aptaujā](#) un [glosārijā šo norādījumu pielikumā](#)). Daudzas no dzimtiski daudzveidīgām personām sevi identificē kā transpersonas, lai gan ne visas.

Jautājumi par dzimumu un dzimumu, kas piešķirts piedzimstot, var būt ļoti sensitīvu un uzskatāmi par personas privātumu pārkāpjošiem. Tāpēc, ja datu vākšanas mērķis ir tikai noskaidrot respondentu dzimti, pietiek ar jautājumu par dzimtisko identitāti. Tomēr, ja datu vākšanas mērķis ir īpaši dezagregēt datus par transpersonām, ar jautājumu par dzimtisko identitāti šāda informācija netiktu iegūta. Daudzas transpersonas sevi identificē binārajā sistēmā, tāpēc, piemēram, gan sieviete, kas ir transpersona, gan

---

¹⁷⁵ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

¹⁷⁶ IOM UN Migration (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 7. lpp.

¹⁷⁷ Motmans, J., Nieder, T. O., un Bouman, W. P. (Eds.). (2020). [“Non-binary and genderqueer genders”](#). Routledge, Oksforda

bioloģiskajam dzimumam atbilstoša sieviete (“cissieviete”), par savu dzimtisko identitāti izvēlas apzīmējumu “sieviete”, un tas neļauj veikt atbilstošu dezagregāciju¹⁷⁸.

Lai savāktu datus par respondentiem, kas ir transpersonas, ir iespējamās vairākas pieejas. Respondentiem var tieši jautāt, vai viņi sevi identificē kā transpersonas. Ir iespējams izmantot arī divpakāpju pieeju, vispirms jautājot par dzimtisko identitāti un pēc tam par to, vai respondenta dzimtiskā identitāte atšķiras no dzimuma, kas viņam piešķirts piedzimstot. Alternatīva divpakāpju pieeja ir jautāt par dzimtisko identitāti un dzimumu, kas piešķirts piedzimstot (atšķirībā no pirmā divpakāpju jautājuma šajā alternatīvā nav skaidras norādes uz to, vai respondenta dzimtiskā identitāte atšķiras no dzimuma, kas tam piešķirts piedzimstot). Pēdējās divas minētās pieejas ir saistītas ar interseksuāļu kļūdainas klasifikācijas risku, kas izklāstīts iepriekš (ņemiet vērā, ka šie jautājumi nenovērtē, vai persona ir interseksuāla/ ar dzimumapzīmju variācijām, un tas ir jānovērtē atsevišķā jautājumā (sk. šo norādījumu 4.4 pamatnostādni)).

4.2.2. Ieteikumi

Dalībvalstis un visas citas attiecīgās iestādes un dalībnieki, kas ir iesaistīti *SOGIESC* datu vākšanā vai ir atbildīgi par to vākšanu, tiek aicināti veikt tālāk uzskaitītajos punktos izklāstītos pasākumus.

- Tiem jautājumi būtu jā sagatavo, lietojot precīzu terminoloģiju, un būtu jānodrošina šajos jautājumos iekļauto konstruktīvu derīgums, skaidri nošķirot dzimtes un dzimuma noteikšanas līdzekļus. Termins “dzimtiskā identitāte” ir skaidri jānošķir vai jāsaprot kā atšķirīgs no termina “dzimums, kas piešķirts piedzimstot”, kā arī no (iespējamās) tiesiski atzītās dzimtes reģistrācijas vai dzimti apstiprinošas veselības aprūpes.
- Būtu skaidri jādefinē/jāizskaidro lietotie termini (piemēram, “dzimte”, “dzimtiskā identitāte”, “dzimums” un “dzimums, kas piešķirts piedzimstot”) ([sk. glosāriju šo norādījumu pielikumā](#)).
- Tiem būtu jāizstrādā definīcijas ciešā sadarbībā ar transpersonu un interseksuāļu pilsoniskās sabiedrības organizācijām un ņemot vērā vietējo kultūras terminoloģiju.
- Ciktāl iespējams, tiem būtu jāizvairās no rādītāja “dzimšanas brīdī piešķirtais dzimums” kā atsevišķa punkta izmantošanas jebkurā datu vākšanas kontekstā. “Dzimums” kā atsevišķs kritērijs būtu jāuzskaita tikai tad, ja tam ir analītiska vērtība.

---

¹⁷⁸ Schilt, K. un Bratter, J. (2015). “From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census”. *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), pp. 77.–100. lpp.

- Tiem būtu jāizmanto dzimtes nozīmi iekļaujoši datu iegūšanas pasākumi, kas ietver tālāk aprakstīto.
  - Vienpakāpes datu iegūšanas pasākumi: mēģinājumi identificēt respondentus, kas ir transpersonas, izmantojot vienu jautājumu (piemēram, “Vai jūs sevi identificējat kā transpersonu?”).
  - Divpakāpju datu iegūšanas pasākumi: plašāka pieeja, saskaņā ar kuru tiek mēģināts uzskaitīt personas, kuras sevi neidentificē ar dzimumu, kas tām piešķirts piedzimstot (piemēram, transpersonas, dažas interseksuāļu grupas), un personas, kuras sevi identificē ar dzimumu, kas tām piešķirts piedzimstot. Šo pieeju veido divu jautājumu secība — parasti tiek uzdots 1) jautājums par pašreizējo dzimti un 2) jautājums par to, vai respondenta dzimte atšķiras no dzimuma, kas tam piešķirts piedzimstot, vai arī 1) pašreizējā dzimte un 2) dzimums, kas personai piešķirts piedzimstot. Savstarpēji salīdzinot divpakāpju datu iegūšanas pasākumus, var iegūt aptuvenu bioloģiskajam dzimumam atbilstošu sieviešu un vīriešu (cissieviešu un cisvīriešu), transdzimtes sieviešu un vīriešu, kā arī cilvēku, kuri sevi identificē, izmantojot terminus, kas nav saistīti ar dzimuma bināro dalījumu (piemēram, nebinārie vai dzimtes kvīri (*genderqueer*)), skaitu.
    - Ja iespējams, abi jautājumi būtu jāiekļauj vienā lappusē. Iespējams, būtu vēlams jautāt par dzimtisko identitāti **pirms** jautājuma par dzimumu, kas piešķirts piedzimstot. Ir daži pierādījumi, ka dažiem respondentiem, kas ir transpersonas, ir neērti, ja viņiem vispirms jautā par dzimumu, kas piešķirts piedzimstot¹⁷⁹.
    - Ja, izmantojot divpakāpju pieeju, vispirms tiek jautāts par dzimumu, kas piešķirts piedzimstot, papildus jānorāda, ka pēc tam tiks uzdots vēl viens jautājums par dzimtisko identitāti, lai respondenti varētu sevi identificēt.
- Ja aptauja adresēta jauniešiem vai bērniem, attiecīgi jāpielāgo jautājumu formulējums, lai tie būtu saprotamāki mērķauditorijai¹⁸⁰.

---

¹⁷⁹ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, The National Academies Press, Vašingtona, 119. lpp.

¹⁸⁰ Dažās valstīs jau tiek vākti SOGIESC dati par jauniešiem. Tomēr jautājumus, iespējams, vajadzētu pārformulēt. Piemēram, tādas vienkāršas frāzes kā “Cik lielā mērā jūs jūtaties kā zēns/meitene?” ir pusaudžiem saprotamākas. Tomēr saskaņā ar pašreizējām valodas pamatnostādņēm pētniecībā ieteicams nelietot lietot tādus terminus kā “100 %” un “īsts zēns”. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, The National Academies Press, Vašingtona, 132. lpp.

- Lai nodrošinātu šādu iespēju attiecībā uz konkrēto daļu, kurā sniedz informāciju par “dzimumu, kas piešķirts piedzimstot”, un ja oficiālā valsts izdotā apliecībā ir juridiski atļauts ierakstīt trešo kategoriju, binārajai iespējai (sieviete/vīrietis) būtu jāpievieno trešā brīvteksta atbildes kategorija (ar iespēju atbildi ierakstīt). Valstīs, kurās juridiskajos dokumentos trešo iespēju norādīt nav iespējams, to, iespējams, var nenorādīt, lai gan šāda trešā kategorija varētu būt nepieciešama attiecībā uz ārvalstīs dzimušām personām.
- Situācijās, kad transpersonas statusa noskaidrošana nav būtisks mērķis, pietiktu ar vienu jautājumu par dzimumu ar kategorijām “vīrietis”, “sieviete” un trešo kategoriju, piemēram, “cits dzimums”. Tomēr jautājumā kā trešo kategoriju nedrīkst izmantot “transpersona”. Tā kā daudzas transpersonas sevi identificē kā vīriešus vai sievietes, šāds datu iegūšanas elements var būt nederīgs un nepietiekami efektīvi identificēs tos respondentus, kas ir transpersonas¹⁸¹.
- Tiem būtu periodiski jāpārvērtē un jāpaplašina atbilžu varianti laika gaitā un dažādos kontekstos, jo īpaši attiecībā uz to cilvēku atbildēm (un jo īpaši saistībā ar rakstiskām atbildēm), kuri sevi identificē ārpus binārajām dzimuma normām.
- Tiem būtu periodiski jānovērtē attiecīgo anketu punktu efektivitāte dažādos apsekojumu veidos, arī saistībā ar ziņu sniegšanu, izmantojot aizstājējvērtības, citās valodās, kas nav valsts valoda¹⁸²: i) saistībā ar dažādām sociālajām, demogrāfiskajām un etniskajām minoritāšu grupām, ii) saistībā ar imigrantu izcelsmes personām, un iii) jauniešu vidū.
- [UNECE 2019. gada pārskatā par dzimtisko identitāti](#) ir ieteikts, ka valodās, kurās dzimtes jēdziens nav labi ieviesies, valodas problēmas varētu novērst ar definīcijām un norādījumiem tiešsaistē vai ar intervētāja palīdzību. Dažādās valodās var būt nepieciešami tulkojumi ar nelielām atšķirībām. Jautājumus ieteicams izmēģināt, lai pārlicinātos, ka respondenti saprot, kas tiek jautāts. Šāda izmēģināšana būtu jāveic atkārtoti, jo sabiedrības izpratne mainās¹⁸³.

---

¹⁸¹ Schilt, K. un Bratter, J. (2015). [“From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census”](#). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), pp. 77.–100. lpp.

¹⁸² Bieži minēta problēma, kas saistīta ar starptautisko standartu noteikšanu divpakāpju datu vākšanai, ir tā, ka dažās valodās nav vārdu, kas atšķirtu terminus “dzimums” un “dzimte” (UNECE (2019), [“In-Depth Review of Measuring Gender Identity”](#), Eiropas statistiķu konference, Parīze).

¹⁸³ UNECE (2019), [“In-Depth Review of Measuring Gender Identity”](#). Eiropas statistiķu konference, Parīze.

4.2.3. Kā vākt datus par dzimumu, dzimti un dzimtisko identitāti — piemēri

4.2.3.1. Piemērs no FRA veiktas LGBTIQ aptaujas

1. jautājums. Kā jūs sevi raksturotu šodien?

Atbildes iespējas "Sieviete" un "Vīrietis" ietver transdzimtes sievietes un vīriešus.

Iespējama viena atbilde

- Sieviete
- Vīrietis
- Nebinārs vai dzimtes kvīrs (*genderqueer*), bezdzimtes (*agender*) vai ar vairākdzimšu identitāti (*polygender*), vai mainīgu dzimtisko dzimti (*gender-fluid*)
- Ja neidentificējat sevi kā sievieti, vīrieti vai nebināru personu, lūdzu, norādiet, kā jūs sevi identificējat...
- Nevēlos atbildēt
- Nesaprotu jautājumu
- Nezinu

2. jautājums. Vai jūs esat/bijāt transpersona?

(Jautājums jāuzdod, ja atbilde uz 1. jautājumu ir "Sieviete", "Vīrietis" vai "Ja neidentificējat sevi kā sievieti, vīrieti vai nebināru personu, lūdzu, norādiet, kā jūs sevi identificējat...")

Termins "transpersona" šajā aptaujā tiek lietots kā plašs kopējs termins, kas aptver visus, kas ir transpersonas, nebināri, ar dzimtes variāciju, ar vairākdzimšu identitāti, bezdzimtes, ar mainīgu dzimtisko identitāti, transvestīti, transseksuāļi vai vīrieši un sievietes ar transseksuālu pagātni, kā arī citus terminus

- Jā
- Nē
- Nevēlos atbildēt
- Nesaprotu jautājumu
- Nezinu

3. jautājums. Kāds dzimums jums tika piešķirts piedzimstot?

[INFORMĀCIJAS POGA: Dzimuma noteikšana dzimšanas brīdī ir process, kurā cilvēkam piedzimstot piešķir vīrieša, sievietes, interseksuāļa vai citu dzimumu, un to dara, bieži vien pamatojoties uz fizisko anatomiju. Dzimšanas brīdī piešķirtais dzimums ir ierakstīts jūsu dzimšanas apliecībā, ko izsniedz pēc piedzimšanas.]

Iespējama viena atbilde

- Sieviete
- Vīrietis
- Cita atbilde (*precizējiet*)
- Nevēlos atbildēt

Kā saskaitīt savāktos datus:

- Transdzimuma sievietes: 1. jautājums = sievietes un 2. jautājums = jā
- Transdzimuma vīrietis: 1. jautājums = vīrietis un 2. jautājums = jā
- Dzimumiski daudzveidīgs: 1. jautājums = Nebinārs vai dzimtes kvīrs (*genderqueer*), bezdzimtes (*agender*) vai ar vairākdzimumu identitāti (*polygender*), vai mainīgu dzimumisko identitāti (*gender-fluid*)

Piezīmes apsvērumiem

Šī pieeja balstās uz pašidentifikāciju, ļaujot respondentiem pašiem norādīt, vai viņi ir transpersonas. Tā kā dzimšanas brīdī piešķirtais dzimums netiek izmantots kā pamats respondentu klasifikācijai, šī pieeja nerada iepriekš minēto risku nepareizi klasificēt interseksuālus respondentus. Dzimšanas brīdī piešķirtais dzimums tiek iegūts kā papildu informācija, kas var sniegt informāciju analīzei, un par to tiek jautāts pēc jautājuma par pašreizējo dzimti. Tas ir svarīgi, jo kvalitatīvie pētījumi rāda, ka jautājuma uzdošana par dzimumu, kas piešķirts piedzimšanas brīdī, pirms jautājuma uzdošanas par pašreizējo dzimti dažiem respondentiem, kas ietilpst transpersonu grupā, var radīt diskomfortu¹⁸⁴. Tas saskan ar to pilsoniskās sabiedrības organizāciju pieredzi, ar kurām notika apspriešanās šo norādījumu izstrādes procesā. Viens no šā jautājuma ierobežojumiem ir kategorija “Nebinārs vai dzimtes kvīrs (*genderqueer*), bezdzimtes (*agender*) vai ar vairākdzimumu identitāti (*polygender*), vai ar mainīgu dzimumisko identitāti (*gender-fluid*)”, jo tas neaptver visas dzimtes, kas iespējamās ārpus bināro dzimumu sistēmas. Turklāt, izmantojot šādu skaitīšanas pieeju, tiek pieņemts, ka visi šie respondenti sevi identificē kā transpersonas, taču dažos gadījumos tas tā var nebūt. Šajā jautājumā nav iekļauta informācija par interseksuāliem respondentiem, no kuriem lielākajai daļai dzimšanas brīdī ir piešķirts vīriešu vai sieviešu dzimums. Lai pienācīgi iegūtu šo informāciju, ir svarīgi uzdot atsevišķu jautājumu par to, vai respondenti ir interseksuāli vai personas ar dzimumapazīmju variācijām (sk. šo norādījumu 4.4 pamatnostādni).

4.2.3.2. Piemērs jautājumam par dzimtes atbilstību dzimumam, kas piešķirts piedzimstot — Austrālijas Statistikas birojs

Ja jautājums par dzimumu, kas piešķirts piedzimstot, nav obligāts, jautājot par to, vai personas dzimumiskā identitāte atbilst dzimumam, kas tai piešķirts piedzimstot, ieteicams izmantot divpakāpju pieeju. Tas dod iespēju dezagregēt datus par transpersonām, kamēr, uzdodot tikai vienu jautājumu par dzimumisko identitāti, tas nav iespējams. Tomēr, kā minēts iepriekš, šāda divpakāpju jautājumu grupēšana rada risku nepareizi klasificēt

---

¹⁸⁴ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, The National Academies Press, Vašingtona, 119. lpp.

interseksuālos respondentus. Austrālijas Statistikas birojs izmanto šo divpakāpju pieeju un papildus iekļauj jautājumu par tiesiski atzīto reģistrēto dzimti.

1. jautājums. Kā [jūs / personas vārds / viņi] raksturojat [savu] dzimumu¹⁸⁵?

[INFORMĀCIJAS POGA: termins “dzimte” attiecas uz pašreizējo dzimti, kas var atšķirties no dzimuma, kurš reģistrēts dzimšanas brīdī, un var atšķirties no dzimuma vai dzimtes, kas norādīta juridiskajos dokumentos.] VIENA ATBILDE

- Vīrietis
- Sieviete
- Nebināra persona
- [Es/Mēs] lietoju/lietojam terminu (lūdzu, norādiet)
- Nevēlos atbildēt

2. jautājums. Vai jūsu dzimte sakrīt ar dzimumu, kas reģistrēts dzimšanas brīdī?

- Jā
- Nē (ierakstiet dzimti): ....

3. jautājums. Vai jūsu dzimtes reģistrācija oficiālajos dokumentos ir koriģēta?

- Jā
- Nē

Kā saskaitīt savāktos datus

Tiešsaistē publicētajos norādījumos ir sniegta sīkāka informācija tikai par to, kā tika skaitīts pirmais jautājums¹⁸⁶. Zemāk redzamajā izcēlumā ir norādīts, kā šis jautājums tika skaitīts.

Vēlamais kods	Alternatīvais kods	Apzīmējums	Definīcija
1	M	Vīrietis	Cilvēki, kuri savu dzimti raksturo kā vīrietis
2	F	Sieviete	Cilvēki, kuri savu dzimti raksturo kā sievieti
3	X	Nebināra persona	Cilvēki, kuri savu dzimti raksturo kā nebināru
4	T	Cits termins	Cilvēki, kuri savu dzimumu raksturoja ar citu terminu,

¹⁸⁵ Australian Bureau of Statistics (2020), [“Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables”](#), ABS.

¹⁸⁶ Australian Bureau of Statistics (2020), [“Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables”](#), ABS.

			nevis vīrietis, sieviete vai nebināra persona*
5	Z	Nevēlos atbildēt	Cilvēki, kuri izvēlējās nenorādīt to, kā viņi apraksta savu dzimumu

* Izņemot gadījumus, kad rakstiskajā atbildē pie iespējas “Cits termins” ir norādīts viens no esošajiem variantiem (“Vīrietis”, “Sieviete” vai “Nebināra persona”) — šādā gadījumā attiecīgā atbilde tiks kodēta ar attiecīgo apzīmējumu.

Transseksuālo un nebināro respondentu skaitu var aprēķināt šādi:

- Transdzimuma vīrietis: atbilde uz 1. jautājumu ir “Vīrietis” UN atbilde uz 2. jautājumu ir “Nē”
- Transdzimuma sieviete: atbilde uz 1. jautājumu ir “Sieviete” UN atbilde uz 2. jautājumu ir “Nē”
- Nebināra persona: atbilde uz 1. jautājumu ir “Nebināra persona”

Piezīmes apsvērumiem

Austrālijā izmantotā trīspakāpju pieeja paredz iespēju personām, kuras dzimšanas brīdī nav reģistrētas kā vīrieši vai sievietes, un tās atbildes ir savstarpēji izslēdzošas un savstarpēji izsmeļošas. Priekšrocība ir arī jautājums par dzimtes reģistrāciju, jo zems procentuālais īpatsvars šajā jautājumā var liecināt par problēmām ar juridisko procesu (lai gan ne visas transpersonas vēlas juridiski atzīt savu dzimti). Tomēr, ja respondentiem šajā jautājumā tiek piedāvātas tikai iespējas “Jā” un “Nē”, iegūtais dalījums ir pārāk vienkāršots. Prasības un izmaksas dažādiem dokumentiem var atšķirties, tāpēc iespējams, ka respondents, piemēram, ir atjaunojis pasi, bet nav atjaunojis dzimšanas apliecību, un tas pašreizējā jautājuma formā netiks ņemts vērā. Jautājumā nav nepārprotami minētas citas dzimtiskās identitātes, ne tikai vīrietis, sieviete un nebināra dzimte, lai gan tās ir apkopotas opcijā “[Es/mēs] lietoju/lietojam citu terminu”. Šāda pieeja rada risku, ka tajā var tikt nepareizi iekļautas interseksuālas personas, kuras var neidentificēties ar dzimumu, kas tām piešķirts piedzimstot, bet kuras netiktu identificētas kā transseksuāli. No otras puses, tas arī rada risku, ka tiks izslēgti tie interseksuāli, kuri sevi identificē kā transpersonas, bet kuru dzimtiskā identitāte atbilst dzimumam, kas viņiem piešķirts piedzimstot. Visbeidzot, atbildes ierakstīšanas iespēja 2. jautājumā nav skaidra attiecībā uz to, vai respondentiem būtu jānorāda pašreizējā dzimte vai dzimums, kas tiem piešķirts piedzimstot.

4.2.3.3. Slēgtu dzimtes kategoriju sarakstu piemērs — pētījums “Būt transseksuālim Beļģijā”

Lielākajā daļā gadījumu, kad dzimtiskās identitātes noteikšana pilnā apjomā nav datu vākšanas mērķis, pietiek ar to, ka tiek piedāvāts **slēgts dzimtes kategoriju saraksts**,

no kura respondentam tiek lūgts izvēlēties vienu iespēju, kas vislabāk atbilst konkrētā brīža identitātei. Šī pieeja ir piemērota gadījumiem, kad datu vākšanai nav svarīgs ne respondenta dzimums, kas viņam piešķirts piedzimstot, ne viņa transpersonas statuss.

Viens no šādas pieejas piemēriem ir tālāk minētais jautājums.

1. jautājums. Kā jūs raksturotu savu dzimtisko identitāti? Savās sajūtās un domās jūs esat (iespējami vairāki varianti):

- Vīrietis
- Sieviete
- Vīrietis ar transpersonas pagātni
- Sieviete ar transpersonas pagātni
- Vīrietis-transvestīts
- Sieviete-transvestīte
- Transdzimuma vīrietis: persona, kas dzimusi kā sieviete, bet kuras dzimtiskā identitāte ir vīrietis
- Transdzimuma sieviete: persona, kas dzimusi kā vīrietis, bet kuras dzimtiskā identitāte ir sieviete
- Dzimtes kvīrs (*genderqueer*)
- Nebināra persona
- Vairākdzimšu identitāte (*Polygender*)
- Ar mainīgu dzimtisko identitāti (*Gender-fluid*)
- Cits: (ierakstiet savu variantu)...
- Nevēlos atbildēt

2. jautājums. Lai varētu analizēt šī pētījuma datus, mēs varam izmantot tikai vienu kategoriju no iepriekš minētā kategoriju saraksta. Mēs vēlētos jums pajautāt, kura grupa visvairāk atbilst jūsu pašreizējai dzimtiskajai identitātei? Atzīmējiet atbildi, kas vislabāk atbilst jūsu pašreizējai identitātei. Es labprātāk sevi pieskaitītu pie šādas grupas:

- Transdzimuma vīrietis
- Transdzimuma sieviete
- Transvestīts
- Dzimtes kvīrs (*genderqueer*) / bezdzimtes (*agender*) / ar vairākdzimšu identitāti (*polygender*) / ar mainīgu dzimtisko identitāti (*genderfluid*) / nebinārs
- Es nezinu, tāda nav

Piezīmes apsvērumiem

Šī pieeja dod respondentiem iespēju pašiem noteikt, kurā grupā viņi ir klasificējami pētījuma vajadzībām. Tomēr kategorijas “vīrietis/sieviete ar transpersonas pagātni” respondentiem var būt mulsinošas. Turklāt ne visi transvestīti uzskata sevi par transpersonām, tāpēc arī šīs kategorijas iekļaušana var radīt neskaidrības. Turklāt šajā jautājumā var nebūt iekļauti visi transseksuālie respondenti, jo daži no viņiem 1. jautājumā var izvēlēties tikai kategorijas “vīrietis” un “sieviete”.

4.3. Kā vākt datus par dzimtes pašizpaušmēm

4.3.1. Pamatojums

Termins “**dzimtes pašizpaušme**” apzīmē “katras personas dzimtes pašizpaušmi, ko tā parāda ar savu fizisko izskatu, tajā skaitā apģērbu, frizūru, aksesuāriem, kosmētiku, kā arī manierēm, runu, uzvedības modeļiem, vārdiem un personīgajām atsaucēm.” Dzimtes pašizpaušme var atbilst vai neatbilst personas dzimtiskajai identitātei¹⁸⁷

Konkrētai dzimtei nepiesaistīts: “Plašs termins, ar ko apzīmē cilvēkus, kuru uzvedība neatbilst tam, ko tradicionāli sagaida no viņu dzimtes, vai kuru dzimtes pašizpaušmes neatbilst kādai konkrētai kategorijai. Lai gan daudzi sevi identificē kā transpersonas, ne visas konkrētai dzimtei nepiesaistītas personas to dara¹⁸⁸.”

Dzimtes pašizpaušme ir noderīgs mainīgais lielums, lai noteiktu, vai pret konkrētai dzimtei nepiesaistītām personām (neatkarīgi no personas seksuālās orientācijas, dzimtiskās identitātes vai dzimumpazīmēm), izturas atšķirīgi, pamatojoties uz to, cik lielā mērā viņu dzimtes pašizpaušme sakrīt ar dzimti, ko viņiem piedēvē citi.

Jautājums par dzimtes pašizpaušmēm var ietvert: i) sievišķības un vīrišķības nepārtrauktības datu iegūšanas elementus vai ii) jautājumus par to, kā citi uztver šo personu piederību noteiktai dzimtei. Atkarībā no pētījuma mērķa noderīga var būt jebkura no šīm pieejām.

Nepārtrauktības pieeja balstās uz psiholoģijas jomā veiktajiem pētījumiem, kas liecina, ka sievišķību un vīrišķību nevajadzētu uzskatīt par polāriem “pretstatiem”, jo cilvēki var

---

¹⁸⁷ *International Commission of Jurists* (2017, [“The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles”](#), 6. lpp.).

¹⁸⁸ Cilvēktiesību kampaņa (2022), [Terminu glosārijs](#).

būt ar zemu izpausmju līmeni gan sievišķības, gan vīrišķības skalās, ar augstu izpausmju līmeni abās skalās, ar vidēju izpausmju līmeni vai vispār neatbilst nevienai no skalām^{189, 190}. Kognitīvās intervijas ar kvīru sievietēm arī norāda, ka bipolārs datu iegūšanas elements, saskaņā ar kuru respondentēm tiek prasīts sevi novērtēt skalā no ļoti vīrišķīgas līdz ļoti sievišķīgai, ir konceptuāli un empīriski problemātisks¹⁹¹. Ir arī pierādīts, ka, salīdzinot ar bipolāriem datu iegūšanas elementiem, monopolāri datu iegūšanas elementi, kuros tiek jautāts par sievišķību un vīrišķību atsevišķi, ir ticamāki, jo īpaši attiecībā uz niansētu atbilžu iegūšanas no respondentiem, kas ir transpersonas¹⁹².

Jautājumus par dzimtes pašizpausmēm var uzdot, izmantojot pašnovērtējumu (kā respondents uztver savu dzimtes pašizpausmi), kā arī atspoguļoto novērtējumu (jautājot respondentiem, kā viņus uztver citi). Kaut arī atbildes uz pašnovērtējumu un atspoguļoto novērtējumu parasti pārklājas, ir lietderīgi noteikt to atšķirības, jo šādas atšķirības ir saistītas ar sliktākiem rezultātiem veselības jomā¹⁹³. Kvalitatīvie pētījumi liecina, ka pirms atspoguļota novērtējuma būtu jālūdz veikt pašnovērtējumu¹⁹⁴.

Otru pieeju, proti, jautāt par uztverto atbilstību, ir vieglāk izmantot aptaujās, un to var izmantot kopā ar jautājumiem par diskrimināciju, aizskaršanu un vardarbību, jo ar šīm problēmām lielāka iespēja saskarties ir cilvēkiem, kuri ir mazāk konformistiski. Šādu pieeju izmantot lietderīgāk ir īpaši *LGBTIQ* grupai adresētā aptaujā, nevis vispārējā iedzīvotāju aptaujā.

4.3.2. Ieteikumi

Dalībvalstis un visas citas attiecīgās iestādes un dalībnieki, kas ir iesaistīti *SOGIESC* datu vākšanā vai ir atbildīgi par to vākšanu, tiek aicināti veikt tālāk uzskaitītajos punktos izklāstītos pasākumus.

---

¹⁸⁹ Garbarski, D. (2023), "[The measurement of gender expression in survey research](#)", *Social Science Research* 110, 2. lpp.

¹⁹⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), "[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)", *The National Academies Press*, Vašingtona, 104. lpp.

¹⁹¹ Garbarski, D., LaVergne, D. (2020). "[The Measurement of Sexual Attraction and Gender Expression: Cognitive Interviews with Queer Women](#)". Publicēts: Brenner, P.S. (red.), *Understanding Survey Methodology*. *Frontiers in Sociology and Social Research*, 4. sējums. Springer, Cham.

¹⁹² Garbarski, D. (2023), "[The measurement of gender expression in survey research](#)", *Social Science Research* 110, 9. lpp.

¹⁹³ Hart, CG, Saperstein, A, Magliozzi, D un Westbrook, L. (2019), "[Gender and health: beyond binary categorical measurement](#)", *Journal of Health and Social Behavior*, 60 (1), 109. lpp.

¹⁹⁴ Garbarski, D. (2023), "[The measurement of gender expression in survey research](#)", *Social Science Research* 110, 2. lpp.

- Tiem būtu jāizmanto nepārtrauktības skalas (divas Likerta skalas, lai novērtētu vīrišķās dzimtes pašizpaušmes un sievišķās dzimtes pašizpaušmes) atbilstoši respondenta pašvērtējumam.
- Ja iespējams, jājautā gan par respondenta subjektīvo vērtējumu par savu dzimtes pašizpaušmi, gan par to, kā, pēc respondenta domām, viņa dzimtes pašizpaušmi vērtē citi. Ja atbildei nav daudz vietas, jājautā par pēdējo no minētajiem (atspoguļoto novērtējumu)¹⁹⁵.
- Tiem būtu jāņem vērā, ka dzimtes pašizpaušme dažādos kontekstos var atšķirties atkarībā no respondentu komforta un drošības līmeņa. Respondenti var nespēt izteikties tādā veidā, kas atbilstu viņu vēlmēm.
- Ja jautājuma mērķis ir novērtēt, kā citi uztver respondentu, lai noteiktu, kā tas ietekmē respondenta pieredzi, tad *LGBTIQ* grupai adresētā aptaujā vispiemērotākais ir jautāt par uztverto atbilstību.

4.3.3. Dzimtes pašizpaušmes mērīšanas piemēri

4.3.3.1. Nepārtrauktības pieejas piemērs¹⁹⁶

1. jautājums. Kā jūs kopumā raksturotu savu izskatu, stilu un apģērbu?

Nepavisam ne sievišķīgs	Mazliet sievišķīgs	Samērā sievišķīgs	Ļoti sievišķīgs	Ārkārtīgi sievišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐
Nepavisam ne vīrišķīgs	Mazliet vīrišķīgs	Samērā vīrišķīgs	Ļoti vīrišķīgs	Ārkārtīgi vīrišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐

2. jautājums. Kā, jūsuprāt, cilvēki kopumā raksturotu jūsu izskatu, stilu un apģērbu?

Nepavisam ne sievišķīgs	Mazliet sievišķīgs	Samērā sievišķīgs	Ļoti sievišķīgs	Ārkārtīgi sievišķīgs
-------------------------	--------------------	-------------------	-----------------	----------------------

¹⁹⁵ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#), *Social Science Research* 110, 13.–14. lpp.

¹⁹⁶ Garbarski, D. (2023), [“The measurement of gender expression in survey research”](#), *Social Science Research* 110.

☐	☐	☐	☐	☐
Nepavisam ne vīrišķīgs	Mazliet vīrišķīgs	Samērā vīrišķīgs	Ļoti vīrišķīgs	Ārkārtīgi vīrišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐

3. jautājums. Kopumā, kā jūs raksturotu veidu, kādā staigājat, runājat, sēžat, stāvat un žestikulējat?

Nepavisam ne sievišķīgs	Mazliet sievišķīgs	Samērā sievišķīgs	Ļoti sievišķīgs	Ārkārtīgi sievišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐
Nepavisam ne vīrišķīgs	Mazliet vīrišķīgs	Samērā vīrišķīgs	Ļoti vīrišķīgs	Ārkārtīgi vīrišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐

4. jautājums. Kā, jūsu prāt, cilvēki kopumā raksturotu veidu, kādā staigājat, runājat, sēžat, stāvat un žestikulējat?

Nepavisam ne sievišķīgs	Mazliet sievišķīgs	Samērā sievišķīgs	Ļoti sievišķīgs	Ārkārtīgi sievišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐
Nepavisam ne vīrišķīgs	Mazliet vīrišķīgs	Samērā vīrišķīgs	Ļoti vīrišķīgs	Ārkārtīgi vīrišķīgs
☐	☐	☐	☐	☐

Piezīmes apsvērumiem

Šajā piemērā izmantoti monopolāri vīrišķības un sievišķības datu iegūšanas elementi, tādējādi izvairoties no tā, ka šos elementus pozicionē kā polārus pretstatus. Šajā piemērā atspoguļoti gan izskata, gan uzvedības aspekti. Ir nepieciešami papildu pētījumi par to, vai tam, kādā secībā izvietoti jautājumi par izskatu un uzvedību, ir

būtiska ietekme, un par to, vai šos aptaujas jautājumus varētu apvienot¹⁹⁷. Šīs pieejas trūkums ir tas, ka tā pieņem, ka respondenti izprot savu dzimtes pašizpaušmi vīrišķības un sievišķības jēdzienos, kas ne vienmēr tā var būt, jo īpaši attiecībā uz respondentiem ar bezdzimtes identitāti. Tāpēc būtu lietderīgi pievienot atbildes variantu “nekur šajā skalā”. Vēl viens šā piemēra ierobežojums ir tas, ka tajā respondentiem nav piedāvāti atbilžu varianti “nezinu” vai “nevēlos atbildēt”, kas ir svarīgi ētikas ziņā (sk. šo norādījumu 2.3 iedaļu).

4.3.3.2. Piemērs jautājumam par uztverto atbilstību¹⁹⁸

Cilvēki var pateikt, ka esmu transpersona/ konkrētai dzimtei nepiesaistīta persona, pat ja es viņiem to nesaku.

- Vienmēr
- Lielākoties
- Dažkārt
- Reti
- Nekad

Piezīmes apsvērumiem

Šis ir piemērs no transpersonām adresētas aptaujas. Šis jautājums atspoguļo to, cik lielā mērā respondents vizuāli atbilst tradicionālajām dzimtiskās identitātes izpaušmēm, ko var analizēt saistībā ar diskriminācijas, vardarbības un aizskaršanas rādītājiem. Lai gan šis jautājums ir adresēts tikai respondentiem, kas ir transpersonas un konkrētai dzimtei nepiesaistītas personas, līdzīgu jautājumu ir iespējams uzdot arī citiem respondentiem no *LGBTIQ* kopienas. Piemēram, paaudžu aptaujā, kurā galvenā uzmanība tika pievērsta *LGB* respondentiem, tika uzdoti šādi jautājumi: “Cik bieži, ja vispār, cilvēki var pateikt, ka esat *LGB*, pat ja jūs viņiem to nesakāt?” Aptaujā bija vienādi atbilžu varianti: “vienmēr”, “lielākoties”, “dažkārt”, “reti” un “nekad”¹⁹⁹. Kā minēts iepriekš, jautājumā trūkst arī atbilžu variantu “nezinu” un “nevēlos atbildēt”, kurus būtu svarīgi iekļaut no ētikas viedokļa (sk. šo norādījumu 2.3 iedaļu).

---

¹⁹⁷ Garbarski, D. (2023), [“The measurement of gender expression in survey research”](#), *Social Science Research* 110, 14. lpp.

¹⁹⁸ Jaime, G., Mottet, L., Tanis, J., Harrison, J., Herman, J. un Keisling, M. (2011), [“Injustice at Every Turn: A Report of the National Transgender Discrimination Survey”](#), *National Center for Transgender Equality and National Gay and Lesbian Task Force*, Vašingtona, 184. lpp.

¹⁹⁹ Krueger, E. A., Lin, A., Kittle, K. R., & Meyer, I. H. (2020), [“Generations – A Study of the Life and Health of *LGB* People in a Changing Society \(Methodology and Technical Notes, Gallup Quantitative Survey\)”](#), *The Williams Institute*, Losandželosa.

4.4. Kā vākt datus par dzimumpazīmēm

4.4.1. Pamatojums

Dzimumpazīmes “apzīmē katras personas fiziskās pazīmes, kas saistītas ar dzimumu, tajā skaitā dzimumorgānus un citu dzimumorgānu un reproduktīvo anatomiju, hromosomas, hormonus un sekundāras fiziskas pazīmes, kas rodas pubertātes laikā²⁰⁰.”

Interseksuāļi jeb **personas ar dzimumpazīmju variācijām** piedzimst ar dzimumpazīmēm (seksuālo anatomiju, reproduktīvajiem orgāniem, hormonālo struktūru un/vai līmeni un/vai hromosomu struktūru), kas neatbilst tipiskajai sabiedrībā pieņemtajai vīrieša un sievietes definīcijai. Bieži vien dzimumpazīmju variācijas tiek konstatētas tikai vēlāk dzīvē²⁰¹.

Interseksualitāte/ dzimumpazīmju variācijas ir svarīgs demogrāfiskā statusa un privātās medicīniskās informācijas daļa. Tas var būt arī identitātes aspekts, lai gan ne visi cilvēki ar dzimumpazīmju variācijām pašidentificējas kā interseksuāļi vai uzskata sevi par daļu no *LGBTIQ* kopienas²⁰².

Endoseksuālis(-e) (endosex): “Termins, ar ko apzīmē personu, kura piedzimusi ar dzimumpazīmēm, kas atbilst tipiskiem binārajiem priekšstatiem par vīriešu vai sievietes ķermeni. Endoseksuāla persona var sevi identificēt ar jebkuru dzimtsko identitāti vai seksuālo orientāciju²⁰³.”

Kaut arī pētījumi par interseksuāļiem ārpus klīniskās vides joprojām tiek veikti reti, pēdējā laikā arvien biežāk notiek diskusijas par vislabāko metodiku šādiem pētījumiem²⁰⁴. Akadēmiskajā literatūrā tiek lietoti dažādi termini, lai aprakstītu personas ar dzimumpazīmju variācijām. Terminoloģiju, ko izmanto, lai aprakstītu šo iedzīvotāju

---

²⁰⁰ *International Commission of Jurists* (2017, “[The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles](#)”, 6. lpp.).

²⁰¹ *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, *The National Academies Press*, Vašingtona, 139. lpp.

²⁰² *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, *The National Academies Press*, Vašingtona, 141. lpp.

²⁰³ *IOM UN Migration* (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, *UNHCR*, 7. lpp.

²⁰⁴ *Park, A.* (2016), “[Reachable: Data collection methods for sexual orientation and gender identity](#)”, *The Williams Institute*, Losandželosa.

grupu, veido sociālie uzskati par to, ka dzimums un dzimte ir bināri jēdzieni, un to lielā mērā ir pārņēmuši arī mediķi un politikas veidotāji.

Iekļaujot jautājumu par dzimumpazīmēm, savāktajos datos kļūst iespējams atspoguļot interseksuālus/ cilvēkus ar dzimumpazīmju variācijām. Ir svarīgi nejaukt dzimumpazīmju variācijas ar noteiktu (dzimtisko) identitāti un neuztvert interseksuāla statusu kā izvēlētu pieredzi. Lielākā daļa cilvēku ar dzimumpazīmju variācijām sevi identificē kā vīrieši vai sievietes, lai gan, vācot datus, vienmēr būtu jāatļauj iespēja izvēlēties/pašidentificēties kā interseksuālim(-ei) un/vai dzimtiski daudzveidīgai personai (piemēram, nebināra persona / dzimtes kvīrs)²⁰⁵.

Pētniekiem jāapzinās, ka jēdziens “būt interseksuālai personai” nav plaši pazīstams pašā interseksuāļu grupā, jo daudziem cilvēkiem ar dzimumpazīmju variācijām bieži vien tiek piešķirti dažādi nosaukumi/ uzstādītas dažādas diagnozes²⁰⁶, piemēram, androgēnu rezistences sindroms, iedzimta virsnieru hiperplāzija, Klainfeltera sindroms vai Tērnera sindroms²⁰⁷. Ņemot vērā izmantoto terminu daudzveidību, kā arī terminoloģisko zināšanu atšķirīgos līmeņus, ir ļoti svarīgi respondentiem sniegt skaidru un visaptverošu definīciju.

4.4.2. Ieteikumi

Dalībvalstis tiek aicinātas ievērot tālāk aprakstītos pasākumus.

- Tām aptaujās būtu jāiekļauj vismaz viens jautājums, lai dotu iespēju cilvēkiem ar dzimumpazīmju variācijām sevi identificēt pašiem.
- Tām būtu jāizmanto atsevišķs datu iegūšanas elements, lai respondentiem jautātu, vai viņi ir interseksuāli/ ar dzimumpazīmju variācijām vai arī tādi nav (endoseksuāla persona). Šo jautājumu nevajadzētu pievienot kā trešo atbildes variantu iedaļā “dzimums” vai “dzimums, kas piešķirts piedzimšanas brīdī”, jo interseksuālām personām parasti tiek piešķirts sieviešu vai vīriešu dzimums. Tomēr būtu jāparedz atvērta aile, lai respondenti varētu norādīt konkrētajā valstī raksturīgās īpatnības, līdzīgi kā “tukšajā lodziņā” Vācijā²⁰⁸.

---

²⁰⁵ Jones, T., Hart, B., Carpenter, M., Ansara, G., Leonard, W., & Lucke, J. (2016), [“Intersex. Stories and Statistics from Australia”](#), Open Book Publishers, Kembridža.

²⁰⁶ van Ditzhuijzen, J., & Motmans, J. (2020), [“Kennis En Opvattingen over Intersekse: Een Nulmeting in Nederland En Vlaanderen”](#), Rutgers and UZ Gent, Utrehta un Ģente.

²⁰⁷ Randjelovic, R. et al. (2018), [“Intersex Research Study”](#), UNDP, 46.–48. lpp.

²⁰⁸ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022), *Zensus 2022*.

- Interseksuālas personas statusu nevajadzētu jaukt ar transseksuālismu vai seksuālo orientāciju.
- Dalībvalstīm būtu jāņem vērā, ka interseksuālām personām var būt cita dzimstiskā identitāte nekā tā, kas viņām piešķirta piedzimstot. Dažas interseksuālas personas var sevi identificēt kā transpersonas, bet citas var uzskatīt, ka šis termins neizsaka viņu kā interseksuālu personu īpašo situāciju pārsvarā endoseksuālā sabiedrībā.
- Dalībvalstīm būtu jāpievieno skaidra interseksualitātes jēdziena definīcija vai dzimumpazīmju variāciju definīcija ar pietiekamu skaitu piemēru, ko aptver vispārīgais interseksualitātes jēdziens.
- Tām būtu jāizstrādā definīcijas ciešā sadarbībā ar interseksuāļu pilsoniskās sabiedrības organizācijām un ņemot vērā vietējo kultūras terminoloģiju.
- Papildus jēdziena skaidrojumam/definīcijai būtu jāpievieno atvērtā tipa papildjautājums tiem, kas norādījuši, ka ir interseksuāli/ ar dzimumpazīmju variācijām, lai respondenti aptaujas ietvaros varētu aprakstīt ar savām variācijām saistīto pieredzi un vajadzības, ciktāl viņi to vēlas darīt.

4.4.3. Datu iegūšanas elementi saistībā ar interseksuāļiem

4.4.3.1. Zināšanas par interseksuālām personām un priekšstati par tiem: pamatdatu iegūšanas elementi Nīderlandē un Flandrijā

Svarīgi ir sniegt interseksualitātes definīciju, un tas var būtiski ietekmēt aptaujās sniegto atbilžu skaitu. Nesens piemērs ir **reprezentatīvs paneļpētījums Beļģijā un Nīderlandē**²⁰⁹. Nejauši atlasītiem dalībniekiem tika jautāts, vai viņi ir interseksuāli, — tas tika darīts divos dažādos veidos, kas attiecīgi ietekmēja interseksuālo personu parādīšanos/redzamību pētījuma rezultātos. Pirmo reizi interseksualitāte paneļpētījumā tika novērtēta pirms definīcijas sniegšanas, un respondenti starp vairākiem atbilžu variantiem varēja atzīmēt, ka viņi ir “interseksuāla persona”. Kopumā šo atbilžu variantu izvēlējās 9 cilvēki (0,4 %). Pēc tam, kad respondentiem tika sniegta interseksualitātes definīcija, citai dalībnieku grupai tika uzdots jautājums, vai viņi ir interseksuāla persona vai arī viņiem ir kāda ar interseksualitāti saistīta diagnoze. Šajā gadījumā sevi kā interseksuālu personu identificēja vai uz kādu interseksualitāti saistītu diagnozi norādīja

---

²⁰⁹ van Ditzhuijzen, J., & Motmans, J. (2020), [“Kennis En Opvattingen over Intersekse: Een Nulmeting in Nederland En Vlaanderen”](#), *Rutgers and UZ Gent, Utrehta un Ģente*.

28 personas (1,6 %). Tāpēc šķiet svarīgi iekļaut interseksualitātes definīciju, pirms novērtēt, vai respondenti ir interseksuāli vai ar dzimumpazīmju variācijām.

Kā liecina divi tālāk dotie piemēri, ir svarīgi arī nošķirt jautājumus, kuros jautā par to, vai respondentam ir kādas dzimumpazīmju variācijas, no jautājumiem, kuros jautā, vai respondentam ir noteikta diagnoze, kas saistīta ar šādām variācijām. Ja vien pētījums neattiecas konkrēti uz veselības aprūpi, ieteicamāka ir pirmā pieeja.

4.4.3.2. Piemērs, kurā jautā, vai respondentiem ir kādas dzimumpazīmju variācijas: *FRA LGBTI II* aptauja (pieejama tiešsaistē)

FRA 2019. gada ES LGBTI II aptaujā pirmo reizi tika iekļauta interseksuālu cilvēku pieredze.

FRA izmantoja šādu jautājumu:

J.: Dažas personas piedzimst ar noteiktām dzimumpazīmēm (piemēram, seksuālo anatomiju, reproduktīvajiem orgāniem un/vai hromosomu struktūru), kas nepieder tikai vīriešu vai sieviešu kategorijai, vai arī pieder abām šīm kategorijām vienlaicīgi. To sauc par interseksualitāti. Vai jūs sevi raksturotu kā interseksuālu personu?

- Jā
- Nē

[**INFORMĀCIJAS POGA:** *Dzimumpazīmju variācijas* var parādīties ne tikai pirmsdzemdību periodā un piedzimstot, bet arī bērnībā, pubertātes laikā vai pēc pilngadības sasniegšanas. Iespējams, jūs jau agrā bērnībā vai vēlāk dzīvē esat pamanījis(-usi) kādu dzimumpazīmju variāciju, un, iespējams, jums ir veikta ķirurģiska vai medicīniska ārstēšana, lai tās izmainītu.]

Piezīmes apsvērumiem

Skaidrības labad jautājumā ir sniegta definīcija, un respondenti var sevi identificēt. Tomēr tā neļauj respondentiem aprakstīt savas variācijas pašu vārdiem, un tajā nav iekļauti atbilžu varianti “nezinu” vai “nevēlos atbildēt” (sk. šo norādījumu [2.3](#) iedaļu).

4.4.3.3. Piemērs, kurā jautāts, vai respondentiem ir diagnosticētas dzimum pazīmju variācijas — pētījums par LGBTI personu vardarbības pieredzi Flandrijā, Beļģijā

Pašlaik **Beļģijā** notiekošā LGBTI vardarbības apsekojumā ir izmantota tālāk aprakstītā pieeja, kurā konkrēti jautāts par diagnozi²¹⁰.

J.: Daži cilvēki piedzimst ar ķermeni, kas neatbilst normatīvajām vīrieša un sievietes definīcijām. To cilvēku pieredzi, kas piedzimuši ar šādu ķermeni, dēvē par interseksualitāti. Vai jums kādreiz pēc piedzimšanas vai vēlāk ir diagnosticēta kāda no interseksualitātes formām?

- Jā
- Nē
- Nezinu
- Nevēlos teikt

[UZNIRSTOŠA PIEZĪME: Interseksuāli ir personas, kas piedzimušas ar ķermeni, kurš neatbilst normatīvajām vīrieša un sievietes definīcijām. Interseksualitāte ir ļoti daudzveidīga un ne vienmēr attiecas uz ārējām seksuālajām pazīmēm/ dzimumorgāniem. Seksuālās pazīmes ir ne tikai dzimumorgāni (dzimumloceklis/vagīna), bet arī hromosomas, hormoni vai iekšējie dzimumorgāni (dzemde, hormonu dziedzeri). Kā piemēru var minēt piedzimšanu ar sievietes ķermeni, bet ar XY hromosomām, vai piedzimšanu gan ar dzimumlocekli, gan dzemdi. Iespējams, jūs atpazīstat sevi šajā aprakstā, bet nekad neesat dzirdējuši vārdu “interseksuālis”. Ārsti un aprūpes sniedzēji var lietot medicīniskus terminus, piemēram, “pseidohermafrodīts”, (C)AIS, Klainfeltera sindroms, AGS/CAH, 17-, alfa/5-, beta/5-, alfa reduktāze un hipospādijs, MRKH, Tērnera sindroms vai “dzimuma attīstības traucējumi/atšķirības (DSD)”.]

Piezīmes apsvērumiem

Jautājumā uznirstošajā piezīmē ir sniegta plaša definīcija, arī piemēri. Tomēr tajā netiek prasīta respondenta pašidentifikācija, bet gan diagnoze. Šāda “medicinizēta” pieeja var būt sarežģīta interseksuālām personām, kuras medicīniskā vidē guvušas psiholoģiskas traumas. Tā varētu arī izslēgt respondentus, kuri par savām dzimum pazīmju variācijām uzzinājuši paši un nav saņēmuši oficiālu diagnozi. Termins “sievietes ķermenis” paskaidrojuma tekstā arī pastiprina normatīvos pieņēmumus par to, kas ir “vīrietis” un “sieviete”. To varētu pārformulēt, piemēram, kā “ārējie dzimumorgāni, kas tiek uztverti kā “sievišķi” (piemēram, kaunuma lūpas, vulva, klitoris)”. Tekstā minēta arī diagnoze “pseidohermafrodīts”. Lai gan šis termins

²¹⁰ Burgwal, A., & Motmans, J. (tiks publicēts). “Enough: research into the experiences with violence of LGBTI people in Flanders, Belgium”.

joprojām tiek lietots medicīnā, “hermafrodīts” tiek uzskatīts par aizvainojošu apzīmējumu, tāpēc no tā vai nu jāizvairās, vai arī tas jāatzīst par terminu, kas bieži tiek lietots pazemojoši²¹¹. Visbeidzot, “dzimumpazīmes” ir piemērotāks termins nekā “seksuālās pazīmes”.

---

²¹¹ Plašāka informācija par terminiem, kurus ieteicams lietot un no kuriem vajadzētu izvairīties, ir atrodamā Eiropas Parlamenta 2020. gadā sagatavotajā publikācijā [“Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications”](#).

Pielikums. Glosārijs

Bezdzimtes (*agender*): “Termins, ar ko apzīmē cilvēkus, kuri sevi neidentificē ne ar vienu dzimti. Šis termins var ietvert arī cilvēkus, kuri izjūt dzimtes trūkumu, un cilvēkus, kuru dzimte ir neitrāla. Bezdzimtes personām ir dažādas seksuālās orientācijas, dzimtes pašizpaušmes un dzimumpazīmes²¹²”

Alloseksuāls/aromantisks: “Alloseksuālas personas izjūt seksuālu un romantisku valdzinājumu, bet sevi neidentificē kā aseksuālu (*ace*) vai aromantisku (*aro*) personu. Alloseksuāla persona attiecībā pret aseksuālu un aromantisku personu spektra identitātēm ir tādā pašā statusā kā heteroseksualitāte attiecībā pret LGB+ spektra identitātēm. Ir svarīgi lietot apzīmējumus, kas izlīdzina pieredzi, citādi pretstats aseksuāļiem un aromantiķiem kļūst par “normālu”, un tas rada stigmatu²¹³.”

Aseksuāls: “Persona, kas var izjust romantisku vai emocionālu valdzinājumu, bet parasti neizjūt seksuālu valdzinājumu. Termini “demiseksuāls” (*demisexual*) un “daļēji seksuāls” (*greysexual*) / “daļēji aseksuāls” (*grey-aseexual*) apraksta cilvēkus ar dažāda līmeņa seksuālo valdzinājumu. Terminu “aseksuāls” var lietot kā kopēju terminu, kas ietver jēdzienus “demiseksuāls”, “daļēji seksuāls” un citus terminus²¹⁴ Aseksuālas personas var sevi identificēt kā aromantiķus, gejus, lesbietes, biseksuāļus, panseksuāļus utt.”

Aromantisks: “Persona, kas neizjūt romantisku valdzinājumu. Daži aromantiķi izjūt seksuālu valdzinājumu, bet citi — ne. Aromantiķi, kuri izjūt seksuālu valdzinājumu vai epizodiska rakstura romantisku valdzinājumu, sava valdzinājuma virziena aprakstīšanai kopā ar terminu “aseksuāls” var ar lietot arī tādus terminus kā gejs, biseksuālis, lesbiete, heteroseksuālis un kvīrs²¹⁵.”

Biseksuāls: “Jēdziens “biseksuāls” ir vispārējs termins, ko izmanto, lai aprakstītu romantisku un/vai seksuālu orientāciju uz vairāk nekā vienu dzimti. Biseksuālas personas var sevi raksturot, izmantojot vienu vai vairākus no daudziem un dažādiem terminiem, kas cita starpā ietver tādu apzīmējums kā biseksuāls, panseksuāls, kvīrs un dažas citas identitātes, kas nav monoseksuālas un monoromantiskas²¹⁶.”

---

²¹² IOM UN Migration (2021), “SOGIESC Glossary of Terms”, UNHCR, 5. lpp.

²¹³ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

²¹⁴ IOM UN Migration (2021), “SOGIESC Glossary of Terms”, UNHCR, 2. lpp.

²¹⁵ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

²¹⁶ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

Bioloģiskajam dzimumam atbilstošs/ cisdzimte/cispersona: “Persona, kuras pašreizējā dzimtikā identitāte atbilst dzimumam, kas tai piešķirts piedzimstot²¹⁷.”

Endoseksuāls (endosex): “Termins, ar ko apzīmē personu, kura piedzimusi ar dzimumpazīmēm, kas atbilst tipiskiem binārajiem priekšstatiem par vīriešu vai sieviešu ķermeni. Endoseksuāla persona var sevi identificēt ar jebkuru dzimtisko identitāti vai seksuālo orientāciju²¹⁸.” Sk. arī terminu “**interseksuālis(-e)**”.

Gejs ir vīrietis, kuru romantiski un/vai seksuāli piesaista vīrieši. Latviešu valodā šis termins attiecas tikai uz vīriešiem, taču angļiski runājošajā pasaulē ar vārdu *gay* sevi mēdz apzīmēt arī personas, kuras piesaista tās pašas dzimtes vai vairāku dzimšu pārstāvji²¹⁹.

Dzimte ir “daudzdimensionāls konstrukts, kas saista dzimtisko identitāti (cilvēka individuālās pašapziņas pamatelements), dzimtes pašizpausmi un sociālās un kultūras gaidas attiecībā uz statusu, īpašībām un uzvedību, kas saistītas ar dzimumpazīmēm²²⁰.” “Termins “dzimte” parasti apzīmē sociālo un kultūras konstrukt, kas saistīts ar vīrieša vai sievietes identitāti. Tomēr daži cilvēki neidentificējas ar dzimumu bināro sistēmu — vīrietis/sieviete. Dzimte pastāv neatkarīgi no dzimuma un indivīda dzimte ne vienmēr atbilst dzimumam, kas tam piešķirts piedzimstot²²¹.”

Termins “**dzimtiski daudzveidīgs**” apzīmē personas, ko raksturo dzimtikās pieredzes daudzveidība, tātad šis termins ir plašāks nekā cisdzimte (bioloģiskajam dzimumam atbilstoša dzimumidentitāte) vai transdzimte. “Dzimtiski daudzveidīgs” ir kopējs termins, kas apzīmē daudzas iespējamās dzimtikās identitātes, piemēram, ar mainīgu dzimti (*gender-fluid*), bezdzimtes (*gender-free, agender*), divdzimšu (*bigender*) utt.²²²

Termins “**dzimtes pašizpausme**” apzīmē “katras personas dzimtes pašizpausmi, ko tā parāda ar savu fizisko izskatu, tajā skaitā apģērbu, frizūru, aksesuāriem, kosmētiku, kā arī manierēm, runu, uzvedības modeļiem, vārdiem un personīgajām atsaucēm, turklāt jāņem vērā, ka dzimtes pašizpausme var atbilst vai neatbilst personas dzimtikajai identitātei²²³.” “Termins “dzimtes pašizpausme” ir nošķirts no dzimtikās identitātes, jo

---

²¹⁷ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), The National Academies Press, Vašingtona, 4. lpp.

²¹⁸ IOM UN Migration (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 7. lpp.

²¹⁹ ILGA Europe (2022), [Mūsu glosārijs](#).

²²⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), The National Academies Press, Vašingtona, 4. lpp.

²²¹ TGEU (2016), [Glosārijs](#).

²²² Sk., piemēram, dzimtisko identitāšu sadalījumu [ES Pamattiesību aģentūras veiktajā LGBTI II aptaujā](#), FRA (2020), [“A long way to go for LGBTI equality”](#), Publikāciju birojs, Luksemburga.

²²³ International Commission of Jurists (2017), [“The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles”](#), 6. lpp.

gan bioloģiskajam dzimumam atbilstoši (cisdzimtes), gan transdzimtes vīrieši var, piemēram, izmantot vai neizmantot dzimumstereotipiski vīrišķīgu uzvedību un izpausmes. Lai gan dažādās kultūrsociālās grupās un laika gaitā dzimtes pašizpausmes (bieži definētas kā sievišķības un vīrišķības diapazoni) tiek definētas un paustas dažādi, dominējošās dzimtes pašizpausmes uzskatu sistēmas pamatā ir pieņēmums, ka cilvēkiem, kuriem dzimšanas brīdī ir piešķirts sievietes dzimums, ir jābūt “sievišķīgai” dzimtes pašizpausmei, bet tiem, kuriem dzimšanas brīdī ir piešķirts vīrieša dzimums, ir jābūt “vīrišķīgai” dzimtes pašizpausmei²²⁴.”

Ar mainīgu dzimtisko identitāti (*gender-fluid*): “Persona, kas sevi neidentificē ne ar vienu noteiktu dzimti vai kurai ir mainīga vai nenoteikta dzimtiskā identitāte²²⁵.”

Dzimtiskā identitāte attiecas uz “katra cilvēka dziļi izjusto iekšējo un individuālo dzimtes pieredzi, kas var atbilst vai neatbilst dzimumam, kurš piešķirts piedzimstot, ieskaitot personīgo ķermeņa izjūtu (kas var ietvert ķermeņa izskata vai funkciju pārveidošanu ar medicīniskiem, ķirurģiskiem vai citiem līdzekļiem, ja šāda izvēle izdarīta no brīvas gribas) un citu dzimtes pašizpausmes aspektus, arī apģērbu, runu un manieres²²⁶.”

Dzimtes kvīrs (*genderqueer*): “Persona, kas sevi neidentificē ne kā vīrieti vai sievieti, vai kā abu dzimumu kombināciju²²⁷.”

Konkrētai dzimtei nepiesaistīts: “Plašs termins, ar ko apzīmē cilvēkus, kuru uzvedība neatbilst tam, ko tradicionāli sagaida no viņu dzimtes, vai kuru dzimtes pašizpausmes neatbilst kādai konkrētai kategorijai. Lai gan daudzi sevi identificē kā transpersonas, ne visas konkrētai dzimtei nepiesaistītas personas to dara²²⁸.”

Heteroseksuāls: “Persona, kuru romantiski, emocionāli un/vai fiziski piesaista cita dzimuma cilvēki²²⁹.”

Homoseksuāls: Persona ar seksuālu un/vai emocionālu piesaisti tā paša dzimuma cilvēkiem. Termina “homoseksuāls” vietā ieteicams lietot terminus “lesbiete” un “gejs”. Termini “lesbiete” un “gejs” tiek uzskatīti par neitrāliem un pozitīviem, un uzmanība tiek pievērsta identitātei, nevis seksualizācijai vai patoloģizācijai²³⁰.”

Interseksuāls: “Interseksuālās personas piedzimst ar dzimumpazīmēm (seksuālo anatomiju, reproduktīvajiem orgāniem, hormonālo struktūru un/vai līmeni un/vai

---

²²⁴ West C, Zimmerman DH. (1987), “[Doing Gender](#)”. *Gender and Society* 1(2), 125.–151. lpp.

²²⁵ Cilvēktiesību kampaņa (2022), [Terminu glosārijs](#).

²²⁶ *International Commission of Jurists* (2007), “[Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity](#)”, 8. lpp.

²²⁷ *IOM UN Migration* (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, UNHCR, 5. lpp.

²²⁸ Cilvēktiesību kampaņa (2022), [Terminu glosārijs](#).

²²⁹ *IOM UN Migration* (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, UNHCR, 2. lpp.

²³⁰ *ILGA Europe* (2022), [Mūsu glosārijs](#).

hromosomu struktūru), kas neatbilst tipiskajai sabiedrībā pieņemtajai vīrieša un sievietes definīcijai. Termins “interseksuāls” ir kopējs termins, kas aptver visas dzimumpazīmju variācijas, kuras dabiski sastopamas cilvēku sugā. Ar terminu “interseksuāls” tiek atzīts, ka fiziski dzimums ir dažādu stāvokļu spektrs un ka pastāv cilvēki ar dzimumpazīmju variācijām, kas neatbilst vīrieša vai sievietes dzimumam²³¹.”

Dzimtes tiesiska atzīšana: “Process (vai šā procesa rezultāts), ar kuru transseksuālas un/vai interseksuālas personas dzimte tiek atzīta ar likumu²³².”

Lesbiete: “Sieviete, kuru romantiski un/vai seksuāli piesaista sievietes. Ar šo terminu sevi var apzīmēt arī dažas nebināras personas²³³.”

LGBTIQ: Akronīms, kas apzīmē lesbietes, gejusus, biseksuālus, transpersonas, interseksuālus un kvīrus / personas, kuras vēl nav noteikušas savu dzimtisko identitāti. Citi populāri varianti ir ar pievienotu burtu A, kur A apzīmē aseksuālismu, aromantismu vai bezdzimtes identitāti, kā arī simbolu “+”. Simbola “+” pievienošana parasti tiek uzskatīta par iekļaujošāku, ietverot arī citas situācijas/identitātes, piemēram (bet ne tikai) aseksuālas, panseksuālas, dzimtei neatbilstošas u. tml. identitātes²³⁴.

Nebinārs: “Īpašības vārds, ar ko apzīmē cilvēkus, kuru dzimtiskā identitāte neatbilst vīriešu un sieviešu dzimuma binārajam iedalījumam. “Nebinārs” ir kopējs termins, kas ietver plašu dzimtiskās pieredzes dažādību, arī personas ar konkrētu dzimtisko identitāti, kas nav vīrietis vai sieviete, cilvēkus, kuri identificējas kā divu vai vairāku dzimšu pārstāvji (*bigender* vai *pan/polygender*), un cilvēkus, kuri neidentificējas ne ar vienu dzimti (*agender*)²³⁵.” Daži cilvēki, kas nav bināras personas, dod priekšroku dzimumneitrālam apzīmējumam vai vietniekvārdiem, piemēram, viņi/viņas, nevis viņš/viņa (sk. terminu “personas vietniekvārdi”).

Panseksuālis: “Persona, kuru emocionāli un/vai seksuāli piesaista cilvēki neatkarīgi no viņu dzimtes²³⁶.”

Personas vietniekvārdi: “Vietniekvārdi ir vārdi, ko lietojam, lai runātu par sevi (“es”), par saziņas partneri (“tu/jūs”) vai par citiem cilvēkiem (“viņa”, “viņš”, “viņi”, “viņas” u. c.) Angļu valodā vietniekvārdi “he” (viņš) un “she” (viņa), ko sauc par trešās personas

---

²³¹ ILGA Europe (2022), [Mūsu glosārijs](#). Šī ir sāsināta interseksuālu kopienas un OII Europe izstrādātās definīcijas versija; sk. Dan Christian Ghattas (2015), [“Standing up for the Human Rights of Intersex People – How Can You Help?”](#), OII Europe un ILGA Europe, Brisele, 9. lpp.

²³² ILGA Europe (2022), [Mūsu glosārijs](#).

²³³ Stonewall (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

²³⁴ Pārņemts no Eiropas Parlamenta 2020. gada publikācijas [“Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications”](#), 11. lpp. Šajos norādījumos tiek lietots akronīms “LGBTIQ”, lai saskaņotu terminoloģiju, kas lietota Komisijas [LGBTIQ līdztiesības stratēģijā 2020.–2025. gadam](#).

²³⁵ IOM UN Migration (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 5. lpp.

²³⁶ ILGA Europe (2022), [Mūsu glosārijs](#).

vietniekvārdiem, apzīmē dzimti, savukārt trešās personas vietniekvārds “they” ir dzimtes ziņā neitrāls. Citās valodās (piemēram, arābu un korejiešu) dzimti var apzīmēt arī otrās personas vietniekvārdi (“tu/jūs”) un pirmās personas vietniekvārdi (“es”). Dažās valodās — tajā skaitā japāņu, svahili, zviedru un turku valodā — dzimtes apzīmēšanai vietniekvārdu lietošana nav obligāta vai pastāv dzimtes ziņā neitrāls variants. Zviedrija ir pievienojusi dzimtes ziņā neitrālo vietniekvārdu “hen”, lai papildinātu “han” (viņš) un “hon” (viņa). Citās valodās dzimtes vispār netiek apzīmētas, piemēram, armēņu, somu, ungāru, persiešu un jorubu valodās²³⁷.”

Kvīrs (queer): “Termins “kvīrs”, kas tradicionāli lietots ar negatīvu konotāciju, ir kļuvis par terminu, ko dažas grupas ir atsākušas lietot ar pozitīvu nokrāsu, un uzskatāms, ka tas ietver plašu seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāšu un izpausmju klāstu. To var lietot kā kopēju terminu, kas ietver personas ar atšķirīgām *SOGIESC* iezīmēm vai kā alternatīvu frāzei “cilvēki ar atšķirīgām *SOGIESC* iezīmēm” vai akronīmam LGBT. Apzīmēju “kvīrs” lieto daudzi, kuri uzskata, ka neatbilst konkrētas sabiedrības ekonomiskajām, sociālajām un politiskajām normām, pamatojoties uz viņu seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti un dzimtes pašizpausmēm²³⁸.” “Tomēr atkarībā no konteksta dažiem cilvēkiem šis termins joprojām var šķist aizskarošs²³⁹.”

Dzimums ir “daudzdimensionāls konstrukts, kuras pamatā ir anatomisku un fizioloģisku pazīmju kopums (**dzimumpazīmes**), kas ietver ārējos dzimumorgānus, sekundārās dzimumpazīmes, gonādas, hromosomas un hormonus. Parasti personu definē kā sievieti vai vīrieti, un visbiežāk to nosaka dzimšanas brīdī, pamatojoties uz ārējo dzimumorgānu vizuālu apskati²⁴⁰.”

Dzimums, kas piešķirts piedzimstot: “Dzimums, kas cilvēkam tiek piešķirts piedzimstot, parasti balstoties uz zīdaiņa ārējo anatomiju (..)” Frāzes “dzimšanas brīdī piešķirts sievietes dzimums” (*assigned female at birth — AFAB*) un “dzimšanas brīdī piešķirts vīrieša dzimums” (*assigned male at birth — AMAB*) attiecas uz cilvēkiem ar tipiskām vīriešu vai sieviešu dzimumpazīmēm neatkarīgi no viņu dzimtiskās identitātes vai dzimtes pašizpausmes. Frāze “dzimšanas brīdī piespiedu kārtā piešķirts sievietes [vīrieša] dzimums” (*coercively assigned female [male] at birth — CAFAB un CAMAB*) attiecas uz interseksuālām personām, kurām piešķirts binārais dzimums, bieži vien ar nekonsensuālu operāciju palīdzību²⁴¹.”

---

²³⁷ IOM UN Migration (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, UNHCR, 5. lpp.

²³⁸ IOM UN Migration (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, UNHCR, 2. lpp.

²³⁹ ILGA Europe (2022), [Mūsu glosārijs](#).

²⁴⁰ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2022), “[Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#)”, The National Academies Press, Vašingtona, 3. lpp.

²⁴¹ IOM UN Migration (2021), “[SOGIESC Glossary of Terms](#)”, UNHCR, 7. lpp.

Dzimumpazīmes “apzīmē katras personas fiziskās pazīmes, kas saistītas ar dzimumu, tajā skaitā dzimumorgānus un citu dzimumorgānu un reproduktīvo anatomiju, hromosomas, hormonus un sekundāras fiziskas pazīmes, kas rodas pubertātes laikā²⁴².” Cilvēkus, kuriem ir dzimumpazīmju variācijas (VSC), kas neatbilst dzimumu apzīmējoša ķermeņa normatīvajai izpratnei, bieži dēvē par interseksuāļiem.

Seksuālā orientācija: apzīmē “to, kā cilvēku valdzina (vai nevaldzina) cita persona seksuālā un/vai romantiskā veidā²⁴³.” “Tā ietver emocionālu, afektīvu un seksuālu valdzinājumu, kā arī intīmas un seksuālas attiecības ar cita dzimuma, tā paša dzimuma vai vairāku dzimumu personām²⁴⁴.” Trīs aspekti, kurus visbiežāk novērtē, nosakot seksuālo orientāciju, ir seksuālais valdzinājums, seksuālā uzvedība un seksuālā identitāte²⁴⁵.

SOGIESC: “Akronīms, kas apzīmē seksuālo orientāciju, dzimtisko identitāti, dzimtes pašizpaušmi un dzimumpazīmes²⁴⁶.”

Transpersonas/transseksuāli/transdzimte: “Kopējs jēdziens, ar ko apzīmē cilvēkus, kuru dzimte neatbilst dzimumam, kas tiem piešķirts piedzimstot, vai arī ar to nesader. Transpersonas var sevi raksturot, izmantojot vienu vai vairākus no visdažādākajiem terminiem, kas cita starpā ietver šādus: transpersona, transseksuālis, dzimtes kvīrs (*genderqueer* — *GQ*), ar mainīgu dzimtisko identitāti (*gender-fluid*), nebinārs, ar dzimtes variāciju (*gender-variant*), transvestīts, bezdzimtes (*genderless, agender, non-gender*), trešās dzimtes, divdzimšu (*bigender*), transdzimuma vīrietis (*trans man*), transdzimuma sievieti (*trans woman*), transmaskulīns, transfeminīns un neitrāls (*neutrois*)²⁴⁷.”

Dzimumpazīmju variācijas (VSC) apzīmē “dzimumpazīmes (seksuālo anatomiju, reproduktīvajiem orgāniem, hormonālo struktūru un/vai līmeni un/vai hromosomu struktūru), kas neatbilst tipiskajai sabiedrībā pieņemtajai vīrieša un sievietes definīcijai. Termins “interseksuāls” ir kopējs jēdziens, kas aptver visas dzimumpazīmju variācijas, kuras dabiski sastopamas cilvēku sugā.²⁴⁸” “Dažas no šīm variācijām var būt redzamas pirms dzimšanas vai dzimšanas brīdī, bet citas var tikt konstatētas tikai pēc pubertātes vai vēlāk, vai arī fiziski vispār var nebūt redzamas. Ir vairāk nekā 40 interseksualitātes

---

²⁴² *International Commission of Jurists* (2017), [“The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles”](#), 6. lpp.

²⁴³ Eiropas Parlaments (2020), [“Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications”](#), 12. lpp.

²⁴⁴ *International Commission of Jurists* (2007), [“Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity”](#), 8. lpp.

²⁴⁵ Pārņemts no: *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* (2022), [“Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation”](#), *The National Academies Press*, Vašingtona, 5. lpp.

²⁴⁶ *IOM UN Migration* (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), *UNHCR*, 1. lpp.

²⁴⁷ *Stonewall* (2022), [LGBTQ+ terminu saraksts](#).

²⁴⁸ *ILGA Europe* (2022), [Mūsu glosārijs](#).

variāciju; eksperti lēš, ka no 0,5 % līdz 1,7 % iedzīvotāju piedzimst ar interseksuālām iezīmēm²⁴⁹.”

---

²⁴⁹ IOM UN Migration (2021), [“SOGIESC Glossary of Terms”](#), UNHCR, 7. lpp.